

'Your place in the Netherlands as a place in the world'

Worldmindedness of Dutch high school students and geography education

Master thesis Geo-Communication

Author: E.A. Neeft.

Supervisor: T. Beneker.

Date: 01/12/10.

Student registration number: 3444724.

Utrecht University

Index

Samenvatting – Dutch Summary	3
1. Introduction	5
2. Theoretical framework	7
Global Citizenship & worldmindedness	7
Education & information	9
The Dutch and their worldmindedness	12
3. Methodology	15
Quantitative & qualitative approach	15
Selection of students	16
Analysis	17
4. The results; An introduction and an overview	19
4.1 <i>‘Well, he speaks at least Chinese and English’</i> - Perceptions of global citizenship	24
4.2 <i>‘When I eat rice, I don’t think about it coming all the way from Indonesia’</i> - Foreigners and globalisation in our own society	31
4.3 <i>Why would their standard of living improve if we lower ours?</i> - Distribution of wealth	36
4.4 <i>‘It’s just bad quality, and you even pay more for it’</i> - Fair-trade and developmental aid	39
4.5 <i>‘If everybody thinks like that, nothing is ever going to change’</i> - Can you influence people on the other side of the globe?	41
4.6 <i>‘During geography classes we often just assimilate information, really absorb like a sponge’</i> Worldmindedness and geography education	43
5. Conclusion	47
6. Discussion	52
7. Literature	55
8. References to transcribed interviews	57
Appendix 1 – Questionnaire (English)	58
Appendix 2 – Focus group interview script (Dutch)	60
Appendix 3 – Text focus group Amstelveen	62
Appendix 4 – Text focus group Ede	77
Appendix 5– Text focus group Haarlem	85
Appendix 6 – Text focus group Utrecht	94

Samenvatting – Dutch Summary

S

Aardrijkskunde op de middelbare school is het belangrijkste vak voor de ontwikkeling van een internationale houding onder leerlingen, waarbij de leerlingen leren denken en handelen ten behoeve van de belangen van de hele wereld. Deze relatie, tussen een vak en een houding, verwachten Tine Beneker en Rob van der Vaart, maar is nooit empirisch onderzocht. Tot nu toe. Met behulp van een vragenlijst, die door 211 middelbare scholieren is ingevuld en vier focus groep gesprekken, met in totaal dertien leerlingen, probeer ik in deze thesis inzichten te verwerven ten behoeve van een antwoord op de vraag: *Hoe ‘worldminded’ zijn Nederlandse middelbare scholieren en hoe wordt dit beïnvloed door het vak aardrijkskunde?*

Een leerling met veel ‘worldmindedness’ wordt gekarakteriseerd door (1) een gevoel verbonden te zijn met de hele mensheid (2) een positieve waardering van de invloeden van buiten zijn of haar eigen land en (3) een gevoel van verantwoordelijkheid voor de hele mensheid en de bereidwilligheid om in persoonlijke keuzes bij te dragen aan het welzijn van de hele mensheid.

Uit het onderzoek is gebleken dat maar weinig leerlingen zich sterk verbonden voelen met de hele mensheid. Ze denken dat ze daarvoor eerst meer moeten hebben gereisd, of ze keren zich bewust af van emotionele betrokkenheid, omdat ze zich geen raad weten met de ellende elders op de wereld. Tot slot zijn sommige puberende leerlingen zo met zichzelf bezig dat ze geen energie meer over hebben om ook nog over het lot en de situatie van anderen na te denken.

Globalisatie wordt door veel leerlingen als positief gezien. Ze houden erg van buitenlands eten en ze willen graag reizen en andere culturen leren kennen, hoewel sommige daar wel bij aangeven dat Europa echt ver genoeg is. Immigranten van Turks en Marokkaanse afkomst worden sceptisch bekeken. Hun winkeltjes zijn handig, maar ze moeten wel integreren: Nederlands spreken in openbare ruimtes en onze normen, bijvoorbeeld over de omgang met vrouwen, accepteren.

Nederlandse leerlingen vinden dat iedereen op de wereld een goed leven moet kunnen hebben, maar ze geloven dat elk individu daar ook zelf voor kan zorgen. Geen van allen geloven ze dat ontwikkelingshulp zin heeft. De meeste zijn voor eerlijke handel, maar dan moet deze wel van bovenaf worden opgelegd, anders werkt het niet. Ze denken dat eerlijke handel, en een meer gelijkwaardigere verdeling van welvaart op de wereld mogelijk is zonder dat Nederland daarvoor minder welvarend hoeft te worden.

Aardrijkskunde wordt gezien als een vak waar vooral heel veel informatie wordt gegeven. Deze informatie gebruiken de leerlingen om hun mening te onderbouwen en om deel te kunnen nemen aan discussies over diverse onderwerpen. Deze kennis vertaalt zich nog niet direct naar een houding of naar gedrag dat meer ‘worldminded’ kan worden genoemd. Dit komt deels omdat leerlingen niet goed weten wat ze zelf in hun eigen leven kunnen doen om iets aan de problemen van de wereld te veranderen. Hier zou het vak aardrijkskunde directer op in kunnen spelen. Meer gebruik van visuele beelden tijdens de les, en meer reflectie op de geleerde kennis zou eveneens ervoor kunnen zorgen dat aardrijkskunde meer bijdraagt aan ‘op de wereld gerichte’ burgers dan het nu doet.

‘Geography is one of the most important school subjects for the development of global awareness and international understanding.’

Tine Beneker and Rob van der Vaart wrote this statement (2009, p. 122). They elaborately study geography education and the development of global citizenship at Utrecht University. The statement expresses their gut feeling about the interaction between those two, but this connection has never empirically been tested. Until now. It is important that we try to understand how young people build their perceptions of the world and how education can give them a foundation for worldminded beliefs and attitudes. Within the educational system, people are looking more and more for ways to make the curriculum international and prepare students to enter the big, interconnected, multicultural and challenging world inside and outside our countries borders.

I am thankful that Tine Beneker was willing to guild me in this research and let me be part of an international exploration of this subject. Next to this study in the Netherlands similar studies are conducted in the United Kingdom, Finland, and Germany. Recently also the Czech republic joined this international research and hopefully other countries outside Europe are going to follow.

The mean research question of this thesis is:

How worldminded are Dutch high school students and how is this shaped by their geography education?

Sub questions are:

Do Dutch students identify themselves in particular with the Dutch society or do they see themselves as global citizens?

How does globalization, and other aspects of the world behind our borders, shape everyday events and choices in the lives of Dutch students and

how do they value this global impact?

Do Dutch students think they can change the world, do they think this is needed and are they willing to do so?

Does geography education contribute to an attitude of students in which they favour the interest of the world before their own?

The thesis presented here will start with a **theoretical framework** in which firstly the term worldmindedness is explained. What does it mean? Why, and how is it used in this study? Then global citizenship is explored, since being a global citizen is part of being worldminded. So if we know what it takes and what it means to be a good global citizen this will be a step further towards understanding the details of worldmindedness. The second part of the theoretical framework considers the general perceptions of globalisation in our society. It also mentions a few interesting and relevant studies already conducted on the relationship between education, attitudes of students and choices made by these young people.

A chapter on **methodology** will explain how both parts (quantitative and qualitative) of the study are carried out practically and why choices in these approaches were made.

The **results** of the study are then presented in a single chapter. Structured by six themes the results from the quantitative and the qualitative research are described alternatively.

To conclude, there is a **conclusion**; and to reflect upon the process and present recommendation for further research there is a **discussion**.

In the methodology chapter I will introduce over forty statements made by the students during the focus group interviews. Just follow the endnote to find the statement in the context of the entire interview in the attachment. The verbatim interviews are, of course, in Dutch. I translated the quotes in the methodology chapter myself.

I would like to thank all the students that participated in the research and their teachers who made it possible!

E.A. Neeft.

else@neeft.com

The relationship between worldmindedness and education is explored in the research presented here. This first chapter deals with the literature written related to this subject. Firstly, a brief overview of the literature written on worldmindedness is presented. Definitions of the term will be considered as well as the ways in which it can be measured. Linked to that the term global citizenship is introduced, since it is associated with worldmindedness and used more often today in literature involving global education. Secondly the theories about the interaction of education and worldmindedness are explored. Lastly I wish I could have given here an overview of what we know today about the worldmindedness of Dutch high school students. Unfortunately very little research has been conducted on that theme. So instead, I will give an overview of worldmindedness in the Dutch population.

Global Citizenship & Worldmindedness

International relationships are widespread in all of the Netherlands. There are all kinds of economic and cultural ties with other countries around the world, but also at the personal level, lives of people from different countries collide together. Personally I know examples from both my mothers and fathers side. My mother's family was a family of sailors. A lot of the children in that family were born at sea, or at a nearby port, and they were often the result of romantic adventures with guys from other nomadic families. My grandmother was the daughter of an Indonesian man. My father's family, on the other hand, was a family of farmers. In the middle of the last century, when little farmers could no longer earn a living in the Netherland, several nuclear families moved to Australia to start a new live there. Even the Dutch royal family is a good example of a mixed family with people from different nations. Our queen married a German man, Prince Claus and our crown prince, Willem Alexander married an Argentinean Lady, princes Maxima. In 2007 Maxima gave a lecture about the Dutch identity and she tolled there what her father in law, Prince Claus, said to her and Willem Alexander on the day they announced their engagement. Prince Clause had tolled Maxima that day that he felt having more than one loyalty. He called himself a Global, European and Dutch Citizen (Maxima, 2007). Being a global citizen is 'the understanding that in addition to being a member of one's own society or country, each person is a citizen of the global society who views people of all nations and languages as equal and respects the value of all fellow human beings' (Merryfield, 2008, p.8). To be a good global citizen, you need to

have certain skills, but you also should be willing to ‘take of the blinders of ethnocentrism or ignorance and see the entire world’ (Merryfield, 2008, p.7).

Educators in the Netherlands believe it is important to teach students how to be good global citizens. The challenges our society faces today are connected to the entire world around us, and even if you do not want to find the solutions to those challenges, you cannot escape the influences of other countries wherever you live in the Netherlands. One of the manifestations of this growing interest is the Dutch canon on global citizenship that has been introduced in 2007. This canon is an extension of the canons on Dutch history and culture; in which is listed what all students should learn at school. The canon on global citizenship consists of eight themes that should be covered in education. Those are: diversity, identity, human rights, sustainable development, globalisation, division, peace and conflict and global involvement (Beneker, Stalborch and van der Vaart, 2009).

A good global citizen thus knows the problems and perspectives of others around the world and feels connected to them. This notion is very similar to that of the term worldmindedness. Worldmindedness though, has been used for much longer, and therefore there are methods to measure worldmindedness that have been proven valid in various researches. For this reason worldmindedness is used in this research.

The two oldest articles about worldmindedness, which can be found with Picarta’s search engine, date back to January 1926. The articles were published in an issue of the journal *Religious Education*. One of them was written by Goodwin B. Watson, an instructor at Teachers College at the Columbia University, with the title: “*Does world-mindedness depend upon good-will or information? Upon character or intelligence?*”. His central research question is whether or not more (or other) information could change the attitudes of people. It’s rather funny, or maybe more sticking, that we are still investigating this question almost hundred years later. When I read these old articles I noticed that both authors do not bother to explain the term worldmindedness at all. It looks like they are assuming that everyone knows what it means and how you can determine whether someone is more or less worldminded. Watson and Fisher both refer to other older articles that are also concerned with the topic. After world-war II scholars started to use the term more frequently and it was often used to denote the opposite of the nationalistic worldview.

Only in 1957, two psychologists developed a proper scale to measure worldmindedness (Sampson and Smith). In their article they introduce one of the first and most used definition of worldmindedness: *‘We identify as highly world-minded the individual who favors a world-view of the problems of humanity, whose primary reference group is mankind, rather than*

American, English, Chinese' (Sampson and Smith, 1957). Sampson and Smith developed their scale to measure the effect of intercultural and educational experiences that aim at stimulating world-minded attitudes. For the scale, Sampson and Smith selected statements using two criteria. First, the statements may not involve facts and second, they weren't allowed to point at a certain field of study. With this methodology they selected sixty items that dealt with different aspect of worldmindedness. These statements were put on a Likert-type scale and 120 Undergraduate students first completed the total sixty statements. After the first statistical analysis, the scale was reduced to 32 statements. 16 were pro-worldminded and 16 anti-worldminded. The eight dimensions of worldmindedness, as suggested by Sampson and Smith, were assumed to be covered by 4 items each. With these 32 items the scale has proven to have a high validity. Several researchers over the years have proven that the scale is a valid measure of worldmindedness. The eight dimensions Sampson and Smith suggested however could not be found statistically in the scale by Brokaw et al (2007) and others

In 1993, Hett wrote her Ph.D. about the development of an instrument to measure globalmindedness (Hett, 1993). The items on the globalmindedness scale resemble those on the worldmindedness scale, but they are more concerned with the emotions and feelings of the respondents. Hett defines globalminded as: "*global-mindedness is a worldview in which one sees oneself connected to the world community and feels a sense of responsibility for it's members*". Because in this research statements from both scales are used I would like to give a more detailed definition of what is meant by worldmindedness in this thesis. When I value a student as being highly worldminded, I mean that he or she:

- feels connected to all humanity.
- values global impacts on his or her live as positive.
- feels responsible for the wellbeing of all living beings and is willing to make sacrifices in his or her live to contribute to this wellbeing.

Education and information

As described above, a highly worldminded student feels connected to all humanity, values global impacts on his or her live as positive, feels responsible for the wellbeing of all living beings and is willing to make sacrifices in his or her live to contribute to this wellbeing. The central research question in this thesis is how you get students to be like that. Several studies about this interaction between educations and worldmindedness have already been conducted and their most important conclusions will be presented in this paragraph.

Merryfield (2008) has looked at ways in which teachers in Hong Kong, Japan and the United States are preparing young people to become worldminded citizens. She concludes that educators can contribute to the development of worldmindedness of young people by providing:

1. Knowledge of global interconnectedness.
2. Inquiry into global issues.
3. Skills in perspective consciousness.
4. Open-mindedness, recognition of bias, stereotyping and exotica.
5. Intercultural experiences and intercultural competence.

Rogers and Though (1996) who studied global education for adults, also found five overlapping dimensions or stages of learning. First there is a *cognitive dimension* that involves learning new facts, ideas and concepts about the present global condition and its probable future consequences. Then there is the *affective dimension*. This dimension arises when knowing changes from being something intellectual and detached to a personal and connected knowing. Some students in their study were faced with a range of conflicting emotions such as: fear/courage, sadness/happiness, elation/depression. The third dimension is the *existential dimension*, in which, according to Rogers, students take a leap into deep soul-searching. Then the *empowerment dimension* occurs when student develop a sense of personal responsibility and a dedication to do something. *'In order to feel empowered students need to be able to envision positive scenarios for the future and to learn about success stories in which individuals and groups have clearly made a difference'*. *'There needs to be hope, humour and cautious optimism'* (Hicks and Bord, 2001, p. 416). The fifth and last dimension is the *action dimension*. This dimension can occur if the previous four have all been dealt with. Some students that were interviewed by Rogers reported that learning about the futures of the world had eventually led them to significantly re-orientate their lives. She notes that those major choices need to be acknowledged and supported as an outcome of the learning process.

To summarise these elements presented by Merryfield and Rogers and Though you could say that education to promote global citizenship should have a cognitive aspect, an affective/emotional aspect and a participatory/active aspect. Unfortunately though, a lot of global education does not reach all these aspects. Some global education can even result in less worldmindedness, if too much focus is given to the cognitive aspect.

That too much focus on cognition can lead to less worldmindedness is something that showed up in various researches. Scott Seider, an assistant professor of education at Boston University, conducted one of them. For his research he was driven by the fact that most people would argue – and have argued – that the United States is failing to play a leading role in aiding the world’s poorest countries. In a report to the World Bank on global inequality, Milanovic (1999) stated: “*such a high inequality is sustainable precisely because the world is not unified, and rich do not meet, mingle, or even know the existence of the poor other than in the most abstract way*” (p.51). From previous research Seider assumed that students would be more inclined to support humanitarian aid after they had learned about the size, scope, causes and impact of world hunger and global poverty. In his study he compared the shifts in worldview of affluent young adults in a course on social issues to a control group of similar young people. The course, Literature and Justice, included sessions on criminal justice, homelessness, immigration, domestic poverty, and global poverty. The instructor of the course explains that, in addition to her academic goals for her students she aspires to motivate her students: “to take action in their lives, whether it’s some service or donating time or donating money or standing up for injustice, whether it’s personal injustice or a collective injustice” (Seider, 2009, p.63). Surprisingly, Seider found that students enrolled in the Literature and Justice course experienced statistically significant *declines* during the program in their support for humanitarian aid. They demonstrated a higher belief at the end of the course that combating world hunger is an unrealistic ambition, while the control group showed a small shift in the opposite direction. In his article, Seider gives a few conclusions or findings that can give insight to this surprising result. First of all literature and Justice had a stronger negative impact on students who began the course with low levels of support for humanitarian aid than on those who began with high levels of support for humanitarian aid. Secondly, participants of the course described themselves as overwhelmed by the size and scope of global poverty. White (1981) and Goodman (2000) also concluded that people who are overwhelmed with information about human suffering can become “immobilized” by their own “feelings of powerlessness”. And lastly “Positive emotions could mobilize individuals with *either* a high or low sense of political efficacy; in contrast, negative emotions such as outrage, anger or sadness only mobilized those individuals who already possessed high levels of political efficacy” (Seider, p. 72, on conclusions by Rahn and Hirshorn (1999)). Patrick De Pelsmacker and Wim Janssens (2007) have fairly similar conclusions in their study towards a model for fair trade buying. They conclude that more information can be counterproductive. They think this is partly because of the sensitivity of the subject fair trade. If consumers are overwhelmed with information this would not be considered as fair. Little, but high quality information would be valued much better.

Hicks and Bord (2001) also report that students can feel cognitively overwhelmed, confused and pessimistic, when faced with the complexities of the world's problems. In order to prevent this, they suggest that equal attention needs to be paid to the cognitive, affective, existential and action components of learning. It is up to educators to develop new didactic designs to meet these different components, and this will often go against the traditional, mainstream schooling.

The Dutch and their worldmindedness

In this theoretical framework I would also like to outline the framework of the perceptions and ideas held in the Dutch society, in which the students in this research take their place. It can also help to understand some of the statements expressed by the students in the focus groups, since they are embedded in more broadly accepted processes in Dutch society.

Unfortunately worldmindedness as described above has not been explored in Dutch society recently. There are studies of the perceptions by Dutch people about two dimensions of globalisations. The first has to do with how Dutch people handle foreigners that come to our country. The second dimension deals with how we feel responsible for aiding others in need around the world. But before I outline the perceptions of these two dimensions I would like to make a general comment about globalisation in Dutch society.

It is almost Sinterklaas, a typically Dutch festival resembling Christmas, and while I am writing this thesis I am eating 'pepernoten', typically Dutch sweets that are connected to this celebration. These sweets are so Dutch, that you would almost forget that we would have never been able to eat them if we had not globalised the world. The main ingredients that give these 'pepernoten' their taste are pepper, cinnamon, cardamom, ginger and coriander. None of these grow on our own soil. This is one of the many impacts of the global society on our country that we do not consciously perceive anymore.

What Dutch people do perceive, and what gives rise to numerous discussions, is the presence of foreign ethnic minorities in our society, especially Muslims from Turkish and Moroccan backgrounds. Sixty percent of the autochthonous Dutch express worries about the presence of ethnic minorities and seventy-five percent perceive Muslim fundamentalism as a threat (van der Veer, 2004). The majority of Dutch people say they are unhappy with society as a whole and pessimistic about the future. They are especially concerned about a deterioration of norms in social life and a decline of social wellbeing. The general picture is one of fear, that globalization will disturb the arrangements of our Dutch society. According to Peter van der

Veer (2004), this suspicion of immigrant culture can be accounted as a backlash against the political correctness of the past. 'It is now generally accepted in Dutch public opinion that the 1980's and 1990's suffered from an excessive "political correctness" that made an open discussion of immigrant criminality or practices such as clitoridectomy among Somalian women impossible' (van der Veer, p.122). People now want to have these discussions and they no longer tolerate the rejection of and the attack on our own values like sexual liberty and freedom of speech and choice. We still identify ourselves as being highly tolerable, but the common perception in the Netherlands is now that Muslims have to be secularized and integrated into society. Otherwise, they will be threatening the unity of the nation (van der Veer, 2004).

'Less pretensions, more ambition'; it is the title of a report of an extensive research on developmental aid by the Academic Council for Governmental Policy in the Netherlands (WRR, 2010).¹ While looking at the amount of money the Dutch government is officially going to spend on developmental aid in 2010, the researchers conclude that Holland is still one of the most generous donors. This is in line with the way in which Holland has been involved in developmental aid in the last decennia. Ever since the Dutch economist Jan Tinbergen, who received the Nobelprize for economy in 1969, manifested himself internationally as a champion of developmental aid, Holland has had a marked place in our global society as regarding to foreign aid. Dutch citizens have always broadly supported this prominent place. But, this support is no longer obvious and people are openly showing their concerns and doubts. In 1998, 15 percent of the Dutch inhabitants thought that the national budget for developmental aid should be reduced. In 2009 this percentage had grown to 34 percent. People also became more sceptical about the way in which this governmental money is spent. Thirty percent does not trust this to be the right way. The national debate on developmental aid goes to all different directions. Some suggest we should stop completely; a cold turkey approach for the developmental countries. Others are looking for new, and more personal forms of aid. Although it is not natural any more to support developmental aid in public debates, figures show that Dutch people do not care less. Research by Motivaction, from 2009, shows that 72 percent of the Dutch people contributed, in one way or another, to international developmental aid in the preceding twelve months. Most popular is to give a single donation to a charity involved in developmental aid (38% of Dutch citizens do this), single most popular is donating goods (34%), and joining a lottery that supports charities (also 34%). After extreme disasters the willingness to give can rise enormously: after the tsunami

---

¹ Wetenschappelijke Raad voor Regeringsbeleid.

in Asia in 2004, 67% of the people donated money to 'giro 555'². In June 2009, the NCDO-barometer³ showed that in twelve months 1 percent of the Dutch population participated in developmental aid abroad (WRR, 2010).

---

² Giro 555, is a large campaign based on a partnership between different Dutch charities concerned with developmental aid. Large television shows to raise awareness were part of this campaign.

³ NCDO stands for Nationale Commissie voor Internationale Samenwerking en Duurzame Ontwikkeling (National Committee for International Cooperation and Sustainable Development).

Quantitative and qualitative approach

Worldmindedness of Dutch high school students and how this relates to geography education is the central theme in this research. In order to study this theme properly, different approaches are needed. Firstly there are facts and numbers needed. For example: how many students see themselves as global citizens?; how many think they can change the world?; what subjects do they feel are covered in geography education? But if want to say something about how this relationship works you should also look at processes that are not covered by facts and numbers alone. This is why during this research both a quantitative and a qualitative method are performed simultaneously.

The quantitative part of this research is a questionnaire. It is used to explore the feelings of students towards several statements, and their evaluation of geography education. Also several known background variables are explored. For example gender, age and experiences abroad. The scale used to measure worldmindedness is a combination of statements developed by Sampson and Smith and by Hett, combined together by Beneker and van der Vaart. They used ten items from the scale by Sampson and Smith and ten statements from Hett's global mindedness scale (1993). Unfortunately Hett's dissertation, in which she introduces this scale is lost and nowhere to be found, so I can not provide any background information on this scale. Next to the items from Sampson and Smith and Hett, Tine added some personal question to the survey and some questions concerning the geography education of the respondents. The personal question were added because other studies have shown that these could be important background variables for worldmindedness. Lawthong (2003), for example, mentioned that worldmindedness could be correlated to gender, year of study, participation in international activities or programs, interest in news, political viewpoint, experience abroad, foreign language skills and homethown. The questions about geography classes and education were added in order to be able to see something about which elements of geography education contribute to more or less worldmindedness.

The qualitative part of this research was the conductions of four focus group interviews. The main aim of the focus groups was to get insights into how knowledge and attitudes relate to daily choices in the lives of those involved in the research. More general it gave the students space to reflect on the survey they just filled in and add their own perspectives to it. For me it was a method to get closer to the group studied and to the ways in which they think about the

world (or not at all). In total four focus group interviews were conducted, on every school one. They were non-formal sessions with six to eight students each. They were all recorded and then transcriptions were made in order to properly analyze the sessions.

Focus groups have the advantage of allowing the researcher to interact directly with respondents. They provide opportunities for the clarification of responses, for follow-up questions, and for probing of responses. Furthermore, the social setting of this method provides a measure of validation of information, since extreme or false views tend to be challenged by others in the group (Ellis et al, 2009).

Selection of students

211 students at high schools in Amstelveen, Ede, Haarlem and Utrecht have completed the questionnaire. I was able to conduct the questionnaire at those schools, because Beneker and van der Vaart had professional connections to teachers at the schools who were willing to participate in the research with their students. Except for the school in Utrecht all schools were located in middle size towns with 78.945 (Amstelveen), 107.500 (Ede) and 146.960 (Haarlem) inhabitants⁴. Amstelveen is the smallest of the four. It is known as a rather rich town and it is only 10 km away from Amsterdam. Utrecht is the fourth largest city in the Netherlands. It has a little bit over 300.000 inhabitants and it is the only one, out of the four in this research, with a University. The school where we conducted the research in Utrecht also differs from the rest, since it only offers the educational track ‘gymnasium’. This is the highest and the most classical level of high school education in the Netherlands, where also Greek and Latin are part of the curriculum. The schools in Haarlem and Ede were schools that gave a broad range of levels/tracks of education from vmbo to gymnasium. In Amstelveen education was provided on havo, vwo and gymnasium level. The participants of the research in Amstelveen were part of the bilingual program (tvwo). Half of their classes are being taught in English. Generally students who take bilingual education are regarded as being more than averagely intelligent and having a strong international orientation.⁵

The 211 students ranged from age 15 to 18. 124 of them were female and 87 male. They followed the track havo, vwo, t-vwo (bilingual) or gymnasium, and were in their fourth to

---

⁴ Source: <http://www.plaats.nl/gemeente-amstelveen/alles-over/inwoners/>

⁵ For more information on the Dutch educational system, check: <http://www.fulbright.nl/cache/30/30dbd0481349e7a6188e372c5b049e51/31dutchsecondaryeducation.pdf>

sixth year of study. In figure 1 is shown exactly how much students completed the survey from the different tracks and years of study.

Figure 1. Amount of students in different tracks and age of study

Havo 4	39	t-Vwo 4	23
Havo 5	24	t-Vwo 5	20
Vwo 4	57	Gym 5	15
Vwo 6	16	Gym 6	16

The teachers willing to participate in the research selected the students for the focus groups. To stimulate the students to participate I tolled the teachers in advance that the students would be compensated for their invested time by a free ticket to a movie at a cinema. For the duration of the focus group I depended on the amount of time the students had before their next class started. I told the teachers that organized the focus groups at school that I needed 50 minutes at least. Unfortunately, due to practical limitations not every focus group could take this long.

In Haarlem I spoke with 3 girls and 3 boys from a havo 4 class, for 33 minutes.

In Ede I talked to 3 girls and 3 boys from a vwo 4 class, also for 33 minutes.

In Amstelveen, 4 girls and 4 boys from a tvwo 5 class joined the focus group for 55 minutes.

In Utrecht I was able to talk 50 minutes with 3 girls and 3 boys from a gym 5 class.

All students participating in the focus groups were white young people with a Dutch background. One participant said to be half Indonesian and another half English.

In appendix 2, on page 60, you can find the script I used to guide me through the focus groups. To prepare myself on my role as moderator a read ‘focus group interviews in education and psychology’, from Vaughn, Schumm and Sinagub (1996). The first part of the script is based on their suggestions on how to open a focus group interview.

Analysis

The results of the questionnaire were analysed using SPSS. Different descriptive statistics were used to explore the dataset for structures. Regression analyses were employed to check for correlation between worldmindedness and the different background variables measured. To be able to perform these statistical measures I needed one number that accounted for the worldmindedness of a respondent. The first step of arriving to such a figure was to reverse the

answers of the reversed statements. After that, all the answers to the statements could be added up to create a number that ranged from 20 (very low worldmindedness) to 120 (very high worldmindedness). Also factor analyses were used to check if there was a clustering in the worldmindedness scale. Although Tine Beneker did design the scale with four underlying themes or issues in mind, no valid clustering could be found.

The focus group interviews were taped and these tapes were transcribed.⁶ When I read all the texts for the second time I found that there were *six themes* that covered almost everything that was said, although not every issue had been explored during all the focus groups. Firstly, the students discussed their *perceptions of global citizenship*. I posed the questions whether or not they felt like a global citizen and what they thought the term would mean, so all focus groups covered that issue. Secondly, all students talked about *foreigners and globalisation in our society*. Although I did ask about the latter issue, they all came up with the topic of foreigners by themselves. The fourth theme discussed during the focus groups was *how wealth should be divided in our world*, something I also asked them about. The next theme was something that came up at all the focus groups, without me asking explicitly about it. It deals with *fair-trade and developmental aid*. The fifth theme considered whether or not students thought they were able to influence people on the other side of the world. The last, but maybe the most important theme in this research, deals with *how students think of the connection between geography education and their views of the world*. I decided to explore the different statements structured by these six themes. It feels a little bit strange to take the connection with geography education as one of six themes, since it is part of the central research question and therefore deserves more attention. I chose to structure it like this anyway because the theme was only briefly mentioned during the focus groups and the correlations between the geography statements and worldmindedness in the questionnaire turned out to be far from significant, which gives me little results to present.

---

⁶ See appendix 2-6.

In the following chapter the results from the focus groups and the questionnaires are presented alternatively, structure by the six themes introduced above. Every theme will begin with the general opinion about and perception of the theme, expressed by all the students. Then, this general statement will be differentiated, by giving details of the discussions in the different focus groups, or by going more into details, structured by the different opinions that were expressed. Lastly, the results of the questionnaire will be presented, focused on the statements related to the theme. Only the theme ‘fair-trade and developmental aid’ had not been covered by the questionnaire explicitly.

Focus groups

In my experience there was a huge difference between the focus groups. In Haarlem, were I talked with students from a havo 4 class, the students frequently proclaimed that they had really never thought about this issues before. The six students from a gym 5 class in Utrecht were, in some aspects, more knowledgeable about the subject than I was. In Amstelveen and in Utrecht I had to make sure the students wouldn’t talk too much, and in Haarlem and Ede I sometimes had to drag the answers out of them, unable to prevent a few awkward silences. To keep it short I could give three aspects that differed most between the students in (and also between) the focus groups.

- the amount of knowledge the students were able to mention.
- the way in which the students were able to express the reasons for the way they think and feel.
- their willingness to actively participate in the discussion.

What surprised me most during the focus groups is that regardless of the differences, they all mentioned almost the same issues and in every focus groups the same range of opinions was expressed.

Questionnaire

In general you could say that Dutch students were most inclined to agree with statements that involve learning about other cultures, other places and future generations. They agreed least with statements that involve lowering our own standard of living to improve those of others, less fortunate in the world.

Each statement will be explored in the next paragraphs, structured by the issues that were identified during the focus groups. For the analyses in these paragraphs I used two graphs presented at the end of this introduction. Figure 2 shows the mean worldmindedness for every question ordered from most, to less wordminded answer. Figure 3 represents the Variance of answers to question ordered from less, to more variance. In these graphs you will only find numbers that refer to the different statements. In appendix 1, on page 58, there's a list with the statements that are connected to these numbers.

Correlation between worldmindedness and only a few background variables were found. These variables and the way in which they relate to worldmindedness are mentioned below.

Gender

Gender is significantly related to worldmindedness. Regression analysis shows a one-tailed significance level of 0,01. It is the next best explaining factor after having lived outside of the Netherlands. Girls are, on average, 0.68 point higher on the worldmindedness-scale than boys.

Living abroad

The background variable that influenced the mean worldmindedness of the group most was the question whether or not the respondent had lived outside of the Netherlands. It has a one-tailed significance level of 0,003. Only 13 students had lived outside the Netherlands, and their mean worldmindedness was one whole point higher than the mean from the rest of the group (1.03 to be precise).

Age

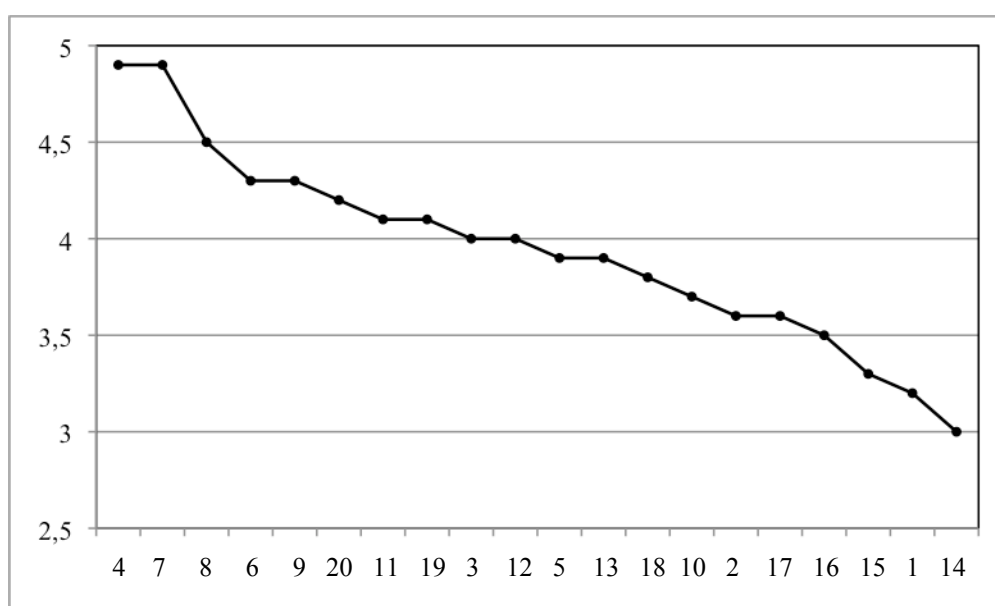
Related to age worldmindedness shows strange patterns. The group fifteen year olds show the highest amount of worldmindedness on average (3,27). Seventeen year old students have, on average, the second highest amount of worldmindedness, but there is a significantly higher spread between the answers than with the fifteen year old students. The eighteen-year-old students show the lowest amount of worldmindedness (see figure 4).

School and level of education

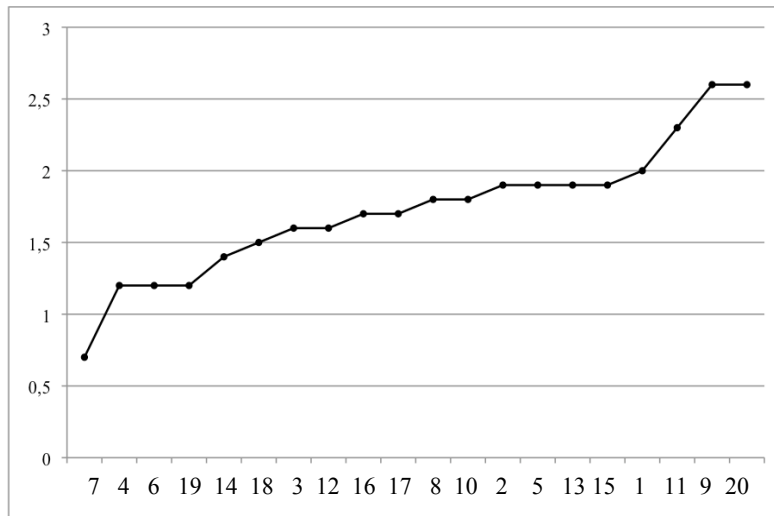
There is a lot of difference in worldmindedness between the four Dutch cities. The averages vary from 2,42 (between disagree and slightly disagree) to 3,52 (exactly in the middle, thus neutral). Surprisingly, the amount of worldmindedness in every city is not normally distributed. In this regard, Haarlem and Utrecht stand out. Utrecht has a peak at the end of high worldmindedness and Haarlem peaks at a very low worldmindedness (see figure 5)

When looking at the level of education and the class/age of the students a few surprising observations can be made (see figure 6). First of all it is clear that the gymnasium students scored highest in their amount of worldmindedness. But also havo 5 (havo is the lowest level of education in this research) shows the same level of worldmindedness. From havo 4 to havo 5 there is an increase in worldmindedness, but for vwo, tvwo and gymnasium, worldmindedness only drops when students are further in their educational career. Lastly it is surprising to see that tvwo (bilingual vwo) scores low on the worldmindedness scale. Bilingual vwo is a special kind of education, especially for students who are internationally orientated and which to have half of their high school educations taught to them in the English language. The students in the focus group from a tvwo class did show an exceptional lot of interest in going to travel after high school (compared to students from the other focus groups) and they were very knowledgeable about global processes and theories.

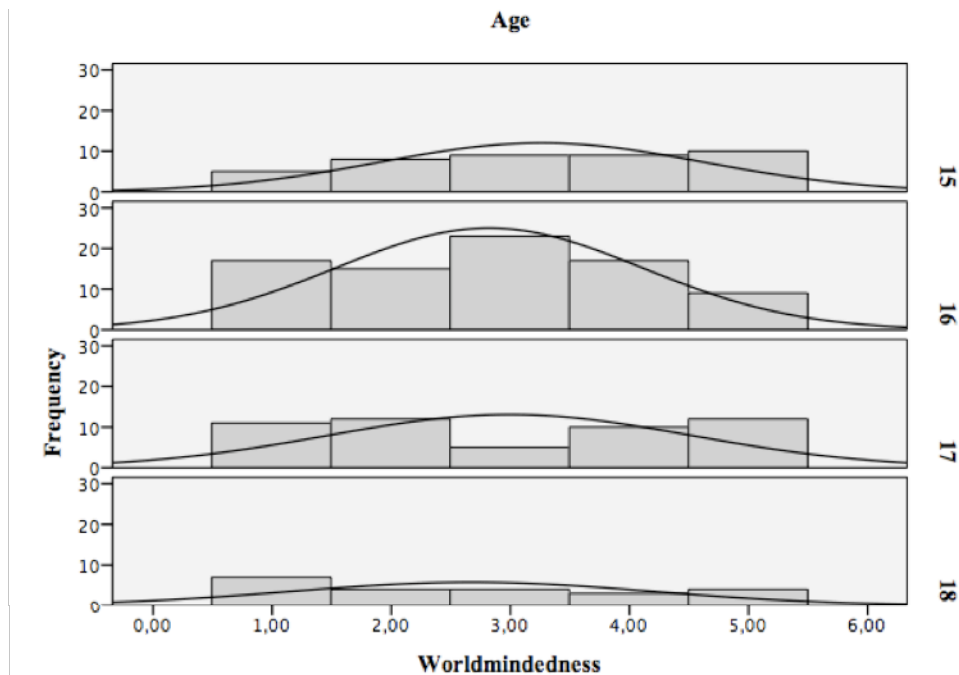
Figure 2. Mean worldmindedness for every question ordered from most, to less worldminded answer.

Figure 3. Variance of answers to question ordered from less, to more variance.

Figure 4. Distribution of five categories of worldmindedness at different ages.

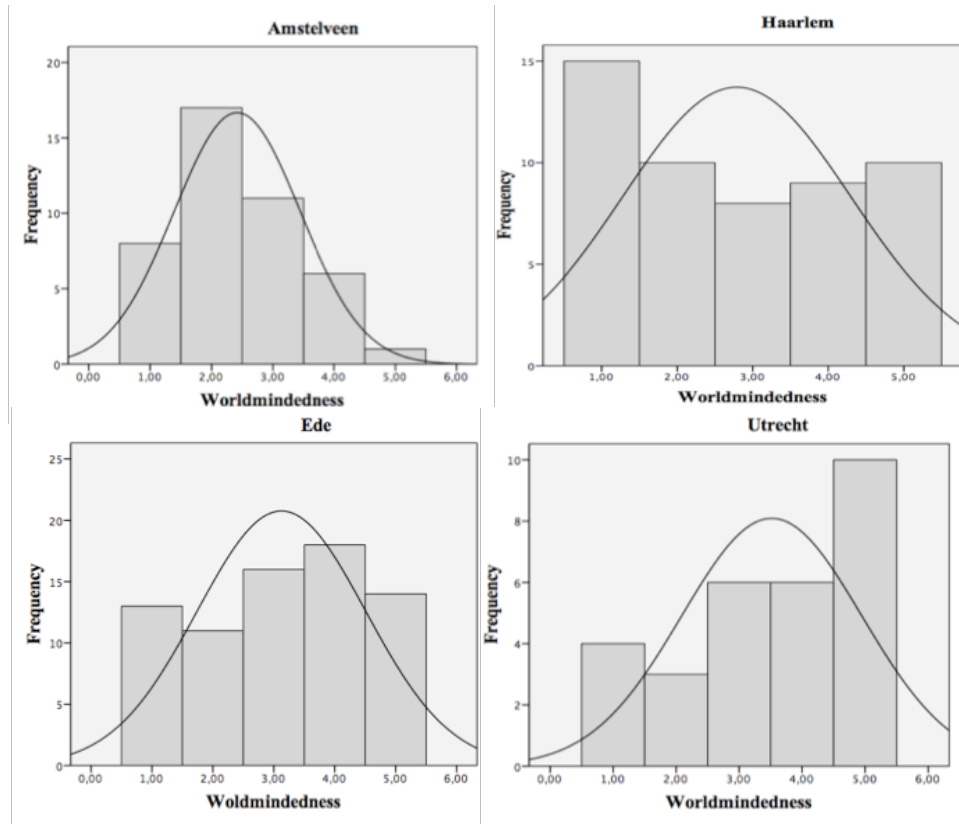
Age 15: Mean: 3,27 / Std. Dev. 1,361 / N: 41.

Age 16: Mean: 2,83 / Std. Dev. 1,292 / N: 81.

Age 17: Mean: 3,00 / Std. Dev. 1,525 / N: 50.

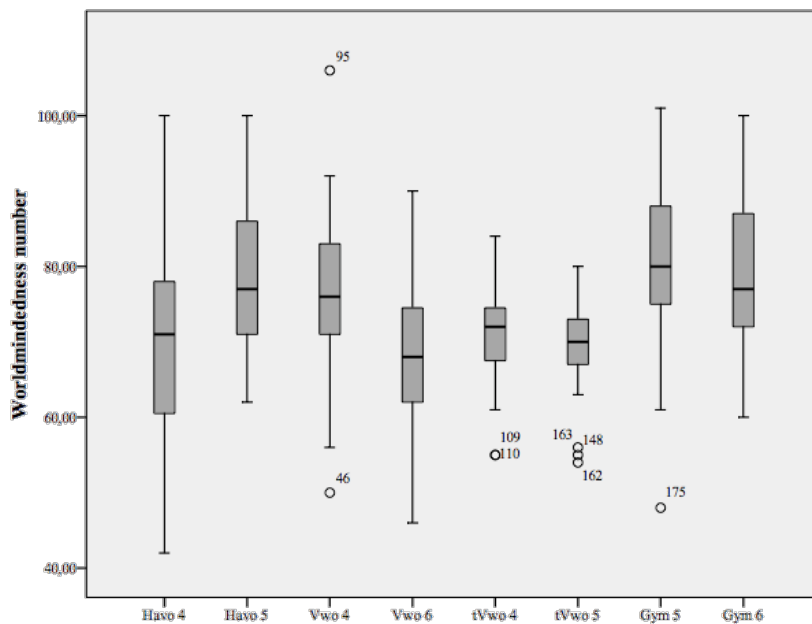
Age 15: Mean: 2,68 / Std. Dev. 1,524 / N: 22.

Figure 5. Distribution among five categories of worldmindedness in the four cities.

Amstelveen: Mean: 2,42 / Std.Dev.: 1,02
 Haarlem: Mean: 2,79 / Std.Dev.: 1,51
 Ede: Mean: 3,12 / Std.Dev.: 1,38
 Utrecht: Mean: 3,52 / Std.Dev.: 1,43

Figure 6, level of education and class related to worldmindedness.

Perceptions of global citizenship

A global citizen travels a lot, knows about different cultures, speaks several languages, doesn't feel he belongs to a specific location and is able to adopt himself to different cultures, customs and value systems. This is the general perception of global citizenship that was expressed by most students during the focus groups. But, they didn't all agree with each other and also other points of views were taken into discussion. During the four focus groups I posed two leading questions on this subject:

1. Have you ever heard of the term global citizenship? What do you know about it or what do you think the term means?
2. Do you think or feel that you are a Dutch, or a global citizen?

The discussions during the focus group in **Haarlem** did not stay focused on the two leading questions. For most of them the term global mindedness totally didn't appeal. When I asked one of them why he felt like a Dutch citizen he responded: *'well, you just live here, you are here, you speak Dutch, your family lives here too. So why not?'*ⁱⁱ The students agreed with each other that you would have to travel if you want to be a global citizen, because if you haven't seen and experienced something you cannot really know it. One of the students said she was a global citizen, because she did not feel at home in the Netherlands and wanted to move, like her parents, to Scandinavia. The discussion in Haarlem then became more about what it means to be a Dutch citizen, and how others should integrate into our society.

The student in **Ede** had lots of different ideas on global citizenship during the focus group. One of the students stated that a global citizen should at least be able to speak Chinese and English. Another student disagreed with that and pointed out that a global citizen should feel at home, and know his ways in all the different cultures on our planet. The complexity of the term made one of the students proclaim that: *'you can mean so much by it that it couldn't be defined'*.ⁱⁱⁱ Only one of the students in Ede said she felt like a global citizen, because she said she lacks the typical Dutch nationalistic feeling. Four students stated to be 'just' Dutch citizens. One of them said that no matter how much you travel, your roots will stay in the Netherlands, and foreign people will still approach you as such, saying: *'kijken, kijken niet*

kopen.^{7iv} Another student said he would like to travel, but thinks Holland had got more to offer to him. The sixth student felt kind of in between.

In **Amstelveen** the students had heard the term global citizenship before during geography classes on globalisation. They used sentences as ‘being open’, ‘accepting other cultures’, ‘being involved’, ‘understanding others (languages and cultures)’ and ‘being able to adjust yourself’ to describe what they thought the term means. They were having discussions on what it practically means to be a global citizen and how to be a good one. They had, for example, a discussion about how many languages a global citizen should speak and if, maybe, English alone would be enough in our modern world. They gave examples of what they thought were bad global citizens (Geert Wilders) and better ones (Barack Obama and Job Cohen). Three students in Amstelveen felt like global citizens and all three had an international background (one, or both parents from abroad). Six students wanted to study or live abroad, three of them as soon as possible after graduating high school. One student said she felt like a Dutch citizen and another proclaimed to feel like a Dutch, or a European citizen.

The discussions in **Utrecht** became more in depth discussions about two main subjects. First of all, after my question about the meaning of the term worldmindedness, one of the students stated that the problem with Dutch people is that they do not really have their own identity. After this statement a vivid discussion began about the Dutch identity or the absence of it, which in turn can be something to identify with. The other subject that was explored was the feeling of interconnectedness with the world and why and how you should, or should not, favour the worlds interest before your own. The students participating in the focus group in Utrecht were very well informed and willing to join the discussion. One of them participated in a debating team and could provide the discussion with relevant facts and numbers.

In this paragraph I will examine more systematically the answers to the two leading questions that I proposed, the discussion about Dutch citizenship, that students in Haarlem had with each other, and the discussion on Dutch identity held by the students in Utrecht.

‘You need to see your place in the Netherlands as a place in the world, and not as a place in the Netherlands’

What do you know about global citizenship, or what do you think the term means?

---

⁷ ‘Kijken, kijken, niet kopen’ literally means ‘watching, watching, no buying’ and it is an expression of the Calvinistic close-fisted habits of the Dutch tourists.

During the focus groups, the students expressed different ideas about the meaning of the term 'global citizen'. Their thoughts can broadly be divided into three categories:

1. *'Everyone has their own perspective on what it means to be a global citizen.'*^{vi}

In three of the four focus groups there were one or more students who said the term was very big and complex. You could not give a definition of it and everyone would probably have his or her own thoughts and conceptions about it.

2. *'Well, he speaks at least Chinese and English and he knows a lot about other cultures. He has visited lots of places and probably lives in America or China.'*^{vii}

In every focus group several students focused on the cognitive side of being a global citizen. As a global citizen you should have travelled, learned lots of languages, and other facts about different cultures.

3. *'You have to be open to other cultures and not reject people based on preconceptions.'*^{viii}

A few students thought you could be a global citizen without having travelled a lot and without a lot of knowledge. They emphasized the characteristics of being open, being willing to learn from other people and other cultures without preconceptions. Some students also mention that a global citizen should be able to look at issues with the perspective of someone from another place on the globe.

Besides statements that can be placed under one of the three categorizations above, there were a few interesting statements expressed in the focus groups that are worth mentioning. Firstly, in two focus groups there was a student defining global citizenship as not being nationalistic. This is worth mentioning because the term worldmindedness is traditionally thought of as the opposite of a nationalistic worldview. On the other hand, there was also one student who said that *'you can be both a Dutch citizen and a global citizen'*.^{ix} In Utrecht the students had an interesting discussion about caring for things that could happen here or on the other side of the world. One student mentioned climate change and he thought that his fellow students would all be more concerned about the fact that Holland could flood because of sea level rise in comparison to Bangladesh flooding for the same reason. But then, two students within the focus group stated that they would even be more concerned if Bangladesh would flood, because people there have less means to cope with it than we do. The four other students found it really hard to believe two of their classmates were more concerned about Bangladesh and a vivid discussion followed of why this was so. One of the two students said it was only a primitive survival instinct that made the other four, and most of the people, more concerned

about things happening in their own country or city. *‘The closer it comes to your home, the more your survival instinct is addresses as it comes to danger’.*^x

‘There’s nothing wrong with the Netherlands, but I want to see more’^{xi}

Do you feel like a Dutch or a Global citizen?

There were more answers to this question than I thought before the focus groups. Some students said without hesitating that they were, of course, Dutch citizens. Only a few of them thought of themselves as global citizens. Then there was a large group of students who thought they were neither Dutch nor global citizen or a little bit of both. A lot of the students based their statements on feeling and emotions and they were not always able to reason why. Sometimes I also found that some students said they feel like a Dutch citizen, but then they could express more worldminded statements and feelings than their classmates who said to be global citizens. In figure 7 I will give an overview of the reasons that students expressed to argument why they felt like a Dutch or a global citizen.

Figure 7. Reason’s mentioned why respondents felt like a Dutch, or a Global Citizen.

Dutch citizen	Global citizen
<ul style="list-style-type: none"> - I was born here. - I speak Dutch. - My family and I live here. - The Netherlands is a save and nice base from which to discover the world. - The Netherlands has more to offer than other places in the world. - My roots will always be here. - Other people will always see me as a Dutch guy. - I have never travelled outside Europe and do not feel the need to do so. 	<ul style="list-style-type: none"> - I don’t have anything with the Netherlands. - I don’t have a nationalistic feeling. - I just like to travel and meet other cultures. - The Netherlands is a nice country, but a bit boring. - I travelled a lot. - I know other cultures and am able to follow their rules. - One of my parents is from abroad and introduced me to other cultures.

'You need to know we walk the streets like morons on Queens day, and don't make a fuss about it.'^{xii}

What would be a good Dutch citizen?

In Haarlem they all agreed with other; the most important thing as a Dutch citizen is that you follow the rules. Not only the legal rules but also the social ones:

'Those [social rules] are different everywhere. In Islamic countries for example they are not friendly towards women, but you do have to be that here, if not, you won't be tolerated.'^{xiii}

Besides knowing the rules and norms of the country, Dutch citizens should be able to speak Dutch and always do so in public. Dutch citizens should not bother other people and pay their taxes. The students in general thought Dutch citizens should be interested in the country and should not nag about stuff happening here.

'I think the Dutch identity is that we don't have an identity'

What is the Dutch identity?

A discussion about Dutch identities started only in Utrecht after one of the students proclaimed that a problem with global citizenship from a Dutch perspective is that we do not have our own identity. His classmates stumbled over this argument with lots of different opinions and statements. One student said things like 'gezelligheid' (coziness) were typically Dutch. One other girl couldn't say why, but she did see that other countries were in essence different from ours, so there must be something like a Dutch identity. Our identity could be that we tolerate prostitutions and soft drugs in our society. One student mentioned that, from an international point of view, windmills, cows and wooden shoes are still part of our identity. But the students thought that were outdated stereotypes. They did think French people would still identify themselves much more with baguettes than they would with tulips. Some students gave this as an argument for their statement that the French have a stronger identity. Also the Americans were mentioned as having a more solid identity, since they let all their children sing the national hymn every morning in elementary school. The discussion became rather complex to describe here in detail. In the end you could conclude that they all agreed on the fact that being open and tolerating others would be part of our identity. But they disagreed on how strong this identity could be. The discussion can be found in the transcribed focus group in Utrecht from line 37 to 139.

Questionnaire

There were four statements in the questionnaire related to global citizenship (1, 5, 16 and 19). Statement 9 states that any healthy individual, regardless of race or religion, should be allowed to live wherever he wants to in the world. This statement could be placed under 'Division of wealth' or 'foreigners', but based on their answer in the questionnaire and their statements during the focus groups I suggest that they interpreted the question related to their own situation and their sense of global citizenship. Therefore I chose to discuss statement nine, and the other four statements (1, 5, 16 and 19) in this chapter.

'It would be better to be a citizen of the world, than of any particular country', was the opening statement of the survey. The students, on an average, slightly disagreed with this statement, and there was only one statement they disagreed with less: 'Our country should permit the immigration of foreign peoples even if it lowers our standard of living' (statement 14). Through the focus groups, two reasons emerge for the fact that the students do not feel it is better to be a citizen of the world. First of all I think for them the term 'citizen of the world' is a rather unknown and vague term. During the focus groups they often showed that it is just so obvious that they are Dutch citizens. They were born here, their family lives here, they speak Dutch and they know by experience how our society works. The other reason has to do with how students perceive the term citizen of the world. A lot of them think a citizen of the world should have travelled a lot and know lots of languages. They haven't travelled that much themselves and they are not able to speak lots of languages, so they don't see themselves as citizens of the world and therefore are not able to see what would exactly be the benefits of being one. To conclude it must be said that the answers of the first statement had a lot of variance, which indicates the different perceptions and opinions mentioned above.

'I have very little in common with people in underdeveloped nations' was the sixteenth statement in the questionnaire. It was one of the reversed statements, and it was answered with the fourth least amount of worldmindedness. On average, the answers levelled out exactly in the middle, being neutral. During the focus groups this statement has not really been explored. There were fierce discussions whether or not to care for people elsewhere, but the commonalities (or the absence of it) were not directly mentioned. What did become apparent during the interviews, was the connectedness of the students with other North-Western European countries.

'Our Dutch values are probably the best' and *'We should teach our children to defend the good of all the world although this could go against our national interest'* were statements

five and nineteen respectively. They were answered on average with an amount of worldmindedness that's kind of in between. There were seven statements answered with more worldmindedness than statement nineteen, and there were nine statements answered with less worldmindedness than statement five. On average, students slightly agreed with statement nineteen and they slightly disagreed with statement five. Because of these moderate results there is not much to conclude out of these numbers.

'Any healthy individual, regardless of race or religion, should be allowed to live wherever he wants to in the world' was the ninth statement. As a researcher I thought that this statement would relate to statements about immigration to our country, but the results of the statistical analysis show that student were a lot more sceptical to immigration of others into our country than to the above statement. They agreed with this statement, probably because they think that they should be allowed to live wherever they want in the world. During the discussions about global citizenship the majority of the students showed interest in travelling and quite a few wanted to go and live outside of the Netherlands for some time.

'When I eat rice, I don't think about it coming all the way from Indonesia'^{xiv} 4.2

Foreigners and globalisation in our own society

Living in a globalised world is something most students don't experience consciously. Things like Turkish bread, American television series, and 'made-in-Taiwan' accessories are things most of them perceive as normal modern Dutch things. Foreigners are welcome in our society as long as they speak our language and adopt themselves to our rules and value system. The question I posed on this subject during the focus groups was whether or not they saw the influence of globalisation in their daily life. Often they also started telling about their experiences with and opinions about foreigners (especially from Moroccan or Turkish background). Discussions concerned with foreigners would also evolve sometimes from discussions about the distribution of wealth.

In **Haarlem** the students especially pointed out that foreign stuff in our society is the norm: *'What can you still find here that is not imported?'*^{xv} Of course, this is a rather extreme statement. One student put this into perspective, saying that we still have our wooden shoes, windmills and flowers. But all the students agreed with each other that they don't think about where things come from, and that they probably experience a lot of stuff as being Dutch, while imported from another country. As it comes to foreign people in our society there were three different opinions. Firstly there were a few girls who really didn't care about the economic system, and they didn't really want to think about the implications of immigration: *'I don't care whether a Polish or a Dutch guy is going to repair our house. I will only base my decision on the price they ask.'*^{xvi} The second opinion expressed, was that we could learn something valuable from other cultures. A few of the students agreed it would be good when Dutch people would learn to be more hospitable. One of the girls told that she participated in the Ramadan last year for a big paper she had to write for school⁸. She really liked the idea behind it, *'that you experience how poor people feel, and that you behave good for a month'*^{xvii}. She learned a lot from the fact that she wasn't allowed to curse, which was quite a challenge for her. The last opinion expressed in Haarlem came from the three boys. They expressed verbally and non verbally that they really didn't care: *'I do not meet people from other cultures. No, I just don't connect with them.'*^{xviii} Another boy did have friends from

---

⁸ Only for the Dutch readers: it was for her Profielwerkstuk.

another country, *'yeah, and besides that you can encounter them everywhere, at school, in daily life, or when you go out. But I don't really have a problem with them.'*^{xix}

The students in **Ede** all agreed that you could find the effects of globalisation in everyday life in the Netherlands, especially through the media. When asking about globalisation they showed more interest in the question whether it would be a good thing if there would be one global government, or larger countries (for example Europe as a country). The opinions about this differed. Some said larger countries decrease the risks of conflicts, and it is cheaper. Others thought it would be impossible to create larger countries because we all have different geographical and cultural characteristics. Another girl pointed to the fact that this is part of the point of globalisation, that you can produce those goods in countries that are best suitable for it and then distribute it to the whole population. It would be a pity though, if the different cultures in our world today would vanish due to globalisation, one student added. The students in Ede all agreed with each other when it came to foreigners. If people want to immigrate to our society they should have a good reason to do so, and they should integrate:

'I really think it's absurd that those people still speak Turkish or Moroccan.'

Yes, that also irritates me so much.

Me too! Just speak Dutch.

For my work I need to deliver medicines from the drugstore to the apartment of a Turkish woman, around the age of 50. The woman only says 'thank you, bye bye', no word Dutch, so indeed, I think these people should know how to speak Dutch.'^{9 xx}

The students in **Amstelveen** were very happy that globalisation brought them all different kinds of food. There was only one student who said he liked traditional dishes like hutspot¹⁰, kale and endive stew. They all said they fancied eating rice and other foreign dishes, like Italian, Chinese, South American, North American and South African food. One of the students pointed out that Dutch companies are very good at making you think that something is from abroad. The Dutch company Maggi for example makes the 'Burito's from Mexico' that are sold in the supermarkets. Chinese restaurants serve dishes that can, at the most, be called half Chinese and the, in Holland well known, 'spaghetti Bolognese' can never be found in Bologna, a student found out on his holiday to Italy. The students thought that you would

---

⁹ It's harder to get the meaning of the quote now it's all translated to English. In the original quote it's totally Dutch, except the 'thank you, bye bye' part.

¹⁰ A typically Dutch stew with carrots, onions and potatoes, traditionally served with a smoked sausage.

encounter different cultures more in Amsterdam than in Amstelveen,¹¹ but one of the students that lived in Amsterdam said he only noticed that there were more Turkish shops, *‘and I actually think it’s pretty handy, those shops that are open in the evening and at night. [...] Besides that you don’t really see them’*.^{xxi} Most of the students in Amstelveen thought the statement ‘Immigrants should not be permitted to come into our country if they compete with our own workers’ the most difficult one in the questionnaire. In general they say that they respect other cultures, and that, in principle, when all is going well in our country, it should be possible for immigrants to be permitted into our country, but they think that when we have enough workers of our own, or when there is an economic crisis, the flow of immigrants should be restricted or prohibited.

The discussions in **Utrecht** were so in depth and vividly that I forgot to ask the students about how they experienced globalisation in their daily live, before the focus group interview was over. During the other three focus group interview immigrants were discussed without me asking about it. The subject just seemed something the students experienced as relevant while talking about citizenship and globalisation, or they mentioned it as one of the most difficult statements on the questionnaire. To be precisely, one student in Utrecht did mentioned immigrants once, in the discussion about Dutch identities. Unfortunately one of the other students did not give this student the opportunity to finish his point, and as a focus group leader I failed to create that space for him:

1. *‘I think that we do have a Dutch identity. I mean, look, we do have a lot of immigrants, but when they are all integrated then you’re all Dutch, and’*

2. *‘But they are not all integrated’*

1. *No, they’re not, but’*

3. *But what is it then exactly that makes you Dutch?*^{xxii}

Questionnaire

The topic of how students experience globalisation in their daily lives has only been discussed during the focus groups. On the other hand, immigration, the effects of it, and other cultures were mentioned in a few statements. In two focus groups the students said they considered the

---

¹¹ Amstelveen is a middle-size city 10 kilometres from Amsterdam.

statements about immigrants as the core, and the most difficult part of the questionnaire. The statements regarding culture were seen as pretty easy, as shown by the results.

There were two statements in the questionnaire concerning immigrants and they do not differ much from each other. The first states that *'immigrants should not be permitted to come into our country if they compete with our own workers'* (statement 10) and the other that *'our country should permit the immigration of foreign peoples even if it lowers our standard of living'* (statement 14). The students disagreed with statement fourteen, more than with any other statement. This is in line with the results from the focus groups. Whenever the topic was discussed, almost every student agreed that immigrants were welcome, but not at our cost. They were more mildly on statement ten (a revered statement). It was number seven of the statements answered with the least worldmindedness on average. The student slightly agreed with the statement that immigrants should not be permitted if they compete with our own workers. I think for the same reason why they disagreed with statement fourteen. I also think some students did not think that competition leads to less wealth or economic health as one girl in Haarlem stated: *'I think a little competition between workers [Polish and Dutch] doesn't really matter'*.^{xxiii}

Culture involved statements were more present in the questionnaire. There were two statements with which most students agreed: *'People in our country can learn something of value from all different cultures'* (statement 4) and *'I enjoy trying to understand people's behaviour in the context of their culture'* (statement 8). The first of those two even was the statement on which students agreed most on average, with little variance between the answers. This is no surprise when looking at the focus groups. All the students agreed that there would be valuable things to learn from other cultures. Some of them couldn't think of what exactly and others expressed that although they could learn something from other cultures they didn't feel the need to do so. I think therefore statement eight wasn't agreed on that much and has more variation between the answers. In light of the answers to the two statements mentioned above, it seems really strange that statement twelve *'I generally find it stimulating to spend an evening talking with people from another culture'* was agreed on much less. An explanation for this could be that students have not ever spent an evening talking with people from another culture yet. Another reason could be that they were confused about the word stimulating. I must say that I also do not exactly get what it means to be just *'stimulated'* by a talk. I mean, stimulated to do what? Unfortunately this is a statement from Hett's scale. Because I am not able to look into her dissertation I could not investigate why she choose this word in this statement. The last statement in the questionnaire about migrants was: *'Foreigners are particularly obnoxious because of their religious beliefs'* (statement 20).

According to a girl in Amstelveen this question differed so much from the rest of the survey that it was ‘*a little bit like it fell out of the air*’.^{12 xxiv} The students slightly disagreed with this statement on average. It was also the statement with the highest amount of variance between the answers.

---

¹² ‘Like it fell out of the air’ is a Dutch saying to express that something occurred unexpectedly on that time and place.

Distribution of wealth

Our world is out of balance, and it is unfair that a few people on our planet are very wealthy although the majority is very poor. But, everyone is capable of making changes in their own lives and in their own country. We should try our best to change the situation of those in need, but we could and should also keep our own interests in mind. The problem in our society is that most people don't care about what happens to other people on our planet, and as an individual there's not much you can do. And even if you do care, you don't want to think about it with everything you do. These statements are a general overview of what most students expressed when talking about the distribution of wealth and the choices they made in their daily lives. It is a rough generalisation of the discussions between students. On this subject they disagreed with each other a lot. Maybe not so much about what would be ideal, but about how to get there, and even, if we would be able to ever get there. These discussions often continued with discussions about developmental aid and fair trade. These two issues will be explored in the next paragraph. The students often came with the issue of distribution of wealth by themselves, when I asked them if there were statements in the questionnaire they found difficult to answer. Later in the focus groups it again became part of the discussion, when I would ask them if they thought their choices in daily live could influence people on the other side of our planet.

In **Haarlem** the students had to think about the statements that involved lowering our own standard of living for the sake of those of others. They had to think about it because they had never done so before: *'you just really never think about these things, because, yeah, you honestly do not care about it'*.^{xxv} I soon realised that with the students in this focus group it had no point to ask more questions about a subject they did not care about. They only then repeated what they already said and they non-verbally told me again, and more clear, that they really did not care.

In **Ede**, three students expressed a perspective that I found rather surprising. They thought that the statement 'If necessary, we ought to be willing to lower our standard of living to cooperate with other countries in getting an equal standard for every person in the world' was a rather nationalistic one. Their argumentation was as follows. If you think you should lower your standard of living to be able to be equal to others, this implicates that you think that you have a higher standard of living. After listening to the tape of this interview for the second

time, I think these students misinterpreted 'standard of living' as meaning a way of living, culture, norm system or something like that. Unfortunately I didn't realise this during the focus group so I did not ask the students about their interpretation. The students in Ede also expressed the fear that when we would lower our standard of living, we would end up in the same situation as those we wanted to help. One of them also thought that the reason why others were poorer was partly because of the way we interact with them. He gave the example of how European countries dump cheap, frozen meat in African countries, making it extremely difficult for farmers there to earn a good living. I responded to them that when we would open the borders for free trade with African countries and, more importantly, abolish our system of subsidies from the agriculture industry, prices would rise and therefore our standard of living would drop. They did not agree with me on that, stating that we could abolish subsidies and still have all our goods for the same price. Their reasoning for this statement was that the government pays subsidies, so indirectly we pay them ourselves, through taxes. So if subsidies would be abolished, prices could rise, but also taxes could drop, which would level out the economic effect. In the end, they thought it would be better not to involve with other countries and let them do their own things to try to better their standard of living.

In **Amstelveen** the discussion about distribution of wealth was rather straightforward. There were three opinions expressed. The first opinion was that our own interests should always be first. Another student posed that it is a good to help others that are in an emergency situation, for example the victims of the floodings in Pakistan, but that structural help or interference with poorer countries has no point. The last opinion expressed was that we should be willing to lower our standard of living a bit for others. The students who held one of the first two opinions called the students advocating the last one socialistic or communistic.

The statements expressed in **Utrecht** could be summarised with two opinions. The first view that they expressed was that we should be willing to lower our standard of living for the sake of others. Two discussions followed after this opinion. Firstly they thought you have to decide collectively to lower your standard of living as a country, but how do you get other people in Holland to be willing to do that? Secondly, they had a discussion about the question whether or not you would be less happy if your standard of living would drop. The second and last opinion expressed by one student (and agreed on by several other) was that we do not need to lower our standard of living to be able to raise that of others: *'Humankind has an advancing technology. So maybe we should have smaller computers and buy less T-shirts, but because we have technologies that did not exist thirty years ago, everyone should be able to have an*

acceptable amount of wealth, you see. It's not like there are hundred points to divide. The amount of points grows because we get smarter as humankind'.^{xxvi}

Questionnaire

Five questions in the questionnaire related to the distribution of wealth. One statement has been answered with more worldmindedness than most of the statements and with very little variance between answers. It stated that *'In the long run, my country will probably benefit from the fact that the world is becoming more interconnected'* (statement 6). This is very much in accordance to the focus groups. Most students emphasized the positive sides of globalisation. They loved foreign food, wanted to travel a lot and meet other cultures. Most of them were also convinced that a more fair globalised world could be realised without losing our own interest out of sight. They did not agree so much with the statement that *'people from my country have a moral obligation to share their wealth with the less fortunate peoples of the world'* (statement 2). This could be explained by the fact that most students feel that everyone is responsible for their own wealth and it should not be superimposed on them. The average of answers to statement seventeen is exactly the same as that of statement two. It states that *'if necessary, we ought to be willing to lower our standard of living to cooperate with other countries in getting an equal standard for every person in the world'*. This statement, of course, checks the same underlying ideals and perspective as the previous one, so the answers were totally in line with the expectation. When interpreting these statements you could add that the students probably also disagreed with it because they do not believe that lowering our standard of living could really contribute to an equal standard for everyone. Lastly, there were two statements about cooperation in international organisation included in the survey. The answers did not point to a specific opinion by the students. The average answers are in the centre of amount of agreeance and also the amount of variance is very average. The two statements were: *'Our country should not participate in any international organization that requires that we give up any of our national rights or freedom of action'* (statement 13) and *'Our country should not cooperate in any international trade agreements that attempt to better world economic conditions at our expense'* (statement 18).

Fair-trade and developmental aid

Emergency aid after disasters is a good thing, but developmental aid is useless. The governments of African countries are corrupt and developing countries need to find their own way in balancing the amount of citizens and the possibilities they have. On the other hand our global system is out of balance and things should be done to give the developing countries the same opportunities as we have. Fair trade products try to do this, but they fail. Their quality is too low, and the scale on which it is sold is too small. Real changes need to come from above, from rules and regulations, and our wealth should not decrease with these systematic changes.

The issues of fair-trade and developmental aid were often discussed (1.) after the first question I posed during the focus group concerning how they experienced the questionnaire and (2.) when I asked them whether they thought their choices in daily live could make a difference to others.

The students agreed with each other on this topic pretty much. There was, for example, no one who thought developmental aid was a good thing. Because of the similarities of the discussions in the focus groups I will structure this chapter according to the different perspectives expressed, instead of by city.

The failure of fair-trade

'I like the idea behind it' ^{xxviii}, but it just has to taste good, otherwise I don't buy it. All the students say that the most important reason for them to buy something is whether or not it taste good; or looks and feels good, while talking about clothing. They are willing to pay more for something better: *'I could for example buy euroshopper'¹³ chocolate, but I think those are disgusting. That's why I buy Milka chocolate, these are more expensive, but it tastes better'* ^{xxix}. The students said they also would be willing to pay more for a fair trade product, but then this product should also be of a better quality. I told them the hypothetical situation that there would be two equal T-shirts in a shop. One is a regular T-shirt and costs ten euro's. The other one has a fair-trade mark and costs fifteen euro's. Which one would you chose? Only two people (from all the focus groups) would buy the more expensive one. Quite a few would go for the ten-euro shirt, but the majority said the choice would depend on how much money they were able to spend.

---

¹³ Euroshopper is the budget-brand of Albert Heijn, the largest supermarket chain in the Netherlands.

The failure of fair-trade lies, according to most students, in the fact that it is sold on such a small scale. A few students proclaimed that *'you can not make a difference trough buying another package of fair-trade chocolate sprinkles'* ^{xxx}. *'In the end you probably only do it to commute your own feeling of guild'* ^{xxxi}. A few girls did not agree with these statements saying that you should buy fair-trade because every little bit helps and in the end fair-trade (not as a mark, but as a principle) and an evenly distribution of wealth is possible. There were also a few girls who said they would sometimes think of how and by who their clothes were made. But often they weren't able to find it out, or they did not have the amount of money to buy fair-trade clothing. Top down rules and regulations regarding trade could work according to most students. But the problem in our society is that most people do not want to change our society for the benefit of others. Although those changes in our economic system are needed to create a more evenly distribution of wealth on our world, we could be able to keep our present standard of living, according to most students.

'If everybody thinks like that, nothing is ever going to change' ^{xxxii}

4.5

Can you influence people on the other side of the globe?

Most students agreed with each other: there's not much you can do on your own. Two students in Haarlem for example said they would like to buy fair trade in principle, but they didn't because it had no point; it would only make sense if everyone would do it. In reaction to that the following reactions were given:

- *'If everybody doesn't act because they think it has no point to do it alone, nothing is ever going to change. But when everybody would just try it once in a while, then'*
- *'But then you just have to make an agreement with others and not think only by yourself.'*
- *'It also has a little bit to do with your perspective. I personally think it's not so important.'* ^{xxxiii}

Change the world, begin with yourself, is a statement that was held by only a few students. Only one student (out of all the focus groups) mentioned the fact that people are also able to encourage others to do the same: *'you could, for example, use less water by closing the tap more often. This does make a difference, especially on the long run and even more if you can encourage other people to do the same'*. ^{xxxiv}

Students in Amstelveen thought you could only make a difference, as an individual, when you would travel through the world to help other people.

Questionnaire

Two statements in the questionnaire related to what you think you can do as an individual. The first statement, a reversed one, said: 'really, there is nothing I can do about the problems of the world' (statement 11). The other one: 'I think my behaviour can impact people in other countries' (statement 15). In line with the focus groups the students slightly disagreed with

statement fifteen. Surprisingly, they also disagreed slightly with the statement that there would be nothing they can do about the problems of the world. Maybe this is due to the fact that it was a revered statement. On the other hand, it could also mean that student do feel empowered to work on problem of the world. Perhaps only those that are visible and workable in the Netherlands or elsewhere in Europe.

‘During geography classes we often just assimilate information, really absorb like a sponge’^{.xxxv} **4.6**

Worldmindedness and geography education

During geography classes there is a focus on the assimilation of information, and this information can help you to form your opinion and to engage in discussions with others. The visual aspect of the courses are very important, since you can better understand something after you have seen a photograph or a video fragment of it. It would be nice to have more discussions during class, but on the other hand, a discussion with twenty to thirty people would turn out like a chaos or a dull exercise, since more than half of the students are not interested in joining the discussion. This is generally what students expressed about their geography classes. They agreed with each other a lot. The only thing that differed a lot between students was the way in which they appreciated the information being taught during geography classes.

A few students said they would rather learn about a process like globalisation than about the physical geographical characteristics of Japan and America. You can really do something with knowledge about economy, trade and culture, because *‘then you understand the world better’*^{.xxxvi} There were also students who said that they already knew the facts that are being taught at geography, through their own investigations and the news. Others thought they already knew enough: *‘yeah, I already know some stuff isn’t produced fair, so I do not need to know more about that’*^{.xxxvii} *‘It is all just extra information. If you google it for an afternoon you can also find it’*^{.xxxviii} However, most students expressed the opinion that the information you get in geography classes is very valuable and essential. Some of them think more people in our society should get all this information and maybe that would really open their eyes. In two focus groups students advocated that more of these global processes should be dealt with in the first classes at high school, when geography is still obligated for all students.

In two focus groups the students pointed out the importance of the visual aspect of geography. *‘A video makes a much bigger impression’* *‘Yes, and I also feel that through these sorts of thing it just becomes more personal’*^{.xxxix} The students in Amstelveen did not explicitly mention the visual aspect of geography, but they were especially enthusiastic about the storytelling and explaining skills of their geography teacher. *‘He can always give us a few examples of a certain situation [...] Because he has seen a lot of the world [...] he can connect everything in the book to real events.’*^{.xl} The students in Amstelveen also mentioned that they

thought the focus in their classes was too much upon the Asian continent. They would like to learn more about Africa, North- and Latin-America.

All the students said they really fancied the focus group and they would like to have more discussions during geography class. I think this result could be a bias caused by the research method. First of all I think the students probably said they enjoyed the focus group because they did not want to offend me. Secondly the students had to volunteer to participate in the focus group. According to a girl in Ede *'it was a drama to find these six people'* who were willing to join the focus group.^{xii} So the students were already selected on their willingness to discuss a certain topic with a few classmates. This bias is probably greater in Amstelveen than in the other focus groups. To encourage the students to take part in the focus groups, I promised to compensate their efforts with a check for a movie at a cinema. The teacher in Amstelveen though, did not tell this when he asked his class who wanted to participate in the focus group. He waited just until eight students volunteered and then he surprised them with the fact that they would get a check at the end of the interview.

Questionnaire

'It is important that we educate people to understand the impact that current policies might have on future generations' (statement 7). The average agreement with a statement was highest on this one (the same as on statement 4). Unfortunately it's very hard to interpret this result. In none of the focus groups we discussed the impact of policies on future generations. Secondly, statement seven differs from the rest of the questionnaire, because it's the only question that does not involve a statement about other countries, other cultures or any global aspect whatsoever. Strictly seen, you can agree fully with the statement and not be worldminded at all. If you interpret the 'future generations' in this statement as the future generations of our country (or even city maybe), than it does not say anything about worldmindedness. The question was first used by Hett, in her global awareness scale. I wonder how she used the question in her thesis, but unfortunately I can not check this.

The second and last statement on the worldmindedness scale about education states that: 'Our schools should teach the history of the whole world rather than of our own country' (statement 2). This was the only statement in the questionnaire on which two students asked me a question while they completed the forms in their class: 'what do I fill in if they already teach the history of our world at our school?' they asked me. I told them that if they think this is a good thing they should fill in that they agree with the statement. On average this

statement is neither agreed, nor disagreed with, with quite some variance between the answers.

Geography statements

Fifteen statements concerning the geography education of the students were added to the questionnaire. We hoped that through these statements we could find out which aspects of geography education have more or less effect on the worldmindedness of students. Unfortunately, regression analysis shows that there are no significant correlations between geography education and worldmindedness. The only didactic aspect that is still a little bit correlated is the presence of classroom discussions (Sig. = 0,078). The students who disagreed most strongly with the statement 'We have many classroom discussions' are most worldminded. This could mean two things. Firstly it could be that students who have little classroom discussions at school are more worldminded. The other interpretation could be that worldminded students wish to have more classroom discussions than their fellow students.

Although this questionnaire does not tell us a lot about the relationship between worldmindedness and geography education, it does show something about geography education in the Netherlands. The five statements about geography education on which students agreed most, are also the ones on which they agreed most with each other. You could therefore conclude that these five statements tell us a lot about what happens in geography classes.

In geography classes students mostly:

1. learn about globalization.
2. learn a lot about other parts of the world.
3. explore the issue of global warming.
4. study how all parts of the world are interconnected.

The order is probably the order in which these topics are discussed at school. I know through the focus groups that globalization is covered in the third class and global warming in the fourth or the fifth. So Dutch students probably don't learn more about globalisation in high school, but that topic is covered first (out of these topics).

The more students disagree with statements on geography classes (on average), the more variation between the answers exists. Most variation between answers is on the statement about giving presentations of (school)work. This is also the statement on which they

disagreed most (they say they don't give presentations about their work). The students also believe they are rarely asked about their own opinion and they have few, to no classical discussions.

In this chapter the most important conclusions from the focus groups and the questionnaires are summarised. They are now also connected to the literature presented in the theoretical framework. This conclusion is structured by the two parts of the central research question, the first part being: *how worldminded are Dutch high school students?* and the second: *how is this worldmindedness shaped by their geography education?* To answer the first part of the research question the conclusion are structured by the three attributes of a highly worldminded person, as introduced in the theoretical framework.

How worldminded are Dutch high school students...

A highly worldminded person feels connected to all humanity.

Some students explicitly showed an emotional connection with people around the globe. Especially a boy and a girl in Utrecht who remarked that they would feel more concerned when Bangladesh would flood than when their own country would. But, on average the students were more concerned about their own country and their own life. One of the reasons for the absence of this feeling of connection is that the students stated that they first should see places and meet others, before they can feel connected to them. Those students that had travelled a lot did indeed show more feelings of connectedness. Also the results from the questionnaire show that students who had lived abroad are much more worldminded. The second reason for the lack of this feeling of connection is that the students deliberately avoid such a feeling. They know for example how awful the situations are in the factories where their clothes are made, but they feel that if they would think about it every time they went shopping, they wouldn't be able to buy any more clothes. The last reason for not feeling emotionally connected could be the stage in the developmental process of the students. At age fourteen or fifteen they are so busy exploring who they are, and what they want out of life, that it is just too much to feel the weight of the whole global society on your shoulders.

A highly worldminded person values global impacts on his or her life as positive.

All students mentioned positive things when I asked them how they experience globalization in daily life. They especially enjoy food from all over the world and those little Turkish and Moroccan stores that are open until late are very handy. But not all impacts are seen as positive. In every focus group some of the students said that, although their stores are handy, Turkish and Moroccan people should integrate properly in our society. They should only

speak Dutch in public and accept our values of tolerance, gender equality and sexual liberty. This is in line with van der Veer's (2004) conclusion, that in the Dutch society as a whole the common perception is now that Muslims have to be secularized and integrated into society. The results from the questionnaire also show that students are rather sceptic about letting immigrants into our society if they compete with our workers or if it would lower our standard of living. Despite their more sceptical attitudes towards immigrants in our society, students are generally very interested in travelling abroad, or doing part of their studies elsewhere. Most students who mentioned living abroad did say that they would prefer to stay inside of Europe. Some also mentioned that if they would move into another society, they would be able and willing to adopt themselves to the rules and norms of that place.

A highly worldminded person feels responsible for the wellbeing of all living beings and is willing to make sacrifices in his or her life to contribute to this wellbeing.

The results of the questionnaire show that students are not very willing to lower their standard of living to increase that of others. The focus group discussions show that most students do not believe lowering their standard of living would increase that of others. Some are even sure it wouldn't. Most of the students also believe that it would be very good if wealth on our planet would be more equally divided. This could be achieved by altering the rules and regulation of global interactions, but our standard of living should not decrease while doing that. Some students think that every individual has the opportunities to change his or her life for the better, also people in underdeveloped countries. Only a few students are willing to make sacrifices in their lives, for example by spending more money on fair-trade goods. Some of the students say they would also be willing to do that if it would really make a difference, but they think as an individual it does not have any effect. The majority of the students base daily decisions on other reasons than how they think it would affect others around the globe. If they even think about that at all.

The worldmindedness of Dutch high school students can be explained by the five stages of learning presented by Rogers & Tough (1996). The first stage, the cognitive dimension, grows stronger and stronger when students get to higher classes and higher levels of education. During the focus groups, the students from the two 5 and the gym 5 class were, respectively, able to use a lot more facts and numbers in their discussions. The affective dimension though, showed up at several focus groups with only a few students, not related to age or level of education. It seems that some students are able to get to this stage, triggered by personal stories of their teacher, pictures and film fragments. Some others seem to be not effected by these elements in education. The fifth stage, the existential dimension, and the fourth, empowerment, are presented poorly in Dutch geography education. Most students had

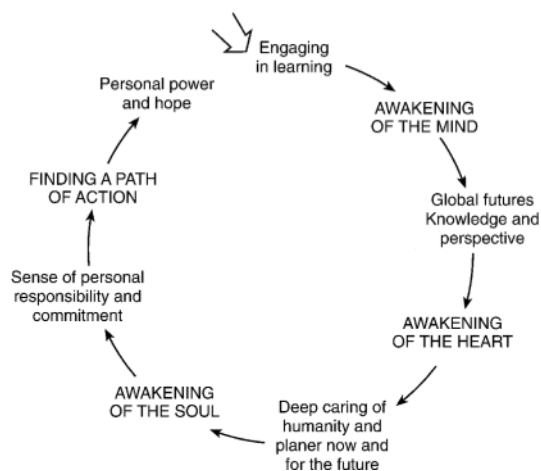
not developed a sense of personal responsibility and a dedication to do something. The last one, action dimension can only occur if the previous four are covered enough, so clearly the students in this research never came to this point.

... and how is this shaped by their geography education?

Two girls said they began to think about the clothes they are buying, after they saw how these are made during a geography class. This proves that more information on a subject can lead to other attitudes. But it does not have too, since a lot of the students who did not care about the subject expressed that they also thought they already knew enough. They did not want to know more about the situation in which their stuff is made. But while analyzing the focus group interviews I concluded that they did not want to more about it, because they did not know what to do with this information in their daily lives. This is in line with the conclusion by Seider, White and Goodman, that people who are overwhelmed with information about human suffering can be immobilized by their own feelings of powerlessness. All the students agreed that the focus point of geography is the assimilation of knowledge, for example about other parts of the world and about globalization. But I think geography fails to educate people on how they can act differently and make little changes in how they affect others. Only students in Utrecht mentioned how you could decrease the risks of natural disasters at the other side of the globe by turning of the tap more often and how eating less meat would make more food available and cause less carbon dioxide emission. We should help students make sense of the facts they are learning and guide them to reflect on this information. If students only absorb information like a sponge, this is not going to help them to become more worldminded. Encouraging the students to discuss with each other their opinions and perception could stimulate the reflection upon information. The results from the questionnaires show that this step is missing in geography education today. They show that students are rarely asked about their own opinion and they have few, to no classical discussions.

Students often identified pictures and video's during geography classes as very important, because then they really see how things work or how others think, and it makes the subject more personal. My suggestion is that if you want to encourage worldmindedness, you should appeal students on an emotional level. The students themselves say that teachers could do this by showing pictures and videos, or by giving appealing examples from their own experience.

How to empower students through geography education

Figure 8. Learning about Global Futures: a conceptual Model (Hicks & Bord, 2001, p. 417)

Hicks and Bord (2001) developed a conceptual model to visualize their five dimension of learning (figure 8). Education covering all five dimensions of learning about global futures consists of three ‘awakening’; of the mind, of the hearth and of the soul. When these are awake and aware, students need to find a path of action in order to gain personal power and hope to make a difference. In this paragraph practical ways will be presented how geography education could lead students through these three awakenings.

Awakening the mind

Awakening the mind happens in the first dimension of learning. In this cognitive dimension students gain knowledge about facts, theories and processes in our global society. Geography today is focused on this first dimension of learning. All students at the focus groups considered geography as a subject in which you foremost collect information. The answers to the questionnaire also show this focus on the content of geography.

Awakening the hearth

Awaking the hearth is considered to happen during the affective dimension. Students often explained that they did like geography more when it gets personal. Then you really start to think about your own situation and feel connected to what you are learning. During the focus groups the students gave a few examples of how to make a subject more personal. First of all pictures and videos with perspectives from around the globe can be more appealing and personal to students. In Amstelveen the students all thought their geography teacher was great, because he new a lot of personal stories from around the world to bring the subject close to the students. I would therefore suggest that geography teacher travel a lot and they

should feel encouraged to tell their stories in their classroom. According to Merryfield (2008) skills in perspective consciousness can also help students to see different sides of a (global) story and their own place in it. It creates understanding of how one's cultural beliefs, values and norms shape perception and interpretation of events and issues. And this gives an opening to students to understand why others would experience and evaluate things differently. *Young people cannot understand their world without learning from people with differing degrees of power – including children, women, religious or ethnic minorities, refugees, immigrants or guest workers, or those with least economic wealth* (Apple & Buras, 2006). Social media like Facebook could give wonderful opportunities to connect students to people around the world with different perspectives. Different other skills can help to awaken the heart, in particular skills like open-mindedness and being able to recognize bias, stereotypes and exoticism (Merryfield, 2008).

Awakening the soul

To awaken the soul students must be encouraged to question their values, life-purpose, faith and ways of living. Little research has been done about this and Rogers (1996) suggest more attention should be paid to this aspect of geography education. In the Dutch educational system there are methods to do 'soul searching' in subjects like religious and philosophy education. A Socratic conversation could, for example, be a very good way to encourage students to question their idealistic grounds and beliefs.

A path of action

To enable the students to make the final step to personal power and hope, they should hear about the success-stories of others. They need to know, explicitly, which other ways of living there are through which they can feel empowered to make a difference in this world. *'In order to feel empowered students need to be able to envision positive scenarios for the future and to learn about success stories in which individuals and groups have clearly made a difference.*

There needs to be hope, humor and cautious optimism.

(Hicks & Bord, 2001, p. 416)

Things that could have done better

This research has been challenging for me. But first of all I would like to say that I really enjoyed talking with 13 open and honest young people about their perspectives on the world. Even during the horribly dull task of transcribing the interviews their statements touched me and made me laugh. For this research I also had to perform statistical analyses that I had not done for a long time, and I had to make sense of, and structure the opinions and perspectives of 13 unique individuals. I also needed to adapt myself to the international research from which this thesis is a part. Looking back there are a lot of things that I could have done better. Here I will only mention the few that are most important for the results and implications of this research.

A before and an after

If you really want to say something about the effect of education, I think you should speak to people before and after they finished this education, preferably next to a control group of people who have not participated. Unfortunately this was not possible during the amount of time that was given to me to complete the research.

A with and a without

Are students who take geography classes more worldminded than those who do not? This could easily be explored if you would select students who take geography classes and those who do not to complete the survey. This was initially, when I started this thesis, also the idea of the methodology. Sadly though, some other countries taking part in the research were not able to realise this, since geography is obligated to all students in their country. I then chose to conform myself to this international methodology.

More structure and a more space-creating role in focus groups interviews

Being a moderator during a focus group interview was new to me. I decided to stay very open, only pose a few leading questions and give space to the students to talk about things that they found relevant (regarding to the subject of course). I think this method has worked pretty well, because I really felt closer to the students after the group discussions and I was able to draw conclusions or pose hypothesis that I would not have been able to do with the questionnaire alone. When I would do it again I

would only make sure that the interview would be more structured, not letting the students disperse from the subject so much. I think I also failed sometimes in standing up for those students who were not that good a debater. When I listened to the tape I could sometimes hear a student start making a point, but never finish it because someone else in the focus group interrupted him or her. Sometimes, when a student needed time to think, others would fill in their answer for them. Although they often said 'yes, that is what I meant', I'm not sure if this was always so. I think I could have created more space for them, although you also sometimes do not want to stop the flow of the discussion, and interruptions can be part of that flow. I think this is a balance you can find just by guiding lots of focus group interviews.

Connection questionnaire and focus group

For this study, questionnaires and focus groups were carried out at the same time. This was due to practical reasons. I think it would have been easier to connect the results of the questionnaire to the focus groups results, if the focus group interviews would have been held after the analysis of the questionnaire. Then I would have been able to really check strange findings, although it would maybe also limit the spontaneity. What I definitely would have done differently if I could do it again is that I would let the students at the focus group start by filling in the questionnaire and letting them write their name on the paper. Now, the students had completed the questionnaire unanimously with the rest of the class, so I was never able to tell exactly how the students at the focus groups had completed the questionnaires. If I would have been able to correlate that, it could have made the result more clear and convincing.

Recommendations for further research

Firstly, a few recommendations can be taken from the 'things I could have done better'. I could suggest a study of this kind that would be repeated after a few years with the same students, or a study in which students who take, for example, more culture orientated and language classes are compared with those who chose to take geography.

I also see opportunities to test my results. Some results are also mentioned by other researchers, but still more research could be done to test the following hypotheses:

Students who are taught what they specifically can do in their daily lives to help change the problems of the world are more willing to take action and are more willing to learn more about these problems.

Students who are appealed on an emotional level, with visual images of a subject, are able to feel more connected to the issue presented.

Sharing ideas and perception with each other decreases the connection of students to the subject and empowers them to translate knowledge to attitudes and actions.

- Apple, M.W. & Buras, K.L. (ed.) (2006), *The subaltern speaks*. Routledge, New York.
- Beneker, T., Stalborch, M. and Vaart, R. van der, (2009) *Vensters op de wereld; rapport van de commissie canon voor wereldburgerschap*, NCDO and Faculteit Geowetenschappen Universiteit Utrecht and Vrije Universiteit Amsterdam.
- Beneker, Tine and Van der Vaart, Rob (2009), Young people's views on the world: a proposal for cross-national research, *The new geography* vol 57, A special issue, p. 122-126.
- Brokaw, S.C., Achenreiner, G.R. and Elfessi, A. (2007), The factors of worldmindedness: an investigation. *Review of Business Research* 7 (7), pages unknown (online access).
- De Pelsmacker, P. en Janssens, W. (2007), A model for Fair Trade Buying Behaviour: The Role of Perceived Quantity and Quality of Information and Product-specific Attitudes, *Journal of Business Ethics*, 75, p. 361-380.
- Ellis et al. (2009), Addressing the Challenges Faced by Early Adolescents: A Mixed-Method Evaluation of the Benefits of Peer Support, *Community Psychology*, vol.44, p.54-75.
- Goodman, D. (2000), *Promoting Diversity and Social Justice: Educating People from Privilege Groups*, Routledge, New York.
- Hett, E.J. (1993), *The development of an instrument to measure global-mindedness*. Ph.D. Thesis, San Diego (Cal.): University of San Diego.
- Hicks, D. & Bord, A. (2001), Learning about Global Issues: why most educators only make things worse, *Environmental Education Research*, Vol 7 No 4.
- Lawthong, Nuttapon (2003), A Development of the Global-Mindedness Scale in Thai Socio-Cultural Context, *JIRSEA (ISSN No: 1675-6061)* Vol 1 No 2 p. 57-70.
- Maxima, speech (September 24, 2007), Can be found on the website of the Dutch royal family (www.koninklijkhuis.nl) under 'actueel' / 'toespraken' / 'Toesprakenarchief'. Speech is in Dutch.
- Merryfield, M.M. et al (2008), Worldmindedness: Taking off the Blinders, *Journal of Curriculum and Instruction*, vol.2, n.1.
- Milanovic, B. (1999), *True World Income Distribution 1988 and 1993: First Calculation Based on Household Surveys Alone*. Washington DC.
- Rahn, W. and Hirshorn, R. (1999), Political Advertising and Public Mood: A Study of Children's Political Orientations, *Political Communication* 16, p. 387-407.
- Rogers, M. & Though, A. (1996), Facing the future is not for wimps, *Futures* Vol 28 No 5, pp. 491-496.
- Sampson, D.L. and Smith, H.P. (1957), A scale to measure world-minded attitudes, *The Journal of Social Psychology*, 45, p. 99-106.

Vaughn, S., Schumm, J.S. and Sinagub, J. (1996), Focus group interviews in education and psychology, Sage publications, Inc., California.

Seider, Scott (2009), Overwhelmed and Immobilized: Raising the Consciousness of Privileged Young Adults about World Hunger and Poverty, *International Studies Perspectives*, 10, 60-76

Watson, G.B. (1926), Does world-mindedness depend upon good-will or information? Upon character or intelligence?

White, R.W. (1981), Humanitarian Concern. In: *The Modern American College: Responding to the New Realities of Diverse Students and a Changing Society*, edited by A. Chickering. Jossey-Bass, San Francisco.

WRR (2010), *Minder pretentie, meer ambitie; ontwikkelingshulp die verschil maakt*, Amsterdam University Press, Amsterdam.

- ⁱ Ede, 300-301.
- ⁱⁱ Haarlem, 91-92.
- ⁱⁱⁱ Ede, 298-299.
- ^{iv} Ede, 321-322.
- ^v Utrecht, 9-10.
- ^{vi} Amstelveen, 152-153.
- ^{vii} Ede, 300-301.
- ^{viii} Amstelveen, 232.
- ^{ix} Utrecht, 28.
- ^x Utrecht, 279-280.
- ^{xi} Amstelveen, 286.
- ^{xii} Haarlem, 146-148.
- ^{xiii} Haarlem, 138-140.
- ^{xiv} Haarlem, 253-254.
- ^{xv} Haarlem, 217.
- ^{xvi} Haarlem, 53-54.
- ^{xvii} Haarlem, 172-173.
- ^{xviii} Haarlem, 195.
- ^{xix} Haarlem, 211-213.
- ^{xx} Ede, 336-339.
- ^{xxi} Amstelveen, 370-372.
- ^{xxii} Utrecht, 105-110.
- ^{xxiii} Haarlem, 54-55.
- ^{xxiv} Amstelveen, 127-128.
- ^{xxv} Haarlem, 49-50.
- ^{xxvi} Utrecht, 572-577.
- ^{xxvii} Amstelveen, 484.
- ^{xxviii} Haarlem, 270.
- ^{xxix} Ede, 233-235.
- ^{xxx} Amstelveen, 456-457.
- ^{xxxi} Amstelveen, 510.
- ^{xxxii} Haarlem, 327-328.
- ^{xxxiii} Haarlem, 326-332.
- ^{xxxiv} Haarlem, 31-33.
- ^{xxxv} Amstelveen, 768-769.
- ^{xxxvi} Ede, 380.
- ^{xxxvii} Haarlem, 369-370.
- ^{xxxviii} Utrecht, 627-628.
- ^{xxxix} Utrecht, 708-709.
- ^{xl} Amstelveen, 679-681.
- ^{xli} Ede, 364.

Appendix 1
Questionnaire

Q

Worldmindedness scale. Answers on a Likert-type scale of six point, from strongly disagree to strongly agree.

1. It would be better to be a citizen of the world than of any particular country.
  2. People from my country have a moral obligation to share their wealth with the less fortunate peoples of the world.
  3. Our schools should teach the history of the whole world rather than of our own country.
  4. People in our country can learn something of value from all different cultures.
  5. Our Dutch values are probably the best^R
  6. In the long run, my country will probably benefit from the fact that the world is becoming more interconnected.
  7. It is important that we educate people to understand the impact that current policies might have on future generations.
  8. I enjoy trying to understand people's behaviour in the context of their culture.
  9. Any healthy individual, regardless of race or religion, should be allowed to live wherever he wants to in the world.
  10. Immigrants should not be permitted to come into our country if they compete with our own workers.^R
  11. Really, there is nothing I can do about the problems of the world.^R
  12. I generally find it stimulating to spend an evening talking with people from another culture.
  13. Our country should not participate in any international organization which requires that we give up any of our national rights or freedom of action.^R
  14. Our country should permit the immigration of foreign peoples even if it lowers our standard of living.
  15. I think my behaviour can impact people in other countries.
  16. I have very little in common with people in underdeveloped nations.^R
  17. If necessary, we ought to be willing to lower our standard of living to cooperate with other countries in getting an equal standard for every person in the world.
  18. Our country should not cooperate in any international trade agreements which attempt to better world economic conditions at our expense.^R
  19. We should teach our children to defend the good of all the world although this could go against our national interest.
  20. Foreigners are particularly obnoxious because of their religious beliefs^R
- Statements concerning geography education. Same answering options.**

23. We learn about globalization.
24. We explore the issue of global warming.
25. We explore issues of underdevelopment and development.
26. We discuss solutions for real-world issues.
27. We give presentations about our work
28. We work individually a lot, on questions and assignments.
29. We work in groups a lot.
30. We have many classroom discussions.
31. We learn to better understand the ideas and point of view of people in other nations and cultures.
32. We discuss that our national perspective on the world is just one perspective out of many.
33. We are often invited to give our personal opinion about international issues.
34. We explore other cultures.
35. We learn about the dangers of stereotype images of countries and cultures.

Personal questions

36. My age is	15	16	17	18
37. I am:	female		male	
38. I have visited an other continent	yes		no	
39. I have lived abroad	yes		no	
40. I have plans to study abroad	yes		no	
41. I have an e-mail or pen-friend abroad	yes		no	
42. Some of my close friends are foreigners / migrants / refugees	yes		no	
43. I am interested in foreign news	Disagree	Disagree slightly	Agree slightly	Agree

Appendix 2

Focus group interview script (Dutch)

F

Inleiding

Else Neeft – Geografie en Communicatie UU.

Allereerst: bedankt.

Vragenlijst + groepsgesprek = internationaal onderzoek.

Doel van het gesprek: halverwege.

Een aantal regels/richtlijnen:

geen vaste volgorde.

1 spreker tegelijkertijd.

bedenk dat we met 8 mensen zijn en dat het belangrijk is dat de mening van een ieder van jullie gehoord wordt.

jullie hoeven het niet met elkaar eens te zijn, maar probeer niet een ander op zijn of haar mening aan te vallen.

we hebben maar beperkt de tijd, ik zal af en toe stoppen en richting geven.

Vragen?

We hebben de tijd tot...

Eten & drinken.

1. Hoe vonden jullie het om de vragenlijst in te vullen?

- Waren er vragen die jullie heel moeilijk vonden, of juist heel makkelijk?

- Waren er vragen die jullie niet begrepen?

2. De eerste vraag ging over wereldburgerschap. Weten jullie wat deze term inhoudt? Zouden jullie kunnen omschrijven wat een burger van de wereld is?

3. Mensen zeggen wel eens dat ze zich wereldburger voelen wanneer ze zich niet alleen met hun eigen land, maar met de hele wereld identificeren of verbonden voelen. Bij het burgerschap van een bepaald land gaat het er niet alleen om dat je je verbonden voelt met dat land, maar dat je je ook als goede burger gedraagt. Hierbij hoort bepaalde kennis, een mate van betrokkenheid en specifieke vaardigheden. Wat zijn volgens jullie nu eigenschappen van een goede wereldburger?

- Wat zou een goede wereldburger moeten doen of laten?

- Wat zou een goede wereldburger moeten kennen?

- Wat zijn goede karaktereigenschappen van een wereldburger (open houding, diversiteit)?

4. Voelen jullie je Wereldburger, Nederlander, of misschien iets anders? Hoe uit zich dat?

5. Er wordt wel eens gezegd dat inmiddels iedereen wereldburger is. In de moderne samenleving zou je namelijk niet meer kunnen ontkomen aan invloeden van over de hele wereld in je eigen lokale omgeving. Wat merken jullie daar van? (doorvragen: is dat positief of negatief? Zijn deze aspecten in je leven belangrijk, voegen ze iets toe?)

- Muziek/reizen/eten/interieur/vrienden/film/televisie/youtube

6. Andere delen van de wereld komen dus eigenlijk automatisch je eigen leven in, zonder dat je hier bewust iets voor hoeft te doen. Denken jullie dat je daarnaast ook met bewuste keuzes in je eigen leven de levens van andere mensen in de wereld kunt veranderen? Zo ja, wat? En doen jullie dat zelf ook? Zou de overheid bepaald 'wereldburgerlijk handelen' moeten opleggen?

- Kleding/koffie, chocola/goede doelen

Intermezzo

Ik heb nu een redelijk beeld over hoe jullie denken over wereldburgerschap en hoe jullie jezelf zien in de wereld. We kunnen hier nog uren over doorpraten maar ik wil graag door naar de tweede en laatste fase. Het doel van het onderzoek is namelijk om te kijken in hoeverre het vak aardrijkskunde van invloed is op dit wereldbeeld van jullie.

7. Denken jullie dat het vak aardrijkskunde jullie kijk op de wereld heeft beïnvloed?

8a. Zo ja: wat was het in het onderwijs dat daar voor gezorgd heeft?
docent/inhoud/werkwijze

8b. Zo nee: Zou het vak aardrijkskunde dat voor jullie wel moeten doen? Hebben jullie ideeën over hoe dit (beter) kan?

9. Wat voor leerlingen kiezen Ak?
- interesse/wereldbeeld.

10. Zijn er dingen die jullie graag nog willen leren over de wereld en waarvan jullie denken dat ze nodig zijn om een goede wereldburger te worden? Zo ja, zou dat binnen het aardrijkskunde onderwijs kunnen (hoe)?

1 **Appendix 3. Text focus group Amstelveen**

2 **Wat vonden jullie van het invullen van de vragenlijst?**

3 Uhm, ik was het er wel, bijna altijd mee eens. Dat het belangrijk is om een goed wereldbeeld
4 te hebben. Ja, ik vond het eigenlijk... Wat was de belangrijkste vraag eigenlijk?

5 Nou ik moest er soms wel heel lang over nadenken (overlappend met vorige uitspraak)

6 **Wat vond jij, wat leek jou de belangrijkste vraag?**

7 Uhm, Nou wel dat je later je kinderen gewoon een goed beeld moet geven van de wereld en
8 hoe het... gewoon over een goed wereldbeeld.

9 Voorbereiden.

10 Ja precies.

11 Ja, ik vond het ook wel heel erg veel te maken hebben met hoe Nederland verder mee bezig is
12 en in de politiek en met integratie en weet ik veel wat. Ik dacht van, ja, het ging ook over
13 buitenlanders en ik weet veel wat die naar Nederland kwamen en nou je, daar kijk ik toch
14 anders tegenaan dan bijvoorbeeld het hele wereldbeeld dat ik heb. Ik bedoel, ik respecteer
15 andere culturen, en dat soort dingen. Ik probeer mensen ook te begrijpen, maar bijvoorbeeld
16 de vraag over dat er arbeiders hier naartoe komen, gastarbeiders, terwijl we al mensen
17 daarvoor hebben. Dan hoeft het voor mij niet. En dat, na ja, dat is een beetje, ik heb er twee
18 meningen over.

19 Bij sommige vragen had ik eigenlijk wel opmerkingen willen opschrijven. Ik denk dat alleen
20 iets invullen dat dat een beetje erg weinig is. Dat je dan toch, bij sommige zit je te twijfelen.
21 Wat vind ik nou eigenlijk en waarom vind ik dat? En als je dat dan niet opschrijft en alleen
22 iets kan invullen, dan heb je ook niet een concreet beeld daarvan.

23 **Ja, nou ja, daarom hebben dus... We doen dit op vier scholen. En we hebben op elke school
24 ook zo'n gesprek. Juist omdat je daar dan nog even over door kan praten inderdaad. Want was
25 er een vraag, die je nu nog weet, waar je dat bij had?**

26 Nou [naam leerling] had het bijvoorbeeld net over de gastarbeiders, en denk dat je in eerste
27 instantie moet zeggen dat die altijd hier moeten kunnen komen werken. Maar ik denk zo, van
28 wat [naam leerling] zegt, als je er al mensen voor hebt dat je eigenlijk eerst moet kijken hoe je
29 die mensen aan het werk moet krijgen en dan moet je daar misschien wat terughoudend in
30 zijn. Maar ja, ik denk, en toen heb ik maar ingevuld dat ik het er half mee eens ben dat het
31 wel zou moeten kunnen. Maar ja, ik denk toch dat op dit moment misschien niet handig is met
32 een economische crisis en zo, maar dat je er normaal gesproken misschien wel gebruik van
33 kan maken.

34 **Ja, en zo wil je die nuance er eigenlijk in kunnen leggen.**

35 Ik vond die vraag ook wel het moeilijkst.

36 Ja, en ook hoe je zegmaar over je eigen levensstandaard van ons land. Ja, daar moet je ook
37 rekening mee houden natuurlijk. Niet dat dat extreem. Ja, ik weet niet, je wilt wel dat je
38 gelijke zegmaar rechten enzo in de wereld, maar je eigen land, daar moet je ook wel een
39 beetje aan denken vind ik.

40 **Want hoe verhoudt zich dat? Ik bedoel dat is wel iets belangrijks wat inderdaad een paar keer
41 in de vragenlijst terug komt. Ga je nu voor je eigen belangen als land of zeg je, nee het gaat
42 om het welzijn van de hele wereld?**

43 Ja, dat is wel heel moeilijk om te zeggen.

44 Ik denk dat je toch als eerste voor je eigen belangen moet gaan, vind ik.

45 Zij kunnen het misschien ook wel goed hebben in hun eigen land, toch? Stel als er ook nog
46 gewoon banen zijn in hun eigen land, dan, ja ik weet niet, dan heb ik zoiets van [versta ik
47 niet]. Maar het is ook wel discriminatie op zich om te zeggen van, uh, je eigen mensen mogen
48 wel en je gastarbeiders niet.

49 **Ja, en wat wou jij daar nog over zeggen?**

50 Ja, ik denk dat er maatregelen moeten worden genomen zodra ons land zegmaar, de dupe
51 ervan wordt. Zo een beetje.

52 Ja, want nu werd er een beetje gesteld, ook in 1 vraag, van moet er eigen, willen we dat we
53 gelijk worden aan de hele wereld, dat iedereen een beetje dezelfde levensstandaard ook al
54 moeten we daar zelf voor omlaag gaan. En dan denk ik, nou, dat vind ik wel heel
55 socialistisch. Dan heb ik zoiets van, nou ja, dat vind ik nou niet. Daar moeten mensen zelf
56 maar, in zo'n land zelf maar voor gaan zorgen en daar hoeven wij ons niet voor aan te passen.
57 Dat had ik een beetje.

58 Ja, dus je hoeft jezelf niet aan te passen. Iedereen heeft eigen mogelijkheden om
59 {Zeker}.

60 je kan je wel aanpassen, als dat bijvoorbeeld, met zo'n aardbeving, dan snap ik, zoals in Haiti,
61 dan denk ik van, ja, dan ga je bijvoorbeeld zo'n actie houden. En dat vind ik helemaal goed.
62 Maar, niet omdat andere landen het slechter hebben, in principe, ga jij jezelf, natuurlijk, ja,
63 dus, dat lijkt me ook een beetje gek.

64 Om een betere samenleving te vormen is het misschien wel mooi. We hebben het toch zo
65 goed.

66 Ik vind dat heel communistisch.

67 Ik vind juist. Ik had zoiets van in eerste instantie moet je proberen je eigen welvaart zo veel
68 mogelijk te behouden, maar als je beter kan maken dan denk ik ook dat je dat eigenlijk ook
69 moet proberen. Als het dan soms ten koste gaat van, dan vind ik dat je dat wel moet doen
70 eigenlijk. Maar ik denk, dat hangt er ook gewoon een beetje van af van bijvoorbeeld om wat
71 voor land het gaat en hoe hun welvaart daar eigenlijk is, want als iemand echt helemaal niks
72 heeft, dan ben ik eerder bereid iets te geven dan wanneer ze een beetje arm zijn en wij.. ja, dat
73 is wel zo.

74 {Ja}

75 En dat is wel, ja, ik denk dat het toch. Dat er ook daar weer een beetje nuance in zit, over
76 welke landen je het dan hebt.

77 Ja, en op wat voor manier denken jullie dat je dan eventueel het leven van mensen in andere
78 landen zou kunnen verbeteren?

79 Ja, doneren.

80 Mensen er heen sturen.

81 Ja, alleen maar geld geven (een aantal 2 of 3 tegelijkertijd)!

82 Daar doen ze misschien geen goede dingen mee.

83 Ja, ik denk machines en geld. Ik denk dat je dat een beetje moet verdelen. Ik denk dat geld
84 soms toch belangrijk is, maar machines vaak ook, omdat als ze niet de goede machines
85 hebben om mee om te gaan en geld gaat vaak naar corruptie. Het zijn toch vaak corrupte
86 landen. Dus dan zijn machines eigenlijk beter.

87 Ik denk hoe het nu gaat dat dat sowieso niet goed is. En ik denk ook als, **als** er nooit zoiets
88 was gebeurd als die hulp geven altijd, dan waren ze er ook niet zo afhankelijk van geworden.
89 Dus misschien hadden ze het dan sowieso beter gehad. Kijk als jij probeert, iedereen dacht
90 vroeger van, hun levensstandaard is niet goed, want die van ons is goed. Maar, dat is, ja ik
91 weet niet, misschien was dat voor hun wel goed, en daar lijkt me het eerste probleem te zitten.
92 En het probleem is nu dat je dat niet meer kan oplossen. Je kan niet opeens al die hulp
93 weghalen en dan zeggen van uh zoek het zelf maar uit. Maar wel iets anders dan wat er nu
94 gebeurd denk ik.

95 Maar je kan het beste toch gewoon, bijvoorbeeld gewoon mensen sturen die, artsen zonder
96 grenzen enzo. In plaats van geld, want die doen er echt wat mee

97 {ja precies}

98 Unicef, die bouwen scholen, maar dan zie je echt dat er iets gebeurd.

99 Controle.

100 Ja, controle.

101 Ja, want anders met geld moeten ze het helemaal zelf opstarten. Misschien hebben ze daar dan
102 ook weer niks aan. Dat inzicht ofzo.

103 Ja, dus vooral, ja, de levens van anderen, op andere plekken, zou je vooral door middel van
104 het geven van geld of van goederen, of van arbeid in de vorm van bijvoorbeeld artsen zonder
105 grenzen zou je dat kunnen verbeteren. Maar jij (richting Ivor) zegt dan eigenlijk ook weer niet
106 te veel, want dan maak je ze te veel afhankelijk.

107 *Instemmende reactie (hoorbaar op band) van 2 of 3 leerlingen.*

108 Ja, geld is eigenlijk sowieso nooit goed. In arme landen is corruptie namelijk een groot
109 probleem. En als je geld gaat sturen, dan gebruikt de regering het gewoon voor eigen doelen.

110 Ik vond dat wel goed van Maxima dat ze bijvoorbeeld 50 euro krijgen ofzo, en dan kunnen ze
111 hun eigen bedrijfje starten.

112 Ja, microkrediet.

113 Ja, het gaat er denk ik meer om dat je die mensen op gang helpt. Dat ze een beetje, een beetje
114 op gang komen en een beetje hun eigen leven kunnen opbouwen en ook dat je ze vervolgens
115 meer met rust laat, het langzaam afbouwt, de ontwikkelingshulp, want anders blijven ze
116 constant afhankelijk.

117 Ja, waren er nog meer vragen van de lijst waarvan jullie nu zeggen, nou, daar wil ik eigenlijk
118 nu al iets over zeggen?

119 Ik vond het wel een beetje, die laatste vraag, zeg maar van het eerste gedeelte. Het ging eerst
120 de hele tijd over arbeiders, nou nee, eigenlijk over buitenlander in ons land die hier heen
121 trokken, gastarbeiders, en toen was het ineens van: denk je dat het alleen maar door
122 geloofsovertuiging komt dat er een probleem is. Ik weet niet, dat was een beetje, uit de lucht
123 gevallen.

124 Ja, buitenlanders zijn vervelend, vooral vervelend vanwege hun geloofsovertuiging. Ja, die
125 was daar misschien inderdaad een beetje apart... Oké, die eerste vraag, die ging over uhm, een
126 burger van de wereld zijn. Binnen de universiteit hebben we het over de term
127 wereldburgerschap. Ik vroeg me af of jullie die kennen.

128 Ja, die [de term wereldburgerschap] hebben we wel al wat vaker gehoord. Vooral met
129 betrekking tot globalisering, Meneer [naam docent] had toen gezegd dat je steeds meer een
130 burger van de wereld wordt omdat je heel makkelijk het nieuws uit China kan halen of
131 filmpjes vanuit waar dan ook ter wereld kan bekijken. Zo, dat je steeds meer verbonden raakt
132 met de rest van de wereld. Maar ik denk dat je toch ook altijd wel een beetje Nederlander
133 blijft. Dat je, je woont hier en je gaat hier naar school, en je meeste contacten zijn toch hier.
134 Dus voordat je echt van een wereldburger kan spreken dan zou je ook echt ergens anders naar
135 school moeten gaan ofzo. Ik denk dat dat nu gewoon heel ver weg is.

136 Ja, want wat is dat voor jullie, een wereldburger? Jij zegt eigenlijk, als je een wereldburger
137 wilt zijn dan moet je eigenlijk ergens anders naar school.

138 Nou nee, ik denk dat je.. wij... ik... ja, ik ben ook nog niet zo vaak uit Nederland geweest,
139 enzo. Ik woon echt hier en ik heb mijn leven hier. En als ik dan, tenminste voor mijn beeld
140 van een wereldburger zou ik dan ook echt wat vaker moeten reizen of wat vaker ergens
141 anders, ja, naar een ander moeten zijn geweest of zoiets. Iets vaker iets van de wereld zien en
142 met andere mensen in contact komen, dan dat nu gebeurt.

143 Ja, zijn jullie het daarmee eens?

144 Ja, maar wat is dan volgens u de precieze definitie van wereldburger
145 {ja, dat vroeg ik me ook af}

146 want dan kan je beter zeggen of je het er echt mee eens bent, of niet.

147 Ik denk dat er heel veel dingen mogelijk zijn, toch. Dat iedereen een ander beeld heeft van
148 wat een wereldburger is.

149 Ik wil het wel vertellen wat het is, maar ik wil eigenlijk eerst een beetje weten van wat jullie
150 idee daarbij is en wat jullie daar al van geleerd hebben.

151 Nou, dat je je niet echt betrokken voelt bij een bepaalde cultuur. Dat je gewoon
152 een mengsel denk ik
153 ja, gewoon van alles.

154 {ik denk niet echt dat dat mogelijk is / ik denk ook niet dat dat goed is}

155 Nou ik denk dat je, ik denk dat iedereen wel betrokken is bij een bepaalde cultuur, maar ik

156 denk dat je open staat om andere culturen ook te accepteren en te snappen. Ik denk dat dat het

157 eerder is.

158 Maar sowieso, de taal blijft toch anders enzo. Niet iedereen gaat 1 taal spreken, waardoor je

159 iedereen echt kan begrijpen.

160 {maar dat is ook helemaal niet leuk denk ik}

161 Je kan wel op een heleboel plekken tegenwoordig terecht met Engels

162 {ja, precies}

163 dus daarmee wordt je steeds meer met elkaar verbonden.

164 {en Spaans trouwens ook}

165 Niet echt, echt de cultuurmensen. Ik kan Engels midden in de stad ja duh, omdat dat een

166 metropool is of wat dan ook, maar als je naar het platteland gaat dan zitten ze van huh?

167 Ja, maar op veel plekken kun je daarmee terecht.

168 Ja, maar alleen bij de mensen die daar aan gewent zijn. Niet op het platteland waar de mensen

169 nog echt aan hun cultuur vasthouden enzo.

170 Nee, true.

171 Dus een wereldburger is, wat ik nu van jullie hoor, is iemand die veel reist, die misschien ook

172 de taal kan, die zich niet alleen verbonden voelt met z'n eigen cultuur, maar ook met andere

173 culturen en daarvoor open staat, dat zei jij geloof ik.

174 (iemand anders dan degene waarop mijn jij was gericht) Ja, je moet ook proberen het vanuit

175 een ander perspectief te kunnen bekijken. Zodat je niet alleen met je eigen oogpunt probeert

176 te kijken naar de wereld, maar dat je ook probeert om te kijken van hoe zou iemand uit

177 Vietnam of wat dan ook daarover denken, en dat je dat ook probeert te doen, omdat, dat, ja,

178 wel iets is wat daarmee te maken heeft.

179 Ja, nou, jullie zeggen al heel veel van wat de term wereldburgerschap volgens het boekje

180 inhoudt. Het is niet echt dat je 1 harde definitie van wereldburgerschap hebt. Je hebt allemaal

181 boekjes met omschrijvingen, maar wat daarin eigenlijk het belangrijkste is, is inderdaad, wat

182 jullie ook al aangeven, als wereldburger voel je je niet meer alleen verbonden met je eigen

183 land, maar je voelt je verbonden met mensen op de hele wereld en je bent daar solidair mee.

184 En daar zijn eigenlijk drie aspecten van te onderscheiden. Dat is namelijk dat je als

185 wereldburger bepaalde kennis moet hebben, en bepaalde houding, en ook een bepaald gedrag

186 hoort daarbij. Als je het bijvoorbeeld vergelijkt met een burger van een land, dan is dat

187 eigenlijk ook zo. Ongeveer, nou ja, 100 jaar geleden, was er nog niet echt sprake van die

188 globalisering waar we nu mee te maken hebben en was vooral het burger zijn van een bepaald

189 land belangrijk. En dan, een goede burger, had dan bepaalde kennis, wist een beetje de basis

190 topografie van het land. Had kennis van het nieuws, van wat er gebeurde. Maar handelde ook

191 op een bepaalde manier, had bepaalde gedragsnormen. Ging stemmen, dat soort dingen. Dus,

192 die componenten horen daarbij. Uhm, wat zou nou volgens jullie, want jullie hadden het al

193 over reizen en taal als iets wat een wereldburger zou moeten kennen. Maar wat zou een

194 wereldburger, iemand die tegenwoordig in de wereld staat, wat zou die nou moeten kennen.

195 Zijn er meer dingen die iemand nu zou moeten kennen dan 100 jaar geleden?

196 Ik denk dat je sowieso uit je eigen omgeving al meer kennis hebt, bijvoorbeeld van de

197 moslimwereld. Ja, andere werelddelen dan vroeger omdat je daar nu contact mee hebt. En in

198 boeken staat tegenwoordig ook gewoon vermeld hoe mensen er daar over denken en toen was

199 dat waarschijnlijk wat minder. Toen was dat meer gericht op bijvoorbeeld de Christelijke

200 cultuur. Dus ik denk dat je dat je sowieso al wat meer hebt, maar ik denk toch dat je, iets over

201 andere godsdiensten, andere culturen, en over hoe mensen in het leven staan, dat je daar iets

202 meer over moet weten dan dat je 100 jaar geleden moest om je wereldburger te kunnen

203 noemen.

204 Ja, dus taal, cultuur, godsdienst.

205 Vooral cultuur.

206 Ja, normen en waarden.
 207 Ja, maar die zijn ook overal anders.
 208 Ja, dat is ook lastig, want er is geen algemene taal.
 209 En ook geen cultuur.
 210 Ja, maar over een cultuur kan je nog wel wat leren, maar het lijkt me heel lastig om 100 talen
 211 te leren. Tenminste, dat zou ik niet kunnen. Ik weet niet hoe het met de rest zit?
 212 Zijn er nog meer dingen die een wereldburger zou moeten kennen, zich in zou moeten
 213 verdiepen?
 214 Ik denk wel gewoon in de economie van het land, toch?
 215 {ja}
 216 - Stilte -
 217 Ja, misschien de geschiedenis.
 218 Ja, en als je dan naar die drie aspecten kijkt, dan heb je de kennis, maar ook het gedrag hoort
 219 daarbij. Zijn er dingen die een wereldburger zou moeten doen?
 220 Ik denk dat ie zich wel goed moet kunnen aanpassen.
 221 **16:50 min**
 222 Ja, en snel.
 223 Ja, je moet openstaan voor alle culturen en niet bij voorbaat al iemand afwijzen.
 224 Bereid zijn om dingen te leren.
 225 **Ja**
 226 Wilders is bijvoorbeeld geen wereldburger. Die wijst echt een aantal culturen af en dan denk
 227 ik dat zou je niet moeten doen.
 228 Noem er dan eens iemand die het wel is.
 229 Nou ik zou er niet zo snel eentje kunnen noemen, maar ik denk dat mensen als Obama
 230 dichterbij komen, omdat ze toch bereid zijn andere culturen te accepteren en zich te verdiepen
 231 in de problemen die daar spelen.
 232 Cohen ook wel. Als je eenmaal burgemeester bent geweest van een stad als Amsterdam, waar
 233 zoveel culturen leven, dan moet je er wel verstand van hebben.
 234 En wat over jullie zelf. We hebben het er nu even over gehad en wat denken jullie nu, voel je
 235 je wereldburger, of Nederlander? Of misschien wel iets anders?
 236 Nou ja, allebei. Ik bedoel Nederland... Ik voel me gewoon Nederlander en ik bedoel, dat ben
 237 ik ook, daar komen ook mijn ouders vandaan en weet ik wat, maar ik heb wel veel gereisd.
 238 Dus, je gaat wel naar andere landen toe en je hebt wel veel gezien. Ja, en je weet toch dat je
 239 sommige dingen in andere landen niet kan doen wat wel kan in Nederland bijvoorbeeld. Maar
 240 als je bijvoorbeeld, ik was naar Amerika, dan, als je in een restaurant gaat zitten, normaal zou
 241 ik bijvoorbeeld wel een keertje een biertje nemen omdat ik 17 ben, maar in Amerika mag dat
 242 pas vanaf je 21ste. Nou ja, ik bedoel, je gaat er niet moeilijk over doen, want je snapt dat zij
 243 andere regels hebben. Dus op dezelfde manier voel ik me wel wereldburger, gewoon omdat ik
 244 veel gezien heb, denk ik andere dingen te snappen en weet ik veel wat. Dus vandaar.
 245 Nou, ik voel me ook helemaal niet Nederlands, terwijl ik wel Nederlands ben, komt ook van
 246 een internationale achtergrond. Ja ik heb in andere landen gewoond en dan voel je je, dan
 247 merk je gewoon dat je, dan voel ik me, ja, ik weet het niet meer Engels of meer, ja,
 248 indonesisch eigenlijk, van m'n moeders kant, ook al ben ik daar nog nooit geweest, maar
 249 gewoon omdat ik zoveel van m'n families kant meer Indonesische dingen zie dan Nederlands,
 250 krijg je dat sneller. En dan voel je je meer verbonden aan andere culturen.
 251 Ja, merk je dan ook, in vergelijking met de mensen om je heen, dat je dan toch, dat je dan iets
 252 anders in de wereld staat?
 253 **19.29 min**
 254 Ja, ik heb best wel vaak een discussie met [naam leerling] gehad over de PVV en dat soort
 255 dingen. En dan hebben we wel andere standpunten, en dan zie je wel dat er verschil is, vind
 256 ik. Want ik woon dan in Amsterdam en hij in Aalmeer en dan kan je wel...

257 [4 stemmen door elkaar, niet te verstaan]
258 ... ja, nu komt er weer een nieuwe discussie. Maar kijk, ik bedoel, ik voel me ook niet
259 Nederlander ofzo, maar ja, Oke, zo wil ik het niet zeggen, maar ik ben niet een patriot. Ik
260 bedoel, als ik 18 ben dan wil ik ook zo gauw mogelijk uit Nederland weg, maar...
261 Ja, ik dus ook.
262 ... ja. Maar, ja.
263 **Weg, als in...?**
264 Ergens anders studeren.
265 **Maar, met het idee ik kom nooit meer terug? Of..?**
266 Nee...
267 nou, ja.
268 Ik denk, ik kom lang niet meer terug.
269 Ik denk dat ik eerst wil zien hoe andere landen zijn, en hoe je daar woont, voordat je kan
270 beslissen of je terugkomt ja of nee. Maar sowieso studeren, dan leer je al wel heel veel denk
271 ik, in een ander land.
272 Het is ook niet slecht hier.
273 Ik zou ook niet per se weg willen uit Nederland.
274 Er is niks mis met Nederland, maar ik bedoel, ik wil meer zien.
275 **Oke, J, jij hoeft niet weg uit Nederland?**
276 Nee, ik voel me ook echt meer Nederlander en Europees dan dat ik me wereldburger voel.
277 Ook omdat ik, ik ben zelf gewoon nog nooit buiten Europa geweest. En ik voel ook niet sterk
278 de behoefte om, bijvoorbeeld, naar Amerika ofzo te gaan, omdat ik ook nog in Europa veel
279 meer kan zien dan ik tot nu toe gedaan heb. Ja, en voordat ik daarmee klaar ben zou ik denk
280 ik niet echt de behoefte hebben om verder weg te gaan. Ik voel me meer Nederlander dan dat
281 ik wereldburger ben eigenlijk. Maar ik snap A ook wel, dat als je in het buitenland hebt
282 gewoond en ergens anders bent geboren, dat je je dan minder Nederlander voelt en meer
283 wereldburger snap ik ook wel.
284 **Ja, M, hoe zit dat met jou?**
285 Ja, hoe zit dat met mij.. Nou, ik wil wel graag naar het buitenland, maar dat is niet omdat ik
286 het hier niet leuk vind, of dat ik hier ergens helemaal niet mee eens ben, maar gewoon meer
287 om te zien hoe het in een ander land gaat, en omdat je daar heel veel van kan leren, denk ik.
288 **Wat zou je daar dan bijvoorbeeld kunnen leren?**
289 Gewoon, de taal, en de manier waarop mensen leven. Dat als je in Amerika komt dan zie
290 gewoon... als je daar komt, dan zie je gewoon dat het er heel anders is dan hier. Hier is alles
291 klein en daar is alles gigantisch, en mensen zijn daar hele andere dingen gewent dan die wij
292 hier gewent zijn. En dat gaat natuurlijk ook wel in hun manier van leven , en wat ze...
293 gewoon hoe dingen geregeld zijn. En om in te zien dat dat ook gewoon hier normaal is voor
294 andere mensen.
295 **Ja, en zou je jezelf dan Nederlander noemen, of Wereldburger?**
296 Uhhh. Ik denk niet wereldburger, want ik... ja, nou ja, nee. Nee, nou ja, Nederlander, echte
297 Nederland ook weer niet. Een beetje er tussenin misschien.
298 Nou, ik denk dat ik me wel eerder Nederlands voel, want ik heb niet echt de behoefte om in
299 het buitenland te gaan studeren. Ik vind het leuk om op vakantie te gaan in andere landen,
300 maar, nee, dat is niets voor mij.
301 **En wat vind je dan wel leuk aan die vakanties in het buitenland?**
302 Nou, gewoon kijken hoe het daar is. Ander klimaat. Ja, maar ik zou gewoon in Nederland
303 willen blijven wonen.
304 **Ja. En jij N?**
305 Nou ja, ik uh, Ik ben wel gewoon Nederlands zeg maar dus. Ik heb wel.. ja.. ik zie wel alle
306 goeie in dingen in dit land zegmaar enzo, maar ik zou ook wel liever in het buitenland willen
307 studeren. Omdat ik ook, net zoals I, ik heb heel veel gereisd, en met m'n ouders en uh. Ja, die

308 buitenlandse culturen, die trekken me toch wel heel erg. Ja, ik kom wel terug denk ik hier,
309 want het blijft toch de plek waar je geboren bent en waar toch ook veel van je familie woont,
310 dus in die zin.. Tenzij het heel anders gaat lopen.

311 **Ja..., F?**

312 Ja, het zelfde als A en J. Zodra we klaar zijn met school wil ik ook gewoon weg. Ja, ik ben
313 ook half Engels, en ik voel me, zeg maar, meer Engels dan Nederlands. Dus ik wil ook liever
314 daar weer heen, of ergens anders. Ik hou er ook van om te reizen en om andere culturen te
315 zien. Dus ik denk van ja, ik wil gewoon reizen.

316 **Ja... Hebben jullie drieën (gericht op de drie die naar het buitenland willen) eigenlijk al**
317 **concrete plannen?**

318 Nou, nou ja UCL... (Gegiechel)... University College London. Ja, daar wil ik wel heen. En
319 dan, libertal arts.

320 Als ik straks klaar ben met school, dan wil ik eerst een tijd op Bali wonen het liefst. Ja, want
321 daar woont m'n vader ook. En, m'n broertje en m'n zusje ook. Dus uh, Ja, ik heb eigenlijk
322 ook een heel stuk familie wonen. Dus, nouja, ik vind het ook gewoon leuk daar enzo. En ja,
323 misschien dat ik daarna dan.. uh, Ja, het lijkt me wel leuk om dan in Amerika te gaan
324 studeren. Maar dat ligt dan wat verder.

325 **En jij?**

326 Ja, ik wil toch of naar Engeland, meer naar het Noorden, of naar Londen zoals A. Of naar
327 Frankrijk. Amerika is ook wel leuk, maar ja, dat is weer zo ver. Maar, ook al ga ik hier wel
328 weg, ik kom echte wel weer terug omdat mijn familie hier zit. En ik wil niet, als ik in
329 Amerika zit, denken dat ik dan weer zo veel geld moet uitgeven om mijn familie te zien. Kijk,
330 ik wil er wel heen gaan om te reizen, maar als ik ergens wil gaan wonen dan is het toch in
331 Engeland of Frankrijk.

332 Ik heb ook een nichtje en die is naar Amerika geweest voor een jaar, en die is toen ook bijna
333 niet teruggekomen en dat zou ik ook niet willen. Ik ben zelf best wel gek op mijn familie, en
334 ik zou niet een jaar zonder kunnen. En ik denkt dat dat ook wel... dat ik daarom ook
335 misschien wel... Engeland zou nog wel gaan

336 26:30

337 ..ik ook, ja. Precies..

338 Verder weg zou ik ook gewoon niet willen, want ja.. misschien niet op deze leeftijd, en
339 misschien later wel. Voorlopig denk ik dat ik het liefst in Nederland blijf. Je bent hier ook
340 opgegroeid, je bent hier wat meer bekend dan dat je op andere plekken bent en dan zou je
341 weer helemaal opnieuw moeten gaan aarden, waar je dan ook heen gaat.

342 **Ja, nog iemand anders met plannen?**

343 Nou ja, ik zat te denken. Je kan bijvoorbeeld gewoon UCU doen, gewoon University College
344 Utrecht ofzo, en dan ga je gewoon zo naar het buitenland, gewoon een jaartje ofzo. Ik heb
345 gezien hoe mijn zus dat deed met een erasmusbeurs en toen dacht ik, nou , zoiets kan ik ook
346 wel doen.

347 **Ja. We hebben het nu al een tijdje over het wereldburgerschap in de zin van uh, dat je zelf**
348 **naar andere landen gaat. In hoeverre merken jullie dat het andersom.. werkt dat ook op een**
349 **bepaalde manier. Merken jullie iets van een... ja he, de samenleving globaliseert en raakt**
350 **steeds meer met elkaar verbonden. Wat merken jullie daarvan in jullie dagelijks leven hier?**

351 **Op school?**

352 **Nou ja, ook, en thuis.**

353 Nou ik denk dat het in Amstelveen wel mee valt. Vooral in Amsterdam denk ik.

354 Ja, ik woon in Oud-West in Amsterdam en ik merk wel dat er meer Turkse winkeltjes komen.
355 Maar dat is het enige en ik vind dat eigenlijk wel fijn, avondwinkeltjes. Verder, ik heb toch
356 niet echt het idee dat. nou je, Turkije dus wel. Ik merk wel dat zij naar Amsterdam komen,
357 maar verder, nee, je merkt daar toch weinig van.

358 (nog ergens tussendoor: Ja, de schoonmaakster).

359 28:40

360 Ja, en dat zijn dan fysiek mensen die je kent, maar zijn er ook producten, of andere dingen...?
361 Ja, ik eet sinds een aantal maanden wat meer, bijvoorbeeld Marokkaans of Turks.
362 Ja, dat krijg je wel.
363 Omdat m'n ouders zoiets hebben van, ja, dat moet je ook gewoon een keer proberen. En dat is
364 wel iets waarmee je merkt dat het makkelijker is, om dat soort producten te krijgen. *Want*
365 *jaren geleden dan at je, ja, boerenkool, andijvie en dat was het dan ongeveer...*
366 Gatver!
367 Lekker!
368 .... en nu heb je dan toch wat meer keus. Want je kan Zuid-Afrikaans eten, Amerikaans eten,
369 maar je kan ook Zuid-Amerikaans eten, je kan overal je eten vandaan halen.
370 Bij mij thuis is het zelfs zo dat m'n moeder gewoon zegt van uh nee, we gaan niet weer rijst
371 eten. Ik wil gewoon weer een keer gekookte aardappelen. Nee, maar we eten zoveel rijst en
372 het is gewoon makkelijk weet je. Je zet gewoon rijst op, en even snel wokken, en je bent
373 klaar. Dus uh, na ja, aardappels moet je schillen en weet ik veel wat.
374 Je kunt ze ook geschild komen hoor I, bij de Albert Heijn.
375 Echt waar? ;)
376 Zelf gekookte aardappels.
377 Nou, er gaat al een wereld voor me open hier.
378 Nee, maar ik vind het ook gewoon wel lekkerder, rijst enzo. Ik hou ook niet echt van pittig
379 stampot hutspot enzo, maar geen boerenkool.
380 Jawel
381 Nee, geen hutspot.
382 En, we hebben het nu over eten, uhm, Een heleboel van wat we eten, maar ook van de kleren
383 die we dragen, komt uit het buitenland. Denken jullie daar weleens over na als je iets koopt?
384 Nee
385 Heel af en toe zie ik eens een label en dan staat er made in China of made in Vietnam.
386 Ik vind Nederlanders ook wel goed in om gewoon zelf dingen te maken. Dan staat er Burito's
387 uit Mexico en dan is het gewoon van Maggi. Ja, dat zal wel Nederlands zijn. Het is toch
388 Maggi, dus uh. Nee, maar ik bedoel in de Albert Heijn vind je ook alleen maar half
389 Nederlandse, half uh, Nederlanders willen er altijd hun eigen draai aan geven. Dat zie je ook
390 met de Chinese restaurants in Nederland. Als je dat zo eet in China dan krijg je echt.. Maar
391 nee het is veel lekkerder ook. Nederlanders hebben er een soort snackbar van gemaakt.
392 **Ja**
393 Daar heb je natuurlijk de echte echte.
394 Ik vind niet echt dat uh
395 Ja, want nasi goreng bijvoorbeeld, dat is gewoon een heel erg Nederlands gerecht. Dus uh,
396 met die saus erbij enzo.
397 Zo is het ook met pindasaus enzo, dat is toch ook niet echt Nederlands, maar toch
398 Ik was twee jaar geleden in Bologna en ik wilde natuurlijk de echte Spagethi Bolognese, maar
399 die kon ik niet vinden.
400 **Engelse drop bestaat ook niet in Engeland**
401 Precies.
402 **Ja, dit gaat dan vooral over cultuur, maar denken jullie ook weleens aan de**
403 **arbeidsomstandigheden waaronder iets gemaakt is?**
404 Ja, ik vraag me wel eens af als ik iets koop, en het is misschien goedkoop dat je denkt van nou
405 ja, waar komt dit werkelijk vandaan, want ik heb ooit een programma gezien waar ze zegmaar
406 volgen waar de kleding vandaan komt stap voor stap. Dus waar de stof wordt gemaakt, waar

407 het gemaakt wordt en dat zijn echt hele erge omstandigheden en dan denk ik soms, ja, komt
408 mijn jas daar nu ook vandaan toevallig?
409 Mij maakt het echt helemaal niks uit¹⁴
410 Nou, ik vind het wel zielig
411 Maar ja, als jij het niet koopt, dan krijgen die mensen het waarschijnlijk nog slechter.
412 32:18
413 Ja, das waar, maar het is meer dat
414 [allemaal door elkaar, niet te verstaan]
415 Het is nu gewoon zo normaal geworden dat je er niet meer aan denkt, maar als je dan bij
416 aardrijkskunde die scene ziet en die foto's enzo, dan denk je wel van.. uh.. ja.
417 Maar als je elke keer als je iets koop nou moet gaan nadenken of het door kinderen is gemaakt
418 of niet of wat dan ook . Tja, dan koop je uiteindelijk helemaal niks meer.
419 Nou ja, het is niet zo dat ik het dan niet koop, maar ik denk er wel over na.
420 Maar goed, we hadden het er aan het begin over dat jullie zeiden van ja, uh, moet je zelf je
421 welvaart verlagen om de welvaart in andere landen wat omhoog te krikken. En toen zeiden
422 jullie, nou nee, daar hoed je zelf niks voor in te leveren. Maar is het niet zo dat, met
423 bijvoorbeeld kleding, dat wij onze welvaart kunnen hebben **omdat** andere mensen in andere
424 landen het minder goed hebben.
425
426 Ja, nou precies, maar dan vind ik dat ze daar zelf wat aan moeten doen. Dat denk ik altijd.
427 Maar ja, ik bedoel, ze hebben het misschien niet altijd zo makkelijk, ook met het klimaat en
428 dat soort dingen, ...
429 .. maar hoe kunne ze er nou zelf wat aan doen?
430 ... ik heb het over, uhm uhm, bijvoorbeeld, ja, is lastig uit te leggen. uhm
431 Sommige dingen zijn ook wel echt. Dat je denk van hoezo doe je dat?! Je hebt er toch niks
432 aan. Het is meer dat de hulp die wij geven, en alle andere landen, die maken echt een verschil
433 denk ik zeg maar, uh. Maar ik denk wat ze zelf echt investeren dat dat meestal niet echt zeg
434 maar dat je zegt van nou de economie krijgt echt een of andere...
435 Wat ik wel vind bij MNO enzo dat ze wel iets meer zouden moeten letten op de
436 arbeidsomstandigheden van waar producten worden geproduceerd. Dan denk ik ja, merken als
437 Nike die letten daar meestal niet zo op dus dan denk ik, ja dat moet je dan eigenlijk wel doen.
438 Omdat zoveel meer gaat het nu ook weer niet kosten als jij..
439 nou wel hoor.
440 het gaat toch om de winst bij die bedrijven.
441 Nou, dat vind ik dus slecht eigenlijk. Dat het dus alleen om de winst gaat.
442 Maar als je zelf een bedrijf zou hebben en je hebt werknemers, dan ga je toch ook niet
443 duizend euro per maand meer...
444 Dat zeg ik ook niet..
445 Maar daar komt het wel op neer.
446 Maar je ziet niet hoe erg die arbeiders daartegen in opstand komen.
447 Maar dat kunnen ze ook niet, want ze kunnen toch niet beter krijgen.
448 Of ze moeten samen met z'n allen in opstand komen.
449 Sorry, ik verstond het niet.
450 Ze hebben zo nieuwe werknemers toch? Als er een paar in opstand komen dan hebben ze
451 weer andere mensen die het wel willen doen voor dat geld.
452 Ja, of ze gaan naar een ander land.
453 Ja.

453

¹⁴ Deze jongen wil graag in Londen gaan studeren.

454 En wat vinden jullie dan bijvoorbeeld van fair-trade producten?
455 Ik vind dat allemaal slechte kwaliteit.
456 Ja.
457 Ja, het is helemaal niet zo lekker.
458 Max Havelaar bananen bijvoorbeeld. Die vind ik echt niet te eten.
459 Nee.
460 Max havelaar is ook niet te drinken.
461 En die chocolade. vlokjes...
462 Ja, het is gewoon slecht. En je betaalt er meer voor.
463 Dus de kwaliteit van een product is voor jullie belangrijker dan de manier waarop het
464 geproduceerd is?
465 Ja.
466 Ja, maar ik denk dat als het echt lekker is, dat mensen er dan best wel meer voor willen
467 betalen.
468 Ja, maar als je bijvoorbeeld kijkt naar kleren enzo. Nu kost een simpel T-shirt 10 euro en als
469 normale mensen het maken kost het ineens 30 euro. Nou, dan gaat de verkoop wel achteruit.
470 F, jij zei net dat als je iets koopt dat je dan wel denkt van tja... je hebt dan dat programma
471 gezien over hoe het is gemaakt. Zou je er dan meer geld voor over hebben als je zeker weet
472 dat het wel in goede werkomstandigheden is gemaakt?
473 Uhm, misschien wel ja. Thuis kopen mijn ouders het eten natuurlijk. Maar ik denk dat als ik
474 weet dat het van een goede plek komt dat ik dan wel koop. Maar het hangt ervan af wat het is.
475 Het is niet zo dat ik zomaar iets ga kopen.
476 Als je voor een T-shirt 10% meer moet betalen dan doe je dat natuurlijk wel eerder dan dat je
477 er 30% meer voor moet betalen. Dus ik denk dat je daar ook wel verschil in moet hebbe. Dat
478 je dus misschien als producten efficiënter verscheept zouden kunnen worden dat dat dan ook
479 wel zou helpen. Want het verschil in prijs is soms wel heel groot. Als je bijvoorbeeld
480 normaal 50 cent voor iets betaald en het is ineens 1 euro 50, omdat het dan ineens fair-trade
481 is. Ja, die ene euro heb ik daar dan niet voor over.
482 Dus ja, waar doe je het voor? Doe je het om jezelf goed te laten voelen, als je zoiets koopt? ik
483 bedoel, je maakt het verschil niet echt door een extra pakje fairtrade hagelslag te kopen. Dan
484 kan je nog beter er zelf naartoe gaan als je echt een verschil wil maken.
485 37:17

486 Uiteindelijk koop je het alleen uit schuldgevoel misschien.
487 Ik vind wel dat het raar is dat ze iets hier duurder moeten maken om het ergens anders goed te
488 maken. Ik bedoel, het kan toch zonder het duurder maken van het product, dat je de
489 omstandigheden beter maakt.
490 Ja, maar het wordt niet zo goedkoop geproduceerd.
491 Maar ik bedoel het gaat toch meer om het salaris van de werknemers.
492 Ja, maar ook over hoe ze daar dan werken. Dat ze niet in een kamertje, als kippen worden
493 gehouden, maar juist, gewoon.
494 Ja, maar dat kost allemaal geld!
495 Ja, dat heeft allemaal met winst te maken voor het bedrijf, dat wordt minder op die manier.
496 Ze zijn allemaal gewoon gedreven door de winst.
497 Maar het is toch maar een eenmalige investering om bijvoorbeeld de machines aan te schaffen
498 en om bijvoorbeeld de hal groter te maken.
499 Ja, maar wie betaald dat? En daar gaat het om.
500 Het wordt meestal doorgeschoven naar de consument, maar ik denk dat, dat, dat je als je dat
501 doet dat ook die mensen die daar werken dat die misschien dan ook wel geneigd zijn om meer
502 van jouw product te kopen, zodat je ook een grotere afzetmarkt creëert. En ik denk dat ze daar

503 dan misschien een beetje iets teveel denken van ja, die gaan dat dan toch niet kopen, terwijl ze
504 dat juist als ze het zelf maken.

505 Ja, maar hoeveel doet t jou; als je dat weet?

506 Ja, mij doet t redelijk veel. Ik zou wel ja, maar nou ook weer niet genoeg om er echt altijd op
507 te letten....

508 Ja, dat is het hele punt dus.

509 ... sommige producten zou ik wel bereid zijn om erop te letten, maar bij andere producten zou
510 ik ook zoiets hebben van ja, dan ga ik niet erop letten van hoe ze geproduceerd zijn, en dan is
511 het ook lastig om erachter te komen.

512 Ja, maar als je dus niet op gaat letten wat ze dan, Wat zou dan de zin zijn om
513 het hangt van de producten af

514 Wil je je zin afmaken? Als je er toch niet op gaat letten, wat zou dan de zijn...

515 Nou ja kijk, als mensen er toch niet op gaan letten van, of de werkomstandigheden van een,
516 uh, arbeider goed zijn of niet, waarom zou je het dan verbeteren? Dan bekijk ik het vanuit het
517 oogpunt van de werkgever zegmaar

518 Van de uitbouter dus eigenlijk?

519 **39:26**

520 Ja, ja precies. Want zo zou je dat moeten zien als je vanuit..

521 Ja, ja, maar het is wel heel egoïstisch.

522 Ik denk dat t niet zo individueel moet gedaan worden. Dus met biologische producten en dat
523 soort dingen. Ik denk dat persoonlijk dat dat geen nut heeft. Ik denk dat je beter gewoon als er
524 bijvoorbeeld verkiezingen zijn, dat er dan een politieke partij is die zegt van zo gaan wij het
525 aanpakken en wij zijn er tegen, tegen dat arbeiders die slechte omstandigheden hebben en uh,
526 kinderen weet ik veel wat. Dat we ervoor zorgen dat zulke producten bijvoorbeeld niet ons
527 land in mogen. Of weet ik veel wat.

528 Dus heffingen bijvoorbeeld?

529 Ja, of uh..

530 Zijn jullie het hier allemaal mee eens?

531 Ja, absoluut. Ja (simultaan)

532 Ja, want dan zou het dus wel kunnen zijn, dat producten daarmee duurder worden, omdat het
533 voor een bedrijf het gewoon duurder wordt om het te produceren, en dat je daarmee dus wel
534 als het ware als alles duurder wordt in de winkel, dan ga je daarmee in het welvaart op
535 achteruit.

536 Maar als je als regering op dat moment daar heffingen op doet, dan kan je toch ook weer
537 bijvoorbeeld, de belasting omlaag doen?

538 Ja, bijvoorbeeld btw verlagen.

539 **40:34**

540 Dus jullie dat je eigenlijk zonder investeringen dat je op die manier wel..

541 Je kan het misschien wel behoorlijk [niet verstaanbaar] laten lijken. Wat je vraagt dan geld
542 van de bedrijven in plaats van het de consumenten te laten betalen. Dus dan wordt het kwa
543 prijshoogte misschien wel wat duurder dat het van 30 naar 35 euro wordt, maar dan hoeft je
544 die 5 euro niet meer aan belasting te betalen ofzo.

545 Maar die dingen beïnvloeden elkaar toch. Ik bedoel als je minder belasting gaat betalen...
546 belastinggeld wordt weer gebruikt voor verbeteringen in de samenleving.

547 Ja, maar als je die, dat belastinggeld haalt uit de heffingen die je vraagt om producten die
548 onder slechte omstandigheden zijn gemaakt binnen te halen, dan kan je dus hetzelfde geld wat
549 je met die heffingen binnenhaalt ook aan de belasting weer weg doen. Dus dat je net zoveel
550 belasting minder gaat betalen als dat er met die heffingen binnenkomt.

551 Maar hoezo zouden mensen heffingen gaan betalen als ze een goed product hebben, die je
552 wilt als samenleven? Je zegt eigenlijk...

553 Ja, dat is ook wel zo. Ze hebben ook wel een punt waarmee ze je kunnen wegdrücken, wat dat
554 betreft inderdaad.

555 Ik snapte de vraag niet helemaal.

556 Nou ja, je zegt eigenlijk van, we willen geen... uh, stel dat een regering zegt we willen geen
557 goederen meer die onder slechte omstandigheden zijn geproduceert, dus die weren we uit ons
558 land, en we willen alleen maar uh, goeie producten. En dan ga je de producenten van die
559 goeie producten vragen om daar heffingen over te betalen. Maar waarom zouden ze dat doen?
560 Dan gaan ze toch naar een ander land?

561 Maar je hoeft toch geen heffingen te doen op alles?

562 Maar waar haal je je geld dan vandaan? Wat zijn dan die extra heffingen?

563 Je doet heffingen op de producten die onder slechte omstandigheden zijn gemaakt
564 Ja, maar die wil je je land niet in..

565 Jawel, die laat je wel het land binnen, maar daar vraag je een heffing op zodat ze net zo duur
566 worden als de fair-trade producten.

567 Ja, precies.

568 Dus, ben je al eerder geneigd om fairtrade producten te gaan kopen.

569 Ja, want als je een heffing doet op een product dat toch al goedkoper is, om die nog
570 goedkoper te maken, dan wordt het verschil alleen maar groter.

571 Nee, ik bedoel een heffing juist om het duurder te maken. Om producten die onder slechte
572 omstandigheden. Kijk, ik denk dat die het goed doen die moeten het kunnen aantonen, dat ze
573 onder goede omstandigheden geproduceerd zijn, en dat ze een eerlijke prijs betalen aan zo'n
574 boer of weet ik veel wie. uh. Dan is het goed. Maar als ze dat niet kunnen aantonen, dat je dan
575 een bepaald procent extra moet betalen om te mogen verkopen in Nederland. Dat was wat ik
576 bedoelde.

577 Ja, en met dat geld kan je dan de fairtrade producten goedkoper kunnen maken?

578 Ja, en als landen dat dus begrijpen

579 Nee, die kan je gewoon hetzelfde laten

580 Ja, en op een begeben moment gaan die slechte omstandigheden verbeteren omdat zij denken
581 van, nou ja, als die heffingen er toch zijn, dan kunnen we beter zorgen voor betere
582 omstandigheden, uh, maken we net zoveel, of misschien iets meer winst.

583 Oke, zijn jullie het daarmee eens, dat zulke centrale regelgeving, dat dat wenselijk zou zijn?

584 Ik denk wel dat het zou kunnen, maar ik weet niet...

585 Het zou wel lang duren.

586 Ik weet het niet...

587 Het zou heel lang duren alleen...

588 Zouden jullie het willen? Want je kan ook zeggen van nou ja, het kan me niet schelen hoe het
589 er daar aan toe gaat.

590 Ik denk dat het wel goed is opzich.

591 Ik denk niet dat het het hele probleem oplost. Ik bedoel dan gaan mensen fairtrade producten
592 kopen, maar die arbeiders zitten nog steeds in dezelfde situatie toch?

593 Nou ja, als die ander producten niet meer gekocht worden, dan kunnen die niet meer draaien,
594 dus kunnen ze veel meer fair trade produceren.

595 Ja, maar dan hebben ze helemaal geen baan meer.

596 Ja, maar dan kunnen ze dus werken bij de concurrent, die het dus op een eerlijke manier doet.

597 Ja, maar niet allemaal.

598 Ja, maar wel heel veel.

599 Ja, tuurlijk, maar je kan het probleem nooit helemaal oplossen denk ik.

600 Op deze manier niet denk ik.

601 Ja kan sowieso nooit alle werkloosheidsproblemen oplossen wanneer...

602 nee, niet alle werkloosheidsproblemen, ik bedoel maar dan hebben die mensen helemaal geen
603 baan meer.

604 Ze hebben werk, het is alleen slecht betaald.

605 Ik bedoel, je kan niet al die bedrijven vervangen door fairtrade bedrijven.

606 Nou ja, ze hebben op dat moment werk en dan als er minder producten van verkocht worden
607 dan zullen er eerst mensen ontslagen worden, maar op een begeben moment, als die bedrijven
608 een omslag maken, dan gaan ze waarschijnlijk weer meer verkopen en hebben ze weer meer
609 nieuwe mensen nodig.

610 Ja. I, jij zei net, fairtrade en biologisch enzo, dat heeft eigenlijk helemaal geen zin, als dat zo
611 per individu gekozen kan worden, uh, wie denkt dat dat wel zin heeft?

612 Nou nee, ik denk dat het op die schaal geen zin heeft, maar ik bedoel, ja, het is goed dat het
613 fairtrade enzo dat dat eerlijk gedaan wordt hoor. Dat vind ik wel. Maar dat het **zo** wordt
614 gedaan zoals het nu gaat, dat vind ik niet goed

615 Het wordt gewoon niet genoeg gekocht om het te laten werken.

616 Het is niet op een grote schaal opgezet ook.

617 En je hebt ook maar heel weinig producten.

618 Nou ja, goed. Ik heb volgens mij wel een beetje een beeld van jullie nu, over hoe jullie in
619 wereld staan en over hoe jullie aankijken tegen andere culturen. En, ik wil graag van jullie
620 weten, dat is eigenlijk ook een groot deel van dit onderzoek, de vraag is namelijk, of het vak
621 aardrijkskunde wat jullie allemaal gekozen hebben, of dat nou van invloed is geweest op de
622 manier waarop jullie hier nu met mij praten en over de ideeën die jullie hebben dat jullie
623 bijvoorbeeld willen gaan reizen of de manier waarop je kijkt tegen fairtrade en tegen
624 arbeidsomstandigheden op andere plekken.

625 Voor een deel wel denk ik.

626 Ik denk het ook wel

627 ja

628 want je leert heel veel en daardoor kan je je argumenten onderbouwen.

629 Ja precies, ook een deel van wat je zelf hebt gezien in de wereld. Maar stel je hebt dat niet,
630 dan krijg je ook wel een heel duidelijk beeld van de aardrijkskundelessen denk ik.

631 Nou ja, vooral ook dat uh, dat wereldburgerschap, of dat waar je het over had. Ik denk dat we
632 dat anders als we geen aardrijkskunde hadden gehad, moeilijker hadden begrepen dan nu. Dat
633 we daar een beter beeld bij hebben.

634 Ja, dan weet je in ieder geval alle termen. Met de fairtrade enzo. Je weet nu allemaal een
635 beetje hoe dat zit.

636 MNO's en uh.

637 Ik denk niet zozeer dat je wereldbeeld misschien helemaal veranderd, maar dat je er wel meer
638 van weet, dus dat je beter kan nadenken over wat je eigenlijk wil en waarom.

639 Ja, dan kan je je eigen mening beter vormen.

640 Ja, dan heb je meer informatie.

641 Ja, en komt dan dan vooral door de inhoudelijk kennis die jullie krijgen tijdens de les, of door
642 de docent, of door de manier waarop jullie met dingen bezig zijn bij de aardrijkskunde?

643 47:02

644 Door de docent, en de voorbeelden die hij geeft.

645 Ja, de voorbeelden vooral.

646 Ja, die zijn ja.

647 Ja, meneer K kan ook goed uitleggen. [3 leerlingen stemmen verbaal in]

648 Hij kan ook altijd wel een paar voorbeelden van zo'n situatie neerzetten.

649 Ja, en meneer K heeft zelf ook veel gezien van de wereld, dus hij...

650 ja, hij kan alle dingen die je in het boek leest zeg maar koppelen aan iets wat..

651 waardoor je het wel weer beter snapt natuurlijk.

652 En hij probeert, hij geeft ons vaak, laat ons een paar presentaties doen, en dan, zodat wij
653 onszelf daar ook in gaan verdiepen en proberen die link te leggen enzo.

654 Ja.

655 Dat helpt denk ik echt heel goed.

656 Dus, meneer K is een goede docent.

657 [instemming en lachen].

658 Leuk, leuk. Merken jullie nu ook, ik vraag me eigenlijk af, hebben jullie het wel eens over dit
659 soort dingen, met vrienden, of thuis?

660 Thuis wel vaak.

661 Ja, met m'n ouders.

662 Thuis heel vaak.

663 Elke avond wel ruzie aan tafel.

664 ahh.

665 Ja, argumenten.

666 Nou, dat doen we niet, maar dan, weetje, dan hebben mijn ouders weer zo'n een heel erg
667 moreel beeld van de wereld. Heel socialistisch een beetje. En dan, weetje, ik ben het wel vaak
668 met hun eens, maar soms dan gaan ze ineens te ver, en dan zeg dat dan. En dan zeggen ze ja,
669 denk je niet aan andere mensen en dan... een beetje discussies, heel veel discussies thuis.

670 Zijn er bij meer mensen wel eens discussies hierover thuis?

671 Mijn vader heeft een behoorlijk radicale kijk op bijvoorbeeld allochtonen enzo in Nederland,
672 en uh dat is heel dubbel. Soms is hij er, vindt hij sommige dingen weer heel goed, en een
673 andere keer zegt ie van Marokkanen dit, Marokkanen dat. En dan wordt m'n moeder dus
674 boos. Ik kan daar echt niet tegen. Maar uh, ja daar zitten altijd een paar kanten aan. Ik ben het
675 soms er wel mee eens en soms denk ik van nou, dat vind ik dan weer een beetje overdreven.
676 Het kan soms wel een beetje te ver gaan.

677 En bij jou ook?

678 Nou ja, ja, ik zit altijd een beetje tussen twee kampen in een beetje. M'n moeder is heel
679 Nederlands eigenlijk. Heel Hollands. En dat gedeelte van m'n familie komt ook allemaal uit
680 de Jordaan, enzo, Amsterdam. En, terwijl m'n vader die, ja, zoals ik al zei, die woont ook op
681 Balie enzo, dus die wil juist weer dat ik bijvoorbeeld ook een beetje ga reizen en ook naar
682 balie kom, terwijl m'n moeder zegt, nee, je moet in Nederland blijven. Maar uh, ja, over dat
683 soort dingen hebben we wel discussies. Dat je gewoon van twee dingen, twee kanten dingen
684 te horen krijgt natuurlijk.

685 Ik heb niet zoveel discussies thuis, maaruh, we zijn vaak met elkaar in gesprek. Niet zozeer
686 over inhoud, maar over hoe je dat dan zou moeten invullen. Ja, we zijn het vaak wel met
687 elkaar eens, maar hoe je dat dan uiteindelijk bereiken, dat doel, dat is vaak nog wel een
688 discussie. Ik denk dat je met aardrijkskunde daar ook wel behoorlijk wat over leert, over hoe
689 je dat kan bereiken en wat er op dit moment al gedaan wordt.

690 Hij heeft wel een eeneiige tweelingbroer he, dus die zijn het altijd wel met elkaar eens.

691 Nou nee, ik ben het vaker met m'n ouders eens dan met m'n broer. Dus.

692 Zijn dit dingen ook waarom jullie voor aardrijkskunde hebben gekozen? Om hier meer over te
693 weten?

694 50:18

695 Nou, wel voor in de wereld. Interesse voor andere culturen enzo.

696 Het was aardrijkskunde of M&O en ik dacht, ja

697 [gelach]

698 Ja, ik vind het vak gewoon leuk.

699 Het is ook leuk.

700 Het was voor m'n vader ook, nou niet echt een must, maar wel heel belangrijk. Dus dat was
701 ook wel een reden om eerder voor Ak te kiezen en niet, bijvoorbeeld M&O.

702 Zijn er nog dingen die jullie graag zouden willen leren over de wereld. Bepaalde aspecten die
703 je graag terug zou willen zien in Ak?

704 We hebben vooral heel erg Azie behandeld vind ik.

705 Ja, liever richting het Westen.

706 Je hebben bijvoorbeeld helemaal eigenlijk America niet meer uh.

707 Zuid-America ofzo

708 Ja, precies, en het gaat eigenlijk nu [te weinig over Africa], ik vind het heel vaak nu gewoon
709 gaan om landen die echt in het midden zitten van uh, semi-periferie. En, terwijl we het nooit
710 echt hebben over gewoon uh, landen als Nederland hebben, terwijl

711 Nou, nu wel (allemaal door elkaar)

712 Ja, nu over Nederland, maar ik heb het bijvoorbeeld over America.

713 Maar ik bedoel. America heeft ook een heleboel problemen. Maar door allemaal termen die
714 we leren, zoals Amerikalisering krijg je meer het idee dat het echt een top land is, maar dat is
715 natuurlijk helemaal niet zo.

716 Ja, dus meer over andere delen van de wereld. Maar ook over andere aspecten?

717 Nou, ik denk wel dat je die aspecten goed belicht krijgt, maar dat er teveel gefocused word, in
718 dit boek in ieder geval, op ZO Azie, omdat het daar veel voorkomt, maar ik denk dat je dan
719 toch iets vaker een uitstapje zou moeten maken naar, bijvoorbeeld Zuid-Amerika of Afrika.

720 Of naar Noord-Amerika. Ik denk dat je je niet alleen moet focussen op 1 gebied, wat nu, denk
721 ik, ja, iets te vaak gebeurd.

722 Ja, ok. Zijn er nog dingen die jullie kwijt willen?

723 Not really.

724 Wat vonden jullie hiervan? Om dit te doen?

725 Interessant.

726 Leuk

727 Ja

728 Je mag het eerlijk zeggen hoor, als je het echte heel stom, of zaai vond.

729 Nou nee hoor (verschillende stemmen).

730 Natuurlijk niet.

731 Ik vond het wel interessant om I z'n wereldbeeld te horen.

732 Ja, gewoon een beetje actief deelnemen in een discussie, ik bedoel, dat is altijd wel
733 interessant.

734 In de aardrijkskunde les is het veel te vaak gewoon absorberen, echt opnemen als een spons.

735 Ja, we doen veel te weinig discussies.

736 Ik vind het wel meevallen hoor, we kunnen alles vaak wel kwijt.

737 Ja, maar die vragen vind ik vaak wel overbodig. Die heb ik niet nodig om de tekst te
738 begrijpen. Ik denk dat veel mensen wel meer discussie willen in de aardrijkskunde lessen.

739 Meer discussies tijdens de ak les..

740 Ja.

741 Kunt u, zijn we bruikbaar voor uw onderzoek.

742 Ja, ik vond het leuk. Jullie hebben goed, actief meegedaan. Ja, fijn. Jullie waren m'n eerste
743 groep dus.

744 Vanaf nu gaat het niveau alleen maar omlaag he.

745 Gelach.

746 Volgens mij is het nu tijd voor jullie pauze.

747 (einde inhoudelijk gesprek)

1 **Appendix 4. Text focus group Ede**

2 **Wat vonden jullie van de vragenlijst?**

3 Tja (lachen)

4 Uhm, sommige vragen, dat waren echt van die vragen waar ik nog nooit eerder over had
5 nagedacht. En dat ik ook zoiets had van ja, met een reden heb ik daar eigenlijk nooit over
6 nagedacht.

7 **En bij welke vragen was dat dan bijvoorbeeld?**

8 Die vooral gingen over, bijvoorbeeld, dat ons eigen landbelang, dat we dat in het minder
9 moesten stellen om uh gelijk te kunnen zijn met een ander land, ofzo. Dat we door een ander
10 land te helpen moesten we iets, onze economie of uh ons land uh, ja, dan heb ik echt zoiets
11 van, waarom moet dat? Nou ja, dat waren van die vragen die ik eigenlijk met neutraal had
12 willen beantwoorden, maar die optie was er niet.

13 **Nee, expres.**

14 (lachen)

15 dus daar heb ik maar een beetje mee eens ingevuld. Alles waar ik bij twijfelde.

16 **Ja, maar je zei, ik heb daar met een reden eigenlijk nooit over nagedacht. En wat is die reden?**

17 Nou, omdat ik het eigenlijk gewoon een beetje onzin vind om uh, erover na te denken dat uh
18 wij meer, of minder, belangrijk zijn dan een ander land. En dat wij dus minder belangrijk
19 zouden moeten zijn om gelijk te kunnen levelen met een ander, blijkbaar minder belangrijk
20 land.

21 **uhum**

22 Dat vind ik een beetje nationalistische gedachte.

23 **Wat is de nationalistische gedachte?**

24 Dat wij beter zijn dan anderen, want alle vragen sloegen erop dat wij uiteindelijk
25 minderwaardig werden.

26 Niet allemaal.

27 Nou ja, de vragen die daarover gingen zegmaar. Ik bedoel, een heleboel vragen gingen daar
28 ook helemaal niet om.

29 Ja, maar dat ligt er toch ook aan wat je antwoord is, hoe dat uitpakt.

30 Ja, als je het ermee oneens bent, dan is dat niet zo.

31 **Maar minderwaardig, wat bedoel je daar precies mee?**

32 Ja, ik weet die vragen allemaal niet meer, dus ik kan niet direct een voorbeeld noemen.

33 **Wil je de vragenlijst zien?**

34 Nou ja, als dat kan.

35 (gerommel, niet-inhoudelijke discussie)

36 **Wie had nog meer gelezen dat het ging om ons land minderwaardig**

37 Ja, ja, (twee verschillende jongens) dat vond ik eigenlijk wel ja. Allemaal van, vind je dat ons
38 land gelijk zou moeten zijn aan andere landen en daardoor minder z'n best zou moeten doen
39 en dat ie daardoor dus ook uhm immigranten moet toelaten ook al gaat de levensstandaard
40 daarmee omlaag dat we dat moeten accepteren. Ja,

41 Ja hier ja, nummer 14, ons land zou de immigratie van buitenlanders toe moeten staan ook al
42 daalt hiermee onze levensstandaard. Van dat soort vragen, die zaten er tussen, dat ik echt
43 dacht... waarom?

44 De vraag is opzich wel goed toch?

45 Ja, maar waarom lees je..

46 maar als je er nog nooit over na hebt gedacht.

47 nee. Ik weet niet hoe vaak jij daarover nadenkt, dat ons land minder (barst in lachen uit) onze
48 levensstandaard minder wordt.

49 Nee, maar je eerste reactie daarop dat uh..

50 **Maar, jij zei: ik vond het wel een goede vraag.**

51 Ja.

52 Kan je dat wat meer voor me uitleggen?

53 Ja, je kunt dan wel zeggen je moet iedereen toelaten als het in zijn of haar land minder uh

54 goed is, maar je moet denk ik niet zo ver doorgaan, zo toelaten dat je er uiteindelijk voor

55 zorgt dat het land waar ze heen gaan dus dit land, Nederland in dit geval, uh, uiteindelijk in

56 dezelfde situatie terecht komt als het originele land waar ze vandaan komen.

57 Ja

58 Maar ja, je kunt er in principe wel dingen voor inleveren.

59 Dus jij vindt wel dat de levensstandaard iets kunnen zakken in Nederland, als het daarmee in

60 andere landen veel beter zou kunnen worden?

61 5m50s

62 Nou, das makkelijk om te zeggen.

63 Alleen waarom zou het in dat andere land beter worden als ze daar weg gaan?

64 Nou ja, op korte termijn doen ze dat toch alleen voor de veiligheid? Als zij echt weer willen

65 dat hun land beter wordt dan gaan ze hier ook stemmen. Maar op hun eigen land weet je wel,

66 omdat je hier ook kan stemmen op bijvoorbeeld uh, wat was het laatst Iran, dacht ik.

67 Ja, dus jij vond die migratie vragen wel lastig, nog nooit over nagedacht.

68 Nee inderdaad.

69 Waren er andere dingen. [naam leerling], had jij bijvoorbeeld een vraag die je lastig vond?

70 Nou ja, de waren wel vragen waar ik meer over na moest denken, omdat het, ja, het, voor

71 mijn gevoel ging het er een beetje over dat we meer 1 wereld ofzo, met z'n allen moesten

72 worden in plaatst van eigen landen, ofzo. Maar ja, er zitten gewoon veel voordelen en nadelen

73 aan, aan de meeste vragen..

74 Ja, en wat vind je van dat idee? Je zei dat we meer 1 wereld worden.

75 Ja, opzich, zou dat uh, eerlijker verdeeld zijn over de wereld. Maar ik denk dat veel landen

76 samen ook wel weer wat heeft natuurlijk. Ja, het heeft allebei z'n positieve kanten en

77 negatieve kanten denk ik.

78 ja. Zou je eens een voorbeeld kunnen noemen, van wat er bijvoorbeeld positief zou zijn?

79 Nou ja, als er allemaal landen met allemaal verschillende culturen, dat vind ik ook gewoon

80 heel mooi. Als je dat allemaal meer gelijk gaat maken, dan mis je dat wel denk ik.

81 Dat zou dus een nadeel zijn. En wat zou dan een voordeel zijn?

82 Nou, ik wel dat dan als het eerlijker verdeeld is en misschien makkelijkere communicatie

83 enzo.

84 Minder snel conflicten dan.

85 Ja.

86 Het is goedkoop.

87 Goedkoop?

88 Ja, want dan heb je maar 1 regering nodig, in plaats van 200 nog wat **8:22**

89 (gelach)

90 Ja.

91 Dat kan niet 1 regering voor zoveel landen.

92 Ik denk echt niet dat het werkt als we steeds meer 1 worden. Juist omdat we allemaal andere,

93 hoe heet dat, geografische ligging hebben in de wereld hebben we allemaal andere

94 kwaliteiten. Daarom kan dat nooit allemaal bij elkaar, want in Afrika werkt gewoon

95 democratie niet, omdat ze daar hele andere grond hebben, ze kunnen daar veel minder

96 verbouwen, dus moeten we niet proberen om in Afrika het Westen te creëren. Dat moeten we

97 ze lekker zelf laten uitzoeken, dat kunnen ze ook veel beter. We hebben ze al verkracht door

98 het daar te koloniseren, en, ja, we kunnen al bijna niet meer terug. Ik denk dat het misschien

99 al wel te laat is. Maar ja, we moeten ook niet doorgaan met daar de democratie brengen, want

100 dat werkt daar helemaal niet. Juist omdat die mensen een hele andere instelling hebben en een
101 andere cultuur.

102 Ja 9:25

103 Maar ik vind wel dat sommige landen groter mogen worden. Zoals in Europa. Bijvoorbeeld
104 Europese Unie 1 land.

105 Nee, dat is echt zo slecht.

106 Nee, want ook in Europa heb je verschillende culturen die ook niet, die als je dat gaat
107 combineren, wat is er dan nog aan Europa, wat heb je dan nog aan je eigen Nederland?

108 Ja, maar ik bedoel. Kijk, hoe klein al die landjes in Europa zijn en kijk dan naar Brazilië. Dat
109 zijn ook allemaal verschillende culturen, maar die hebben wel 1 land.

110 Ja, maar Brazilië is ook wel iets anders dan Nederland, Frankrijk en overige landen in de EU.

111 Nee, dat is wel zo dat zij 1 land hebben, maar de welvaart is toch ook wel lager daar? Dus.

112 Ja.

113 Zoveel kleine landjes zorgt wel voor meer conflict. Ik denk dat minder, maar grotere landen
114 wel minder.. (op de achtergrond wordt iets gezegd dat niet hoorbaar is op tape, en waar wordt
115 mee ingestemd.

116 Ik wil graag even teruggaan naar iets wat jij net zij. Jij had het over Afrika als voorbeeld van
117 iets buiten ons land. En dan kan je het hebben over of we bestuurlijk moeten uitbreiden, of we
118 1 moeten worden, maar ook terwijl je nog aparte landen houdt kan je wel zeggen dat je
119 misschien een bepaalde manier je bemoeit met andere landen. En jij gaf eigenlijk aan, in het
120 geval van Afrika, daar moeten we eigenlijk niet meer aan zitten. Die moeten zelf hun dingen
121 regelen, Toch?

122 Ja.

123 En, nou vraag ik me af, jij Emma, hoe zit het dat? Zou je als Nederland of als burger in dit
124 land je moeten bemoeien met andere gebieden in de wereld?

125 Nou, ik heb eigenlijk geen flauw idee of dat echt heel veel zin heeft. Want ja, die mensen
126 hebben er misschien ook helemaal geen zin in dat wij ons ermee gaan bemoeien. Die zitten
127 misschien ook van, ja, we kunnen het ook wel zelf. En, als we er ons de hele tijd mee
128 bemoeien dat leren ze ook niet het zelf op te lossen.

129 Dus je weet niet of het zin heeft om daar iets aan te doen?

130 Nee, krijg je misschien allemaal van die opstandige mensen die denken, Ja, laat ons nou met
131 rust, en de regering die... nee, ik denk niet dat het zo'n succes is.

132 Ja, is er iemand die denkt dat je wel invloed zou kunnen uitvoeren? Het is ook 1 van de
133 vragen in de vragenlijst. 'Denk je dat jouw gedrag het leven van mensen op een andere plek
134 kan veranderen?'

135 Ja, veranderen zeker.

136 Ja, maar of het positief is...

137 Nee, ik denk bijvoorbeeld met dat heel goedkoop vlees dumpen in Afrika. Ja, alle boeren
138 stoppen daar met werken omdat daar niet op te concurreren valt. Ik bedoel, wat doe je dan
139 voor goeds daarzo? En dat werkt niet, en ook omdat Afrika minder middelen heeft om zelf te
140 verbouwen, dan moet je niet heel eten sturen zodat iedereen daar blijft leven. Dan krijgen ze
141 het alleen maar nog lastiger om iedereen daar te blijven voeden. Je moet het een beetje z'n
142 gang laten gaan, en dan komt er vanzelf evenwicht tussen uhm, wat er mogelijk is in het land
143 en het aantal mensen.

144 Ja, maar goed, dat is ook een vorm van ingrijpen, dat je zegt van we moeten zorgen dat er
145 eerlijke handel komt bijvoorbeeld, zodat ze de kans krijgen om in de economie mee te
146 draaien, en zichzelf te ontwikkelen daarin.

147 13.10

148 Dat vind ik niet echt ingrijpen. Dat is meer het wereldsysteem zelf aanpassen, en dat ze dan
149 zelf (onverstaanbaar)

150 Ja, ik vind ook dat ze Afrika meer met rust moeten laten. Helpen is prima, maar niet daar eten
151 dumpen en zeggen wat ze moeten gaan doen. Je kan beter inderdaad kijken naar wat het land
152 voor mogelijkheden heeft en z'n eigen evenwicht laten zoeken tussen mensen en
153 mogelijkheden daar, want er zijn voor de mogelijkheden daar gewoon teveel mensen daar en
154 het is heel lullig, maar dat is gewoon zo. Ze hebben het klimaat niet mee, het landschap niet
155 mee. Ja, daar kunnen wij verder niks aan veranderen. We kunnen daar wel graan dumpen
156 vanuit Amerika wat over is, maar dat veranderd niet aan het landschap en het klimaat daar. En
157 dat zit hun vooral tegen. Het blijft niet veranderen. We kunnen daar niet graan, wat gebeurd er
158 als Amerika op een gegeven moment ook een graantekort krijgt? Dan gaat in een keer half
159 Afrika gewoon in 1 keer dood, omdat wij dat graan niet meer kunnen sturen. Dat schiet ook
160 niet op.

161 Ja, dus jij zegt eigenlijk, hulp is OK, als je het maar niet mensen afhankelijk maakt van je
162 hulp en ervoor zorgt dat ze zichzelf kunnen redden daarin?

163 14:32

164 Ja inderdaad. En het ze vooral niet oplegt, maar het ze zelf moeten doen.

165 Ja, maar ik vind het wel goed als er scholen worden gebouwd bijvoorbeeld. Drinkputten
166 worden geslagen enzo.

167 Ja, maar dan moet je die mensen inderdaad. Scholen is erg goed, want dan leren ze zelf om..
168 Maar dan zou ik eerder niet die mensen weet ik veel, Frans gaan leren of wat dan ook, of
169 geschiedenis, maar gewoon meer leren hoe ze zichzelf kunnen voorzien. En daar scholen voor
170 bouwen. En, ze leren hoe ze die waterputten kunnen onderhouden. Want waterputten slaan
171 prima, maar volgend jaar zijn die waterputten onbruikbaar omdat ze zelf niet weten hoe ze dat
172 schoon moeten houden en bruikbaar moeten houden. En als we ze dat nou zouden kunnen
173 leren, dat zou misschien zin hebben, maar die dingen slaan en vervolgens zeggen, nou, zo we
174 hebben weer een dorp gered, en vervolgens weggaan en een jaar later zitten ze weer zonder
175 water, dat schiet niet op.

176 Ja.

177 Ik denk dat dat een beetje te snel gedacht is van ons. Dat wij denken dat we ze hebben
178 geholpen met een waterput.

179 En stel dat je het aanpakt zoals [naam leerling] zegt. Dat je Nederlandse landbouwsubsidie
180 afschaft of dergelijke dingen, zodat er misschien wat eerlijkere handel mogelijk is, dan heb je
181 misschien wel kans dat voor ons de prijzen in de supermarkt een stuk duurder worden,
182 waardoor misschien wel je levensstandaard achteruit gaat omdat je minder kan kopen.

183 Waarom stijgen de prijzen dan?

184 Omdat op dit moment. Wij kunnen bijvoorbeeld heel goedkoop melk kopen omdat de
185 overheid betaalt de boeren voor de productie.

186 Ja, maar de overheid, dat zijn wij. Dus betalen we indirect dan niet sowieso meer? Dus dat zie
187 ik niet als zo'n groot probleem.

188 Het wordt niet volgens mij perse duurder, maar het wordt wel, relatief is het ineens heel duur
189 omdat die producten uit Afrika goedkoper zijn.

190 Ik denk dat dat duurder worden wel meevalt, ik denk dat het wel evenredig zal zijn met
191 bijvoorbeeld die suikerbiet maken, die krijgen het zwaar. Die kunnen bijvoorbeeld niet meer
192 concurreren met Afrika. Maar ja, aan de ene kant moet je Afrika de kans geven om mee te
193 doen in de handel, maar je moet, ja, ik weet niet. Heel veel landen hebben altijd wel de
194 neiging om, bijvoorbeeld als het fout gaat, nog een backup te hebben. En daarin is onze
195 suikerbiet wel een voorbeeld van. Van een beetje een backup.

196 Maar bij globalisering gaat het er toch ook om, en als Afrika dus mee gaat doen in de
197 economische cirkel waar wij nu inzitten, dan houdt het dus ook in dat ze mee gaan
198 globaliseren, dat houdt dan toch ook in dat je je eigen uh, vaste.. dat je verbouwd waar je
199 goed in bent. En als zou nou verbouwen wat zij kunnen, in wat er mogelijk is in dat land, dan
200 hoeven wij bijvoorbeeld, omdat klimaat het klimaat heel erg verschillend is, zullen wij
201 bijvoorbeeld wel iets hebben wat we niet zo goed kunnen verbouwen als bij hun, dan zou dat

202 bijvoorbeeld wel kunnen, dat zij dingen verbouwen die voor hun klimaat en landschap wel
203 mogelijk zijn. Waar wij nu heel veel moeite en gas en warmte en weet ik veel wat allemaal in
204 stoppen om het te kunnen verbouwen. Dus dan hoeft het niet perse duurder te worden, want.
205 Maar goed, dat gebeurt eigenlijk al. Als je bijvoorbeeld kijkt naar cacao en koffie, dat wordt
206 niet in Nederland verbouwd, omdat dat gewoon veel goedkoper is in landen in Afrika of
207 Latijns Amerika. Uh, maar wat je nu ziet is dat door bepaalde verhoudingen, de reguliere
208 koffie voor een hele lage prijs wordt gekocht van de boeren. En dan heb je dat soort merken
209 als Max Havelaar, die proberen dat dan een beetje eerlijker te maken. Maar dan is je koffie
210 wel wat duurder. Wat vinden jullie daarvan? Zou je dat kopen, als je de keuze hebt in de
211 winkel tussen een product met een Max Havelaar keurmerk en eentje zonder?
212 (het is nu best lang ijsig stil)

213 18.38

214 Ik zou gewoon gaan voor de lekkerste koffie. Als ik koffie überhaupt zou lusten, zou ik gaan
215 voor de lekkerste.

216 Nou ja, denk anders aan een chocoladereep, dan is het misschien makkelijker.

217 Ja, ook dan zou ik voor de lekkerste gaan. Dan zou het me niet uitmaken of dat ene met dat
218 Max Havelaar duurder is of niet. Ik bedoel, nou zou ik Euroshopper chocola kunnen kopen,
219 maar dat vind ik smerig. Daarom koop ik Milka. Dat is dan wel een euro duurder, maar het is
220 wel lekkerder. Dus als die chocola heel erg lekker is, maar wel heel duur zou het mij niet
221 uitmaken.

222 Ja, als het nou ook gewoon lekker is die koffie en het is dan ook beter zeg maar voor die
223 boeren daar, dan zou ik dat wel kopen. Maar als die koffie nou echt niet lekker is, dan is het
224 ook zonde om te kopen, want dan heb je alsnog geen lekkere koffie.

225 [naam student] wat zou jij doen?

226 Ik weet niet.

227 Ik weet alle verkade chocola is nu van uh, met zo'n...

228 Ja, die hebben een zo'n fairtrade keurmerk

229 Ja, en ik koop meestal wel van Verkade, dus dan koop ik ook fair-trade
230 en die zijn ook niet zo heel duur.

231 Wel onwijs lekker, Verkade.

232 Ja, we hebben het nu al een tijdje over in hoeverre wij invloed kunnen hebben op andere
233 landen, maar als je kijkt naar een globaliserende wereld, dan zegt de theorie eigenlijk ook dat
234 wij hier in Nederland steeds meer zouden merken van dingen in andere landen. Merken jullie
235 dat in je dagelijkse leven?

236 Op het nieuws wel ja.

237 Ja wel. Wat ik nog niet helemaal snap, wat ze nou van plan zijn, want alles maar zitten
238 uitbesteden aan andere landen, op een gegeven moment hebben we hier echt nog, nog 35
239 hoofdkantoren zitten, maar is er voor de rest van Nederland helemaal geen werk. En ik vraag
240 me wel af of er iemand wel eens aan denkt hoe ze dat gaan doen over dertig jaar, als alles daar
241 heel goedkoop geproduceerd wordt, maar wij hier zonder werk zitten.

242 Ja, nou ja, wat ik eigenlijk bedoelde is, kom je in je dagelijks leven dingen tegen uit andere
243 culturen?

244 Ja, hoeveel films op TV zijn nou Nederlands?

245 Ja, en series enzo.

246 En het nieuws, en eten, heel veel buitenlandse gerechten. Kleding, made in Taiwan.

247 Ja ik denk dat je er elke dag wel mee te maken hebt, bijvoorbeeld met mensen om je heen die
248 ermee in contact staan. Die zelf heel ergens vandaan komen. Ja, je hoort er gewoon ook veel
249 meer over, van over de hele wereld. We zijn gewoon veel meer betrokken, denk ik.

250 Ja, nou wordt er weleens gezegd van, uhm mensen die in onze moderne wereld wonen, dat
251 sommige mensen zijn Nederlander en sommige mensen zijn wereldburger. Dat was ook de
252 eerst vraag he, voel je je burger van een specifiek land of wereldburger.

253 Wereldburger
254 Nederlander 3x
255 Ja, opzich behoor ik tot allemaal denk ik.
256 Ik denk ook gewoon Nederland.
257 [naam leerling] jij zij heel resoluut Nederlander. Kan je me uitleggen...
258 Weet ik veel. Ik weet helemaal niks van andere landen, en ik vind Nederland gewoon een
259 leuk land. Lekker plat alles.
260 (gelach)
261 En [naam leerling], jij zei wereldburger?
262 Ja, ik uh heb het ten eerste, ja ik weet niet, ik ga ook na m'n school weg uit Nederland
263 sowieso, maar uhm, ja, ik weet niet, ik heb niet zoveel dat ik denk, nou, ik ben echt een op en
264 top Nederlander. Ik heb niet zo'n nationalistisch gevoel van, nou jongens, kom niet aan mijn
265 Nederland, want ik ben echt een Nederlander, nee.
266 Maar dat heb ik ook niet hoor.
267 Ik interesseer me heel erg in andere culturen en in andere landen. Ik vind Nederland, het is
268 een heel mooi land, maar een beetje saai. Dus, ja, misschien ben ik eraan gewent geraakt ofzo.
269 Ja, en je, is het vooral dat je je niet verbonden voelt met Nederland, of voel je je dan wel
270 verbonden met andere delen van de wereld?
271 Uhm, nou, ik voel me wel een beetje, nou ja, dat, tja, eigenlijk niet. Na ja, ik voel me wel een
272 beetje verbonden met Hongarije, maar dat komt ook omdat ik daar al 10 jaar lang heel vaak
273 heen ga, en uh, maar, ik heb niet zoiets van, ik voel me niet, ik spreek wel Nederlands, maar
274 ik voel me nou niet echt een op en top typische Nederlander ofzo, dat ik denk van nou ik ben
275 echt Nederlands. Ik voel me gewoon niet zo verbonden met Nederland. Afgezien van taal dan
276 23:47
277 Maar wat zou dan een typische wereldburger zijn?
278 Nou ja, het is zo'n groot woord, wereldburger, en daar kan je zoveel onder verstaan, dat het
279 daarom denk ik niet te definiëren is.
280 Nou ja, hij spreekt in ieder geval Chinees en Engels. En hij weet veel van andere culturen.
281 Hij is op veel plekken geweest, woont waarschijnlijk in Amerika of China.
282 Ja. En wat vinden jullie daarvan? Is het belangrijk dat een wereldburger (onverstaanbaar)
283 Nou nee, dat denk ik niet. Ik denk meer dat ie zich in elke cultuur thuis voelt en daar de weg
284 in weet.
285 Als er iets nationalistisch is, dan is het Amerika.
286 Ik wou net zeggen ja, Amerika dat is (onverstaanbaar)
287 Maar goed, jij zei net: ik ben Nederlander. E uh, je zegt nu wereldburger is iemand die van
288 andere culturen weet en veel gereisd heeft. Zou je dat bijvoorbeeld wel willen, en zeg je van,
289 nou ik heb dat niet, dus daarom ben ik geen Nederlander, of zeg je ook van nou, ik heb daar
290 eigenlijk helemaal geen behoefte aan?
291 Ik wil wel veel van de wereld zien. We hadden het net over van wie heeft er nou gelijk enzo.
292 En ik ben wel benieuwd wat voor ideeën andere mensen hebben, en wie er nu uiteindelijk
293 gelijk heeft. Maar, ik voel me wel Nederlander omdat ik denk ik in Nederland wel iets beters
294 heb dan in de rest van de wereld.
295 Ja, [naam leerling] wat is de reden dat jij je Nederlander voelt?
296 Nou ja, omdat je, waar je ook komt, ook al heb je de hele wereld over gereisd, en weet je heel
297 veel over andere culturen, je blijft altijd met afkomst Nederland. En je moedertaal blijft ook
298 altijd Nederlands. Ik denk dat je altijd wel iets mee hebt gekregen van je geboorteland.
299 Ja, in het buitenland zien ze je toch ook gewoon als Nederlander 'kijken, kijken, niet kopen'.
300 Kijk maar naar buitenlanders hier. Ook al dat ze hier al drie generaties wonen, dan zijn ze
301 uiteindelijk toch nog steeds Marokkaan, of Turk.

302 Ja, maar die mensen indentificeren zich misschien nog steeds juist heel sterk met bijvoorbeeld
303 Turkije. Terwijl je ook mensen hebben die zeggen: ja ach, ik kom eigenlijk oorspronkelijk
304 wel uit Finland, maar ik woon hier nu al zo lang...
305 Maar ik vind dat je wel een reden moet hebben om naar Nederland te komen. Niet gewoon
306 om in hier in Nederland Marokkaans te gaan zitten zeiken.
307 (Het meisje dat zich een echte wereldburger ziet en helemaal niks met Nederland heeft): Dat
308 vind ik ook. Ik vind dat je je gewoon moet aanpassen aan onze cultuur en onze gebruiken. Ik
309 vind het ook echt idioot dat die mensen nog steeds Turks praten, of Marokkaans.
310 Ja ik erger me daar rot aan.
311 Ja, ik ook! praat gewoon Nederlands.
312 Voor mijn werk moet ik medicijnen van de apotheek bezorgen en bij zo'n flatje woont een
313 Turk van 50 jaar, een Turkse, en die uh.. thank you, bye bye. Gewoon geen woord
314 Nederlands, dus ja, inderdaad, ik vind wel dat die mensen gewoon Nederlands moeten
315 kunnen.
316 Ja, misschien allen Turks onder elkaar.
317 Ja, maar dan ook niet op straat.
318 Waarom moeten ze dan Turks praten.
319 Nou, dat moeten ze niet, maar, ik weet niet, als jij. Ik denk, ik ken bijvoorbeeld mensen uit
320 Nederland die naar Duitsland zijn verhuisd en die praten ook gewoon nog steeds Nederlands
321 thuis.
322 Omdat ze zich verbonden willen blijven voelen met Nederland, maar waarom wonen ze dan
323 in Duitsland?
324 Nou ja, ik weet niet, gewoon omdat..
325 Omdat het goedkoper is daar!
326 Ja, dat is waarschijnlijk.. Nou ja, nee.
327 28:02
328 Ik ga jullie even onderbreken, want ik wil jullie graag nog een laatste vraag stellen en ik wil
329 ook niet jullie hele pauze afpakken. We hebben nu een aantal dingen besproken. We hebben
330 het over handel gehad, over verdeling van welvaart en over verschillende culturen. Zijn dat
331 dingen die bij jullie in de Aardrijkskundeles weleens worden besproken?
332 Ja, nu wel, maar niet echt in discussies.
333 Nee
334 Nee
335 Nee, maar nu is onze klas daar misschien ook niet echt geschikt voor.
336 Nee, we zijn daarvoor ook met teveel leerlingen. Iets van 32 of 33 ofzo.
337 Niet iedereen interesseert zich er ook echt voor zegmaar, dus het is ook nog een hels karwei
338 om (onverstaandbaar)
339 Ja, en om deze zes mensen te vinden was ook nog 1 groot drama.
340 Ja, er was echt bijna niemand die geïnteresseerd was om er over te praten.
341 En zouden jullie het leuk vinden om het er vaker over te hebben tijdens de les?
342 Nou, een discussie vind ik best leuk. Maar met 33 mensen, dat wordt echt een grote chaos
343 (instemming van andere leeslingen). Dat is niet te doen.
344 Zo is het best fijn om erover te praten.
345 Misschien afgezien van discussies, zouden jullie meer over zulke onderwerpen willen weten?
346 Ikzelf ben heel erg geïnteresseerd in andere culturen
347 Ja, ik ook.
348 Ja, ik vind dit leuker dan gewoon is wat feitjes over hoe het land eruit ziet enzo. In de tweede
349 hadden we bijvoorbeeld twee hoofdstukken over Japan en Amerika, en nou, dan wist je waar
350 (onverstaanbaar) was en waar een berg was en dan dacht je, ja..
351 En dan.

352 Ja, en in de derde hadden we het over globalisering en dat vind ik veel interessanter. Over
353 politiek economie, uh, handel, cultuur.

354 Ja, en daar heb je ook echt wat aan. Dan begrijp je de wereld beter enzo.

355 Ja.

356 Ok, denk jij bijvoorbeeld dat jij de wereld beter begrijpt dan iemand die geen aardrijkskunde
357 in z'n vakkenpakket heeft?

358 Ja, ik denk het wel. Maar ook als je het erover hebt, dan weet je hoe andere mensen denken.
359 En dan kan je er toch beter zelf een mening over vormen als je er meer over weet enzo.

360 Denken jullie dat allemaal, dat dat wel invloed heeft.

361 Ja, maar je moet wel heel erg uitkijken dat je niet teveel in je eigen mening blijft zitten. Je
362 moet ook omgaan met ander mensen, anders roest je vast.

363 Openstaan voor anderen. Openstaan voor andere opties.

364 En wat is het dan precies wat daarvoor zorgt. Want jullie zeggen, we discussieren er niet over,
365 maar de lessen hebben we zeker invloed. Wat is het dan in die lessen dat daarvoor zorgt?

366 Je gaat het gewoon beter snappen, het hele geheel zeg maar. Maar je krijgt echt uitleg over
367 hoe werkt globalisering en waarom, zodat je wat beter snapt.

368 De achtergronden enzo.

369 Veeel power points.

370 Ja, veel power points? te veel?

371 Nou, ligt eraan. Bij meneer [naam docent] heeft het wel echt nut, maar bij de meeste
372 stagiaires denk je echt: wat doen ze hier?

373 Maar dat hebben we sowieso bij die stagiaires. Echt, wat doe je hier? Echt een beetje jammer
374 zeg maar.

375 Die staan dan met een papiertje voor hun gezicht een beetje met een papiertje zo.

376 Nou ja, die ene staat de hele tijd zo te zenuwen.

377 Nou ja, kom op we gaan niet allemaal gekke dingen zeggen. Maar het is gewoon dat die
378 stagiaires alles op hun pp zetten, terwijl meneer [naam] heeft een paar korte kernpunten en een
379 plaatje dat het verduidelijkt en dat hebben zij niet.

380 31:12

381 Ja.

382 Ze hebben eigenlijk dubbelop, en hij heeft iets erbij. Aanvullingen.

383 Ja, hij heeft inderdaad aanvullingen en samenvattingen.

384 En plaatjes zijn daarin dan heel belangrijk?

385 Uh ja, ik denk dat het voor de meeste mensen wel helpt ja, als je het gewoon voor je ziet in
386 plaats van het zelf te moeten bedenken.

387 Ja.

388 Ok, leuk. Brandt er nog iets op jullie lippen wat jullie heel graag kwijt willen/
389 Nee.

390 Ok, dan wil ik jullie graag heel erg bedanken...

391

392 (einde inhoudelijke gesprek).

1 **Appendix 5. Text focus group Haarlem**

2 **Wat vonden jullie van het invullen van de vragenlijst?**

3 Ik weet niet, ik ben gewoon benieuwd wat anderen hebben ingevuld.

4 **Waren er vragen die jullie moeilijk vonden?**

5 Sommige wel, eigenlijk.

6 Een beetje.

7 Ja, gewoon nog nooit over nagedacht.

8 **Wat is iets waarvan je echt dacht, nou daar heb ik nou nog nooit over nagedacht?**

9 Dat weet ik echt niet meer.

10 Ik weet niet, over die immigranten in ieder geval. Die vond ik wel lastig, die vragen. Want
11 zullen zij Nederland gaan veranderen en dat soort dingen. Over die arbeidskrachten, of ze dan
12 Nederland gaan belemmeren daarin, dan heb ik eigenlijk zoiets van ja, daar ben ik eigenlijk
13 niet zo mee bezig. Dus daar moet je dan wel over nadenken.

14 **Ja.**

15 Over of je zelf jouw gedrag invloed heeft op anderen mensen, zeg maar, in derde
16 wereldlanden. En dat weet ik niet.

17 Ja, want wij zijn toch niet echt uh, invloedrijk zegmaar.

18 Ja, en ik denk dat 1 persoon niet heel veel kan uitmaken.

19 Ja.

20 Oh, ik denk juist van wel. Ik bedoel, verbeter de wereld, begin bij jezelf. Dus waarom dan
21 niet jouw zelf?

22

4.44

23 Ja maar, hoe uh..

24 Ja, maar ik bedoel meer dat als ik echt iets heel stouts doe, dat dat dan geen invloed heeft.

25 Jawel [naam leerling].

26 **Ja, maar jij zegt ‘het begint bij jezelf’ en dan hoor ik jou zeggen nou ja, hoe dan? Heb jij daar
27 ideeën over (gericht op het meisje die de eerste uitspraak heeft gedaan).**

28 Nou ja, je kan sowieso meerdere mensen aansporen, om dingen te doen. Maar zelf kan je ook
29 al heel veel doen. Zelf bijvoorbeeld de kraan minder lang laten stromen, dat scheelt toch ook
30 weer iets, vooral ook op de lange termijn. En als je dan ook nog andere mensen kan aansporen
31 al helemaal.

32 Ja.

33 Ok.

34 **[naam leerling] wat denk jij? Vond je dat ook een lastige vraag, over of je gedrag invloed
35 heeft?**

36 Ja, ah, uhm, het was opzich wel een lastige vraag inderdaad. maar uh.

37 **Weet je nog wat je ingevuld hebt?**

38 Nee, geen idee. (lachend:) Echt gaan idee.

39 **Wat denk je nu?**

40 Wat ik nu denk?

41 **Ja.**

42 Ja, pfuh, ik zou het niet weten. Nou ja, ik denk het niet echt. Tenminste niet op uh, buitenland,
43 maar, ja, vast wel in je omgeving zelf, maar niet ver daarbuiten ofzo.

44 **Ja. Waren er nog andere vragen die jullie lastig vonden, of juist heel makkelijk. Dat je zoiets
45 had, van nou, dat is zo duidelijk?**

46 Toch met die immigranten. Dat je misschien denkt van ja, het is misschien wel zo, maar je
47 staat er niet bij stil. Je denkt daar toch eigenlijk helemaal niet over na, want ja, het interesseert
48 je eigenlijk ook niet. Iets met economie, dat kan mij eigenlijk helemaal niet zoveel schelen.

49 Ja. Iets met economie, dat is dan wat je niet kan schelen. Ja, het maakt me ook eigenlijk niet
50 zoveel uit. Of je nou. Of die Polen nou m'n huis opknappen of dat een Nederlander het doet.
51 Ik kijk toch naar de prijs ervan. Een beetje concurrentie onderling dat maakt volgens mij niet
52 zoveel uit.

53 Ja. Die eerst vraag hè, van de vragenlijst. Die ging of je je een burger van de wereld voelde of
54 van Nederland en nou, binnen de Universiteit is de term wereldburgerschap iets wat veel
55 gebruikt wordt. Zegt dat jullie iets? Hebben jullie daar weleens iets over gehoord?

56 Dat je burger van de wereld bent?

57 Ja.

58 Nou, dat idee heb ik niet, nee.

59 Heeft niemand dat hier?

60 Nou ja, echt Nederlander ben ik ook niet. Ik heb helemaal niks met Nederland eigenlijk.
61 Zodra het ook kan wil ik ook weg hier, dus. Ja, Nederlander ben ik niet, maar of ik nou
62 wereldburger ben? Dat weet ik ook niet.

63 Ja, want wat voor associatie heb jij bij wereldburger?

64 7.48

65 Ja, ik denk toch wel echt met reizen. Dat je veel meer gezien hebt dan alleen Europa. Want je
66 weet eigenlijk niet hoe het eraan toe gaat als je er nog niet bent geweest.

67 En je zegt dat je je ook niet echt verbonden voelt met Nederland. Kan je uitleggen op wat
68 voor manier?

69 Tja, ik weet niet. Ik heb het gewoon nooit echt gehad, en mijn ouders ook niet. Ik ga liever
70 naar Scandinavië, daar voel ik me veel fijner dan als ik hier zit.

71 En wat is de reden daarvoor?

72 Gewoon een gevoel.

73 Ben je daar weleens geweest?

74 Ja.

75 Ok.

76 Ja, wie voelt zich wel echt Nederlander?

77 Ja, wel Nederlander, maar het is natuurlijk wel, je wilt hier niet alleen maar blijven. Ja wilt
78 ook meer van de wereld zien. Ik bedoel er is zoveel meer te zien en meer ervaringen op te
79 doen in het buitenland. Je hebt hier gewoon een Nederlandse uitvalsbasis, want hier woon je
80 en vanuit daar kan je gewoon meerdere plekken verkennen. Het is niet van ik blijf hier, of ik
81 ga ergens anders wonen.

82 Ja, en jij [naam leerling]?

83 Ik voel me ook wel Nederlander.

84 Ja?

85 Ja. (gelach)

86 Hoe uit zich dat?

87 Uh, nou gewoon je woont hier, je bent hier, je spreekt de taal, je familie woont hier ook.
88 Waarom niet?

89 Ja. Verbonden dus inderdaad in dingen als in taal, familie.

90 Ja.

91 Heeft iemand van jullie familie buiten Nederland wonen?

92 Ja.

93 Ja. Canada Australie, Zuid-Afrika.

94 Zo.

95 Engeland, Amerika.

96 En jij [Naam leerling]?

97 Nee, helemaal niemand. Dat zijn allemaal Nederlanders.

98 Ok. [Naam leerling]?

99 Ja, Amerika, Frankrijk.

100 Ja, hebben jullie, in het burger zijn he, wat is voor jullie een goede burger?

101 Als je je aan de regels houdt van hoe je met elkaar omgaat denk ik. Niet zozeer alle regels,

102 maar gewoon hoe je met elkaar omgaat. En dat je rekening met elkaar houdt.

103 Dat je interesse in elkaar toont.

104 Je moet wel een beetje weten wie er in je buurt woont.

105 Ja. [Naam leerling], wat is een goede Nederlander?

106 Wat een goede Nederlander is? Ik zou het echt niet weten. Ik ben zelf ook niet echt, wie is

107 nou, er is toch niemand een hele goede burger? Of een hele goede Nederlander. Iedereen

108 heeft toch z'n eigen ding. Iedereen heeft z'n eigen standpunt, z'n eigen manier van leven. Wat

109 is in het algemeen goed? Dat weet ik niet. Ik weet ook niet wat uh de ideale of de goede

110 burger is.

111 Wat is over het algemeen goed? Dat is een interessante vraag. Stel je je die zelf wel eens?

112 Nou nee, nee, dat doe ik niet. Maar ja, je kan wel heel veel dingen opnoemen wat fout is, uh,

113 maar iedereen hoeft een eigen idee van wat wel goed is en wat niet goed is. Ik vind mezelf

114 een prima Nederlander.

115 En kan je aan mij uitleggen waarom jij een prima burger bent?

116 Nou, ik zorg voor weinig overlast. Hou me vaak gewoon normaal aan de regels dus uh, ik

117 kom niet zo veel in de problemen verder.

118 Ja.

119 Dat is het.

120 En jij [naam leerling] ben jij een goede burger?

121

122 Ja, ik ben uh ook wel een hele brave burger denk ik.

123 Braaf.

124 Ja.

125 Wat is een brave burger?

126 Nou, als je je aan de regels houdt, ja.

127 Als je andere mensen niet lastig valt.

128 ja.

129 En belasting betaald.

130 Ja, dan ben je echt een top burger.

131 Zou je dingen moeten kennen, of moet weten om een goede burger te kunnen zijn?

132 De taal. Sowieso de taal.

133 Een beetje de regels in Nederland. Die zijn overal anders. In moslimlanden zijn ze

134 bijvoorbeeld niet zo vriendelijk tegen vrouwen, maar dat moet je hier gewoon wel doen,

135 anders wordt je hier niet getolereerd.

136 Ja, nog meer dingen.

137 Ja, misschien wat van onze feestdagen, of toch, ja, nou ja, geloof heb je hier niet echt.

138 Gewoon geïnteresseerd zijn in het land.

139 Ja, en een beetje de gebruiken.

140 Ja.

141 Dat je in ieder geval weet dat we met Koninginnedag allemaal als een stelletje malloten over

142 straat lopen. Dat je dat gewoon tolereert en daar niet moeilijk over loopt te doen.

143 Niet gaan lopen zeuren van ah, zo maken zo'n herrie ofzo.

144 Gewoon aanpassen.

145 Inburgering.

12.12

146 Ja, is dat belangrijk dat, nou ja, jullie geven aan dat het belangrijk is dat mensen zich
147 aanpassen, en in de vragenlijst is een stelling van, we kunnen ook belangrijke dingen leren uit
148 andere culturen. Wat vinden jullie daar van?
149 14.09

150 Ja, dat kan je leren, ja.
151 Je kan zeker wat van andere culturen leren. Ik weet zelf nu zo snel niet wat, maar er zijn echt
152 wel dingen.
153 Bijvoorbeeld Nederlanders zijn best wel koud. Hier krijg je 1 koekje bij de thee, en in andere
154 zijn ze wat warmen. Het is ook persoonlijk natuurlijk. Maar als je (niet verstaanbaar)
155 binnenkomt dan staat de hele familie op je te wachten en dan kan je gelijk aanschuiven. Ja,
156 dan vind ik wel dat Nederlanders daar wat warmer in kunnen zijn.
157 Ja, wat gastvrijheid.
158 Ja, wat gastvrijheid inderdaad.
159 Hebben jullie uhm, leren jullie wel is wat van andere culturen, of komen jullie wel eens
160 onverwachte dingen tegen uit een andere cultuur?
161 Ik heb laatst met de Ramadan meegedaan. Vorig jaar, voor m'n profielwerkstuk.
162 En hoe was dat?
163 Heb je dat volgehouden?
164 Ja. Uhm nouja, leuk opzich. Niemand snapt het hier eigenlijk, maar ik vind de gedachte
165 erachter, dat je dus zegt maar voelt zoals arme mensen zich voelen, en dat je dus zegmaar, je
166 een maand wel goed gedraagt, niet schelden enzo, en je moet dan ook gewoon dingen voor
167 andere mensen doen. Ik vind dat wel gewoon een mooi idee, en daarom wilde ik opzich dat
168 wel gaan doen. En uhm, ja, dat snap ik wel, dat deel van het geloof. En het andere dat vind ik
169 allemaal een beetje raar, maar dat vind ik echt iets heel moois.
170 Ja, heb je daar zelf ook dingen van geleerd?
171 Ja, nou ja, je mag niet schelden, en daar had ik echt heel veel moeite mee. En uhm, ja ik, je
172 eet niet, dus ik werd best wel agressief, en dan wil je echt schelden enzo en dan merk je echt
173 pas hoe je dat doet en nou ja, het is wel natuurlijk anders voor mij, want ik deed het een beetje
174 in m'n eentje, dus ik had zegmaar niet dat hele met familie samen wat er normaal wel heel erg
175 bij hoort, dat niet, dus dat vond ik eigenlijk wel jammer. Maar ja, ik weet niet precies, ik vond
176 het gewoon leuk.
177 Ga, je het nog een keertje doen? Gewoon een maand niet eten whaou.
178 Heb je ook suikerfeest gevierd?
179 Nee, dat niet.
180 Oh, dat is dan weer jammer.
181 Ja.
182 Niet eten de hele dag, hoe hou je dat vol.
183 Nou goed, dat is best wel een heftige ervaring. Misschien dat iemand anders van jullie wel
184 kleinere ervaringen heeft gehad waar je dingen hebt geleerd vanuit een andere cultuur, of
185 dingen ziet. Of juist vervelend vindt?
186 17.00

187 Ik heb helemaal geen contact met andere culturen. Nee, ik ga er niet mee om.
188 In vind het geluid van de moskee, wat uit een moskee komt, niet zo prettig.
189 Nee?
190 Nee.
191 Hoor je dat vaak? Hebben jullie er hier een in de buurt?
192 Nee.
193 Ik heb er een op 500 meter afstand, maar ik merk er niks van.
194 Ik weet niet eens waar ze zitten.
195 Op parkwijk zit er eentje.

196 Er wordt tegenwoordig wel eens gezegd dat je niet meer kan ontkomen als individu in
197 Nederland bijvoorbeeld, aan allerlei invloeden van allerlei plekken op de wereld, omdat de
198 wereld steeds meer geglobaliseerd wordt. En uhm, ik vroeg me af, jij zegt eigenlijk van uh, ik
199 merk helemaal niks, van uh, andere culturen of andere landen, geldt dat voor jullie allemaal.
200 Bijvoorbeeld [naam leerling] kom jij weleens iets tegen uit een ander land?

201 Ik kom best vaak iets tegen uit een ander land. Ik heb een paar vrienden die komen uit een
202 ander land, dus uh, daar ga ik dan wel eens mee om. Ja, phoe en verder, je komt ze overal wel
203 tegen. Op school, in het dagelijks leen of met uitgaan. Maar ik heb er niet zoveel problemen
204 mee hoor.

205 Nee.

206 Maar wat komt alleen nog uit Nederland? Ik bedoel alles komt uit een ander land. Eten,
207 kleren, spullen die gemaakt worden, auto's, alles komt uit het buitenland. Ik denk eerder, wat
208 kom je niet tegen uit het buitenland?

209 Molens (2x)

210 Tulpen.

211 Kaas.

212 Kroketten.

213 [naam leerling], jij ervaart dat niet zo.

214 Nou ja, weetje, ik heb niet heel contact met echte buitenlanders zegmaar die echt van een
215 andere, bijvoorbeeld, ja, ik ken wel mensen die uit andere landen komen, maar hun cultuur is
216 ook gewoon Nederland, zegmaar niet (onverstaanbaar)

217 Ja, maar het ook andersom. Als wij op vakantie gaan, dan kunnen we ook een vriend van Piet
218 tegenkomen.

219 Nee.

220 Maar het is niet zegmaar dat ze zich helemaal aanpassen en hun eigen rituele hebben. Ze
221 hebben misschien wel, ze zijn misschien half buitenlands, maar dat is niet dat zij zich
222 helemaal gaan aanpassen aan die cultuur van hun. En voor de rest kom ik het eigenlijk niet
223 echt nee.

224 Komt dat omdat er in Heemstede geen buitenlanders wonen?

225 Geloof me, die zitten er echt wel. O ja, onze schoonmaaksters inderdaad, die komt uit
226 Brazilië. Dat is wel apart, en die wil haar kind van 12 hier naartoe halen om ook geld te
227 kunnen verdienen. Die is met volle overtuigen hier naartoe gekomen en nu moet ze naar
228 school. Maar daar is het heel normaal dat ze al begint te werken, maar nu gaat ze hier volgens
229 mij wel naar school. Ik weet het ook allemaal niet, maar ze haalt de hele familie hier naartoe
230 om hier te komen werken, omdat daar helemaal niets is.

231 [naam leerling] zij net dat er een heleboel dingen, zoals eten en kleding uit het buitenland
232 komen. Ervaar je dat?

233 20.08

234 Nou ja, je hebt wel op de binnenweg zo'n Islamitische slager ofzo, wat is het? Groenteman
235 achtig iets? Niemand kent dat? Nou goed, daar kopen we wel heel veel, maar zij hebben ook
236 gewoon Nederlandse spullen, maar ook gewoon dingen uit, volgens mij, Turkije ofzo.
237 Gewoon hun dingetjes, en waterpijpen enzo. Ja, meer ook eigenlijk, en van die Turkse broden
238 en dat soort dingen. Ja, dat is voor ons al normaal geworden.

239 Ja, daar denk je niet echt bij na ofzo.

240 Nee, dat is gewoon lekker een Turks brood, dat is voor ons ook al een begrip geworden.
241 Lekker bij een feestje een Turks brood, maar je gaat er niet bij nadenken oh, dat is op z'n
242 Turks gebakken, want dat is hun brood ofzo?

243 Ja, daar denk je niet bij elk elk eten, zo, dit komt uit Thailand en dit uit Indonesië. Als ik rijst
244 eet dan denk ik niet van nou, dit komt helemaal uit Indonesië, dus.

245 Nee. Ik wil toch nog een beetje doorpraten over die ene vraag, van kan je nu met je eigen
246 handelen zelf mensen op andere plekken in de wereld beïnvloeden. Jij had het net over eten

247 en over kleding en bijvoorbeeld kleding is iets dat ergens wordt geproduceerd, en door keuzes
248 te maken in wat je koopt kan je meedoen aan iets dat bijvoorbeeld met behulp van
249 kinderarbeid is gemaakt, of ervoor kiezen iets te kopen waarvan je misschien zeker weet dat
250 het eerlijk is gemaakt, waardoor je er op die manier misschien wel invloed op kan uitoefenen.
251 Zijn jullie daar wel eens mee bezig? Of zeg je nou, als ik iets doe of iets koop dan ben ik met
252 andere dingen bezig.

253 Nou ja, je hebt wel van die Max Havelaar dingen, maar ik heb dat een keer geproefd en dat
254 vind ik helemaal niks. Dat is allemaal een beetje troep. Ja, het is dan misschien wel duurder
255 en het is gemaakt door mensen die daar goed betaald krijgen en dat soort dingen, maar ik vind
256 het helemaal niks. Die koffie is ook echt niet te drinken.

257 Ja, dus jij vindt het belangrijkste als je iets koopt dat het lekker is?

258 Ja, als je de keuze hebt, en het is ook nog goedkoper wat lekkerder is. Waarom zou je dat dan
259 niet doen? Max Havelaar is toch wel een beetje jammer. Ik vind het wel een goed idee hoor,
260 daar niet van. De gedachte erachter is leuk. Maar, als ze nou de kwaliteit iets beter hadden
261 gedaan.

262 Ja. [naam leerling] vind jij die gedachte erachter ook leuk?

263 Nou, als ik bijvoorbeeld sportkleding koop, dan koop ik meestal van Nike ofzo, maar ik hoor
264 ook dat Nike veel kinderarbeid heeft, maar ja, ik trek me daar niet heel veel van aan. Ik denk
265 dat als ik iets van Adidas koop, die hebben vast ook wel uh, slecht betaalde mensen ofzo. Dus
266 volgens mij zit er niet zo heel veel verschil tussen.

267 Nee, stel nou dat er in de Nike winkel iemand naar je toekomt en die zegt nou, ik heb hier een
268 t-shirt en dat kost je wel een tientje of twintig euro meer, maar dan dat is niet door kinderen
269 gemaakt. Zou je dan overwegen om dat te kopen.

270 Ja, lastig. Ik zou dan denken dat ie je probeert op te lichten. Dat ie gewoon nog een keer
271 twintig euro extra wil. Dat zou toch kunnen.

272 Ja.

273 Dan is het toch gewoon officieel en dan hangt het gewoon en de winkel en kan je het meteen
274 zien.

275 Wat kan je meteen zien?

276 Nou, als er zo'n keurmerk op zit of als het speciaal niet door kinderen is gemaakt, dan zie je
277 het toch meteen.

278 Ja, nou ja, stel er zit een keurmerk op. Het is precies hetzelfde t-shirt en er zit een keurmerk
279 op en hij is een tientje duurder. Welke zou je kiezen?

280 Nou, ik denk, het licht eraan. Als ik genoeg geld heb, zou ik misschien wel voor die eerlijk is
281 gemaakt kiezen, maar als ik, weet ik veel, iets van honderd euro heb, en ik wil een paar
282 dingen kopen. Ja, dan zou ik denk ik toch voor die goedkope gaan.

283 Ja, maar het maakt toch ook niet uit, want als je als 1 persoon zeg maar dat koopt, het is
284 zegmaar, ik zou niet denken dat ik meteen alles beïnvloedt als ik dat shirtje koop, in die zin
285 van dat ze meteen stoppen met die fabriek daar in uh, weet ik veel waar. Dan moet je wel met
286 een hele grote groep mensen die hele omzet zich maar gewoon verlagen zodat ze zelf ook
287 gaan denken, kinderarbeid, dat is niks meer. We moeten naar de betere omstandigheden gaan
288 zeg maar.

289 Ja, dus jij zegt eigenlijk is zou het wel willen doen, maar dan wil ik ook weten dat als ik het
290 doe dat ook nog duizend andere mensen het doen.

291 Nee, het heeft geen zin inderdaad als je het als enige doet.

292 Ja, maar mijn ouders hebben bijvoorbeeld ook op een begeven moment, nou heel lang
293 geleden al, was er bij de Ikea ook zo'n heel schandaal over kinderarbeid, en die zijn daar
294 weigeren te gaan kopen, maar ja, ik bedoel Ikea loopt gewoon nog steeds en zij hebben 15
295 jaar geleden gewoon gezegd van we kopen er niet meer, maar dat heeft dus gewoon geen nut.

296 Nee.

297 Mensen blijven er toch wel kopen.

298 Het blijft toch wel doorgaan.

299 Ja, ook al kopen zij er dan niet.
300 De productie gaat toch wel goed en de omzet ook.
301 Ja.
302 Ikea wordt ook echt alleen maar groter.
303 stilte...
304 [naam leerling] welke keuze zou jij maken?
305 26.02
306 Ja, juist wel voor dat fairtrade spul. Je bent in ieder geval dan wel 1 van de, die het koopt. Ja,
307 je bent toch weer eentje die het neemt.
308 Ja, en als iedereen zo denk (*praatte net heel vel mee met het ikea verhaal; dat het inderdaad*
309 *toch niks uitmaakt*).
310 Ja, als iedereen dat inderdaad doet dan
311 Maar dat is het jammere, dat nooit iedereen dat doet.
312 Nee, maar je doet het in ieder geval wel, dus dat is toch weer iets.
313 Ja, misschien voor jezelf dat je er baat bij hebt, maar ik zou daar echt eigenlijk niet naar om
314 kijken.
315 Maar ik bedoel, jij denkt zo en jij denkt zo en als iedereen nou denkt van ja, nouja, als ik het
316 alleen koop dan heeft het geen nut. Als iedereen zo denkt dan gebeurt er dus nooit wat. Maar
317 als iedereen zoiets heeft van nou, laten we het dan gewoon een keertje wel doen, dan
318 Maar dan moet je dat dus gewoon afspreken en niet in je eentje denken.
319 Het is ook een beetje hoe je er zelf tegenaankijkt. Ik vind het zelf niet zo heel belangrijk.
320 En goede reclame maken. Je kan dingen wel iets duurder maken, zoals dat Max Havelaar is
321 toen ook heel veel in de media geweest enzo dat mensen het nu toch wel kopen en je moet
322 zorgen dat de kwaliteit niet veranderd of slechter wordt zodat de mensen denken nou ja, dan
323 maar mijn oude gewoonte van naar de Nike shop gaan ofzo. Als je de kwaliteit goed maakt en
324 het iets duurder is, maar wel van goed arbeid, dan maakt het niet uit.
325 Ja, jullie gaven aan het begin aan dat dit eigenlijk dingen zijn waar ik niet dagelijks mee bezig
326 ben of over nadenk. Zijn het onderwerpen die binnen de aardrijkskunde les weleens worden
327 besproken bij jullie?
328 Vorig jaar hebben we het er even over gehad, maar dat was toen ook meer omdat we er met
329 het boek mee bezig waren.
330 En waar ging dat toen over?
331 Ja, dat was volgens mij iets met globalisering.
332 Ja, en over illegale houtkap enzo, dat er dan zo'n keurmerkje opzit en dat het dan wel goed is.
333 We hebben wel veel over globalisering gesproken.
334 En hebben jullie daar toen wat aan gehad, dat je
335 Nou ja, ik wist het eigenlijk al wel over dat hout, meer nou ja, Indonesië, maar uh
336 Dit jaar inderdaad niet heel erg.
337 Je wel over die fabrieken zeg maar die goedkoop gaan produceren, daar hebben we het wel
338 over gehad.
339 Lage loonlanden enzo.
340 Ja, dat zou ik ook doen met m'n fabriek.
341 Ja.
342 Maar goed, ik heb jullie een paar keer horen zeggen van ik weet niet zo goed hoe dat nou zit
343 als ik in m'n eentje die keuze maak, of het werkelijk effect heeft. Zou je daar meer over
344 willen leren of willen weten?
345 Ik denk wel dat het nut heeft als meer mensen erover weten en als meer mensen er bewust van
346 zijn want dan gaan ook meer mensen er wat aan doen. Dus ik vind het wel interessant om er
347 iets over te weten, ik denk ook wel dat het echt kan helpen.

348 Ok, jij zegt dus, ik vind het leuk en belangrijk en ik wil er iets van leren. Maar misschien dat
349 iemand anders nu denkt, van nou ja, dat kan me eigenlijk niks schelen, ik wil het eigenlijk
350 niet weten. Het speelt alleen maar in op m'n geweten. Ik weet niet hoe jullie daar tegenover
351 staan. [Naam leerling] zou jij er meer over willen horen?

352 Nou, ik denk dat ik er wel genoeg over weet hoor.

353 Ja?

354 Ja. Ja, ik weet wel dat sommige producten gewoon niet eerlijk worden gemaakt. Dus ja, daar
355 hoef ik opzich niet meer over te weten ofzo. Dat weet ik allemaal wel.

356 Ik denk dat als ik er meer over weet dat ik het dan helemaal niet meer ga kopen, omdat je dan
357 weet hoe eigenlijk afschuwelijk het is.

358 Ja, maar het is wel zo, bijvoorbeeld mijn ouders zijn er wel heel erg mee bezig, maar ze gaan
359 echt niet uitzoeken van elk merk ofzo hoe het wordt gedaan, maar het is meer dat als ze het
360 weten, dan kopen ze het niet. Maar, er zijn ook een heleboel bedrijven en daarvan weet je het
361 echt niet. En dan ga je het ook niet echt uitzoeken daarvoor.

362 Nee, als je het weel alla, leuk, net als voetballen.

363 (gelach)

364 Nee, voetballen worden toch ook gemaakt in die kinder fabriekjes? Ja, dat weet je dan, maar
365 ja, ik zou er me ook niet echt om bekommeren.

366 Ja, maar je zou ook misschien kunnen leren hoe je dat zou kunnen veranderen, op wat voor
367 manier.

368 Ja, maar dan moet je weer zo'n hele actiegroep starten ofzo.

369 Ja, maar je kan ook in de les, zeker in de onderbouw, als nog bijna alle vakken verplicht zijn,
370 dan moet je er gewoon dan over spreken. Want in de bovenbouw kies je zelf je vakken en dan
371 is er nog maar een kleine groep, 16 ofzo en in de andere klas iets van 18. Dus dat is maar een
372 klein groepje op de 150 havo leerlingen. Dus als je er in de onderbouw al mee begint dan heb
373 je er in ieder geval wat van meegekregen.

374 31.00

375 Dan kun je kiezen of je het interessant vind en of je er mee door wilt gaan.

376 Wat vonden jullie interessant aan aardrijkskunde dat jullie dat gekozen hebben?

377 Ja, het was of aardrijkskunde, of natuurkunde, dus

378 Ok.

379 Dus dat was niet zo'n moeilijke keus.

380 Ja, ik heb gewoon mijn profiel in de derde zo gekozen dat ik over kon en daar zat
381 aardrijkskunde bij. En ik moest wiskunde laten vallen, dus daarom heb ik aardrijkskunde
382 gekozen.

383 Ja, ik vind het wel een leuk vak, omdat je er mee bezig bent de hele dag en je ziet het om je
384 heen. Het is niet van jah, ik vond het heel leuk en wil er veel meer over weten.

385 Nee, ik had ook echt de meest vreselijke leraar in de onderbouw 3 jaar lang, dus dat zou
386 eigenlijk al een reden zijn geweest om

387 (In koor:) [mevrouw ...]

388 Ja, maar het is wel zo, ik vind aardrijkskunde best leuk, maar niet dat met vulkanen en dat
389 soort dingen, dat boeit me vrij weinig, maar

390 Nou dat vind ik juist leuk.

391 Ik vind dan meer mensen enzo boeiend.

392 Ja, dat Indonesie vond ik ook wel interessant.

393 Wat een kut-onderwerp (op de achtergrond op de band)

394 [naam leerling] waarom heb jij aardrijkskunde gekozen?

395 Ja, uh, ik heb aardrijkskunde gekozen omdat uh, nee het leuk me gewoon wel een leuk vak en
396 het leek me niet zo heel moeilijk. Nou, dat is het ook niet.

397 Wat leek je leuk aan het vak?

398 Nou, gewoon. Aardrijkskunde dat vond ik altijd wel leuk op school, dus ik ga er gewoon mee
399 door.
400 **Maar wat is er leuk?**
401 Wat is er leuk? Ja, ik uh, ik vind het wel leuk om meer van de wereld te weten, dus uh.
402 Het is ook wel veelzijdig zegmaar. Wiskunde is alleen een beetje met getalletjes bijvoorbeeld.
403 Een beetje met berekeningen en grafiekjes. Ja, dit is veel meer, ja, veel meer onderwerpen
404 enzo. Elk hoofdstuk is een verschillend onderwerp, dus dat is wel leuk.
405 - einde inhoudelijk gesprek -

1 **Appendix 6 Tekst focus group Utrecht.**

2 *Twee mensen hebben de vragenlijst niet gemaakt. De rest heeft hem een*
3 *week eerder gemaakt. Iemand geeft aan dat ze ook niet meer precies weet*
4 *wat er nou in de vragenlijst stond. Een andere jongen zegt dat hij zich wel*
5 *kan herinneren dat hij vaak niet wist wat hij moest antwoorden.*

6 **Kennen jullie het begrip wereldburger?**

7 Gewoon uh, dat je niet nationalistisch bent denk ik. Dat je gewoon voor de wereld bent ofzo.
8 Dat je je gelijk ziet met andere mensen.

9 En dat je ook gewoon jouw plek in Nederland ziet als een plek in de wereld en niet als plek in
10 Nederland.

11 Ja, precies.

12 Ik denk dat je je dan ook niet beperkt...

13 Ik denk niet dat Nederland per se beperkt hoeft te zijn..

14 Nee, maar ik bedoel dat je dingen wilt weten van de hele wereld; dat je geïnteresseerd bent in
15 meer dan je eigen land. Dat het voor jou net zo goed mogelijk is om in Spanje te wonen als in
16 Nederland, als in Australië. Dat zie ik er meer in, maar geen idee of dat klopt.

17 Nee, je hebt altijd een taalbarriere lijkt me.

18 Ja, maar ik bedoel ook meer dat de grenzen figuurlijk open liggen, dat bedoel ik.

19 Als je wel wereldburger bent.

20 Ja.

21 Dat je burger bent in Nederland, maar dat het niet per se uitmaakt dat je in Nederland bent.

22 Ik denk dat het niet handig is om te zeggen dat mensen die zich Nederlander voelen dat die
23 automatisch niet naar buiten kijken of niet naar het buitenland zouden willen. Maar dan kan je
24 nog steeds wel je Nederlands burger voelen. als je snapt wat ik bedoel. Dat is niet van elkaar
25 uitgesloten. Dat is het enige wat ik wilde zeggen.

26 Maar je kan ook een Nederlands burger en een wereldburger zijn. Door gewoon wel het
27 Nederlandse gevoel te hebben, maar door ook het gevoel te hebben dat je helemaal

28 Ja, om haar vraag te beantwoorden. Ik denk dat er twee problemen zijn. Namelijk 1 dat er
29 heel weinig Nederlandse identiteit is, denk ik dat je wel kunt stellen, dus dat het daarom
30 moeilijk is om je Nederlands burger te voelen, tenminste dat denk ik wel

31 Na, dat weet ik niet hoor.

32 En uh, ten tweede. Na ja, ik voel me best wel wereldburger omdat je gewoon met het internet
33 en dergelijke zit je heel gemakkelijk in heel veel verschillende landen.

34 Maar ik denk ook dat jij heel weinig Nederlandse identiteit ziet, omdat jij ook weet ik veel
35 heel veel met Amerika bezig bent enzo.

36 Nee, maar Nederland is ook heel verschillend.

37 Ja, maar je hebt toch wel een soort van Nederlandse identiteit, nuchter zijn,

38 De Nederlandse identiteit is volgens mij dat we geen identiteit hebben.

39 Het woord gezellig en dat soort dingen.

40 **[naam leerling] wat vind jij daarvan? Is er Nederlandse identiteit?**

41 Mm, nou niet heel sterk, maar die is er degelijk wel. Ik bedoel, ander landen zijn wel degelijk
42 anders dan Nederland, dus er is wel een Nederlandse identiteit.

43 Ik denk dat je het ook heel vaak niet doorhebt.

44 En wat zou dat dan zijn?

45 Gewoon, dat we heel we heel veel identiteiten hebben.

46 Ja, maar ik bedoel, als je op vakantie in Amerika bent is het eerste waar ze aan denken als je
47 met een advocaat praat is Leiden. Leiden was een universiteit dat er om bekend stond dat het
48 zo vrij was, dat je er alles mocht zeggen en denken. En ze denken aan wiet en prostitutie. Dat
49 zijn beide wetten die we toelaten, maar dat is niet omdat iedere Nederlander blowt of naar de
50 hoeren gaat, maar omdat we vrij zijn en iedereen toelaten.

51 Dus tolerantie is typisch Nederlands en de multiculturele samenleving is typisch Nederlands.
52 Ja, maar met tolerantie komen een heleboel verschillende meningen en soorten mensen
53 bijeen, dus dan heb je nog steeds niet als mens een identiteit. Dan is je identiteit dat je
54 iedereen accepteert voor wie die is.
55 Ja, maar dat is opzich toch ook weer een identiteit.
56 Ja, dat is misschien voor ons vanzelfsprekend, maar dat hebben ze echt niet overal hoor.
57 Nee.
58 Nee, ik zeg ook niet dat ze dat overal hebben, maar wat ons dus uniek maakt is dat we voor
59 soorten mensen hebben, maar als je denkt aan een identiteit, dan is dat denk ik iets dat uh,
60 mensen gemeenschappelijk hebben, en dat uh, wat we gemeenschappelijk hebben is dat we
61 accepteren dat we weinig gemeenschappelijk hebben. Als je begrijpt wat ik bedoel.
62 Ja.
63 Niet dat we weinig, maar mensen die niet iets gemeenschappelijks hebben dat accepteren, niet
64 dat we weinig gemeenschappelijk hebben.
65 Maar denken jullie dan dat er weinig Nederlandse identiteit is omdat er zeg maar veel
66 allochtonen zijn in ons land? Of hebben we sowieso geen Nederlandse identiteit.
67 Ik denk sowieso ook wel.
68 Ik denk het wel. Mensen zeggen toch ook vaak, nou Nederlanders die zijn allemaal sociaal en
69 vriendelijk enzo. Dat zeggen ze toch van Nederlanders. En open enzo.
70 Ik weet niet. Kijk de Nederlandse identiteit is, internationaal gezien, windmolens en koeien en
71 klompen, dus ik weet niet of
72 En wiet.
73 Ja, ik weet niet. Het eerste is wiet in prostitutie, maar wat ze in Disneyland bijvoorbeeld
74 tonen, dat zijn windmolens en klompen, maar je, dat is dan ook weer niet onze identiteit. Dus,
75 ik denk, dat vind ik wel moeilijk.
76 Wacht even, sorry hoor, maar wat zijn dan voor jou zeg maar ik bedoel, dat kan wel weer
77 allemaal zeggen van Nederlanders, maar als je naar Frankrijk of naar Duitsland gaat kijken
78 ofzo, dan hebben die meer een identiteit dan wij.
79 Fransen vind ik echt ja, toch. uh Brood
80 Ja, maar wat. Dat zullen wij ook wel niet zo voelen. Wat wij hebben met Tulpen en klompen,
81 zo zullen zij zich niet met stokbrood en croissantjes identificeren.
82 Denk je?
83 Als ik, toen ik daar was, dan zie je echt allemaal mensen met zo'n stokbrood onder hun arm
84 lopen
85 **11.11**
86 Zo voelen ze zich dan waarschijnlijk ook.
87 In Ameica voelen ze zich echt zo'n smeltkroes van culturen zeg maar, maar wat ze daar doen
88 is op de basisschool 's ochtends wordt iedereen verplicht het volkslied te zingen enzo. Dus
89 daar maken ze een identiteit voor alle mensen die daar samenkomen en wat ik heel erg
90 Nederlands vind is juist dat we dat niet doen, dat we zoiets hebben van nee, ons volkslied
91 hoef je niet te zingen. Je komt hier, en zlang je je aan de wet houdt, prima, toppie.
92 **Is dat ook niet iets waar je je identiteit aan kan ontleen, waar je..**
93 Ja, dat is ook waar ik mee begon. De Nederlandse identiteit is dat we met z'n allen accepteren
94 dat er geen Nederlandse identiteit is.
95 Ja.
96 **[naam leerling], wat vind jij daarvan?**
97 Uh, ik denk wel dat er een Nederlandse identiteit is. uh, ik bedoel zeg maar. Kijk, we hebben
98 wel een heleboel allochtonen enzo, maar als ze allemaal geïntegreerd zijn dan ben je toch
99 allemaal Nederlander en
100 maar ze zijn niet allemaal geïntegreerd.

101 Nee, niet, maar
102 Maar wat is dan datgene wat je Nederlander maakt?
103 Zeg maar, dat je je aanpast aan hoe hier het leven is. Zeg maar, als ik nu zou verhuizen naar
104 het buitenland zou ik zeg maar heel veel moeite moeten doen om daar goed te integreren
105 omdat ik zo erg gewent ben aan Nederland.
106 Maar aan wat voor dingen dan?
107 Ja precies.
108 Ja, dat weet ik niet precies. Ja dat open zijn vooral enzo. Ik ben ook heel erg open en
109 Tolerant zijn.
110 Gewoon die typische dingen aan Nederland waar ik, ja ik kan er niet echt op komen.
111 Gewoon relaxed zijn. Ik denk van dat wij dus wiet toelaten en prostitutie , maar wel dat
112 iedereen voor zichzelf mag kiezen en voor zichzelf verantwoordelijk is. En dat je ook niet
113 hoeft te bemoeien met wat een ander doet zolang hij jou niet verstoord is het ok. Dat vind ik
114 wel Nederlands, denk ik.
115 Ja, maar dan kom je dus wel bij het probleem van al die mensen die dat dan niet doen in
116 Nederland zijn die dan per definitie geen Nederlands burger?
117 Nou ik denk dat dat de veranderende Nederlandse cultuur en identiteit is, en je kan je
118 afvragen of dat iets goeds of iets slechts is. Ik denk in dit geval dat het iets slechts is, dat
119 zoveel mensen nu
120 niet aan de Nederlandse identiteit voldoen in Nederland zeg maar
121 Ja precies.
122 13.21
123 Dan is het eigenlijk niet echt meer de Nederlandse identiteit.
124 Jawel.
125 Maar identiteit is ook niet een vast ding ofzo. Je kan het niet even de vinger opleggen van ja,
126 dit is het.
127 Zou je van jezelf kunnen zeggen dat je NU een identiteit, ik bedoel, het lijkt me moeilijk om
128 van een samenleving te zeggen wat vandaag onze identiteit is. Ik denk dat het makkelijker is
129 om 5 jaar terug te kijken en te kijken wat toen onze identiteit was. Ik denk dat dat wel kan,
130 maar dat het heel moeilijk is om te zeggen wat nu onze Nederlandse identiteit zou zijn.
131 Ik wil eigenlijk een stapje gaan maken, want we hebben het nu al een poosje over
132 Nederlandse identiteit; karaktereigenschappen van Nederlanders die overheersen zijn open,
133 tolerant. We hebben ook een paar stereotypen genoemd; klompen, tulpen. Ik wil eigenlijk nu
134 van Nederlands burger naar Wereldburger. Want wat voor eigenschappen horen er bij een
135 wereldburger. Wat zou een goed wereldburger zijn?
136 Actief participeren aan de werldsamenleving.
137 Ja, zeg maar op internationaal niveau.
138 Dat je denkt eraan dat je een mens bent op aarde, dus dat ja
139 Misschien ook dat je niet het gevoel hebt dat je actief bezigbent met andere delen van de
140 wereld en dat je daar ook op een bepaalde wijze betrokken bij voelt.
141 Maar hoe ben je nou bezig met het buitenland?
142 Ja, je bent goed wereldburger als je zeg maar de belangen van de wereld bekijkt en niet perse
143 de belangen van je eigen land.
144 Ja.
145 Of jezelf
146 Wat veel mensen wel doen denk ik.
147 Ik denk eerder nog de belangen van jezelf dan van je land.
148 Ja, dat denk ik ook.
149 Ja maar, een wereldbuerger per se. Daar is eigenlijk.. Eigenlijk is iedereen een burger op de
150 wereld, maar als je per se. uh. het klinkt misschien heel bot, maar die mensen die creperen in

151 Afrika, dat doet me heel weinig. Ik vind het prima dat ik hier woon en dat ik het rustig hier
152 heb. Ik denk er wel aan, in vind al die, ik bedoel, ik heb die discussies over de hele wereld,
153 uhm, dat interesseert me, maar uh, ik heb nu niet zoiets van dat ik me erdoor moet duwen,
154 want hier moet ik iets aan doen ofzo.
155 Nee.
156 Waar ligt dan de grens...
157 Nou, waar ligt dan de grens met wereldburgerschap.
158 Nou ja, je zegt actief participeren, maar is het dan niet participeren als je erover praat.
159 Om uit te leggen wat het is kan je beste denk ik twee extremen nemen. Namelijk aan de ene
160 kant de student die in Afrika vrijwilligerswerk gaat doen, ik denk dat dat het voorbeeld is van
161 iemand die wereldburger is omdat die zich duidelijk heel erg bewust georiënteerd heeft en
162 bewust van de problemen op de aarde is. Aan de andere kant denk ik dat je beter een soort
163 van rond de eerste wereldoorlog, weet je wel, die hele nationalistische gedachte. Die ook in
164 Duitsland en Frankrijk had, dat mensen echt dachten van uh nou ja, Duitsland is het enige en
165 de Fransen moeten gewoon in de pan gehakt worden, weet je wel als je überhaupt, denk van
166 deze groep mensen op aarde moet de andere groep mensen op aarde in de pan hakken of iets
167 dergelijks, gewoon omdat het twee verschillende groepen zijn, vind ik je al geen
168 wereldburger.
169 Dus wereldburger is acceptatie van andere volken en niet zeg maar je eigen volk verheffen.
170 Ja, precies.
171 Dus eigenlijk is een wereldburger zijn, een Nederlander zijn in deze context, als ik het nu zo
172 deze twee dingen zo naast elkaar hoor, maar sowieso. Maar als je een persoon in een bepaald
173 land bent en jij wil de wereld verbeteren door jouw volk te verspreiden, dan is dat toch nog
174 steeds een wereldburger?
175 Hu?
176 Nee, maar wat [naam leerling] nou daarnet zei. Ik heb een land, een groot land, veel mensen,
177 en wij denken van wij zijn het beste volk van de wereld; wij willen de hele wereld gaan
178 verbeteren door de hele wereld over te nemen. Dan ben je toch eigenlijk ook een
179 wereldburger?
180 Ja, maar dan is het toch de vraag, heb je de intentie om je eigen volk te verbeteren door de
181 wereld over te nemen en alle welvaart voor jezelf te houden, of heb je de intentie om de
182 wereld te verbeteren door met jouw briljante ideeën te introduceren?
183 Ja, dan komen we ook weer bij die belangen. Dank je aan je eigen belangen, denk je aan de
184 belangen van Nederland, of denk je aan de belangen van de wereld zeg maar. Maar ook van
185 wat jij daarstraks zei. Van dat je niet echt betrokken voelt bij die mensen in Afrika, nou ja,
186 misschien voel je dat wel, maar je doet er verder niets mee ofzo. Ja, of je dan, ja ik bedoel,
187 stel je hebt dat wel met Amerika bevoorbeeld. Dan zou ik je wel gewoon wereldburger
188 noemen. Gewoon als je verder kijkt dan je eigen land.
189 [namen van twee leerlingen] jullie hebben nu gezegd van het is vooral de acceptatie van en
190 het open staan voor andere culturen en [naam leerling] jij zegt eigenlijk het is meer.
191 Nou, ik denk meer ook een soort bewustzijn in je doen en laten van wat voor een effect heeft
192 het op elke mensen op de wereld zeg maar. Ook met dingen als gescheiden afval enzo, weet je
193 wel Dat je voor het klimaat, en dat is voor de hele wereld zeg maar. En ook met dingen als je
194 fairtrade hagelslag koopt ofzo, bewust. Dan vind ik dat ook al echt meer een wereld dan
195 wanneer iemand alleen maar kijkt naar wat het goedkoopste is ofze, weet je wel.
196 Dat zeiden wij toch ook?
197 Daar ben ik het mee eens ja.
198 Dan over, bevoorbeeld klimaat. Uh, wij hier in Nederland hebben daar sowieso een heel groot
199 probleem mee, want we liggen laag. Vind jij het niet een groter probleem dan wanneer
200 Nederland onderloopt, dan als bijvoorbeeld Bangladesh volloopt?
201 Nee.
202 Het kan je toch meer schelen dan dat Nederland kapot gaat?

203 Ja, maar dat is wat anders. Volgens mij bedoel je, corrigeer me maar als het niet klopt hoor,
204 maar dat je er ook over nadenkt van, ja ik bedoel ik kan hier de kraan een half uur laten staan,
205 maar ja, het is wel weet je gewoon verspilling van water. Ja in Nederland hoef je daar
206 eigenlijk niet aan te denken, want water is hier voorlopig toch nog niet op, maar in ander delen
207 van de wereld is dat wel zo.

208 Ja maar, ik zou bijvoorbeeld alleen het broeikas effect, als ik er echt iets aan ga doen dan is het
209 vooral omdat anders Nederland onderloopt lijkt mij.

210 Nee.

211 Niet omdat Bangladesh onderloopt.

212 Nee.

213 Dat vind ik een heel goed voorbeeld. Ik baal er dan namelijk van dat de hele wereld ten onder
214 gaat en niet perse alleen Nederland.

215 Ja, ik ook.

216 Ja, want wij kunnen ook dijken betalen enzo. Wij kunnen zo ons autootje pakken en zo naar
217 uh, naar Frankrijk in de bergen gaan zitten, maar dat kunnen ze niet in Bangladesh, in
218 Bangladesh lopen hele dorpen over en dan hebben ze niks meer en is hun hele landbouw
219 verpest en dat vind ik net zo erg als wanneer Nederland kapot is.

220 [naam leerling] even over dit voorbeeld. Waar zou jij je het meest om bekommeren?

221 19.49

222 Ik zou me natuurlijk om Nederland meer bekommeren. Ik kan ook niet echt helemaal geloven
223 dat als je zegt dat je het even erg vind. Ik denk wel dat het iets anders met je doet als het in
224 Nederland gebeurt.

225 Natuurlijk, het is dichterbij enzo. Maar..

226 Kijk, je kan twee dingen onderscheiden. Eentje dat je jezelf. Kijk, het is natuurlijk
227 eigenbelang omdat jij, [naam leerling] in Nederland woont, gaat het jou, is het gewoon jouw
228 basisinstinct dat je ervan baalt als jouw land overstroomt, maar daarnaast is er gewoon een
229 soort van het nobele idee van, als je snapt wat ik bedoel, dat naast je overlevingsinstinct staat,
230 en ik denk dat dat overlevingsinstinct dat hebben we allemaal wel

231 ja.

232 weet je wel. Maar ik weet niet of dat is, ja

233 In die zin baal ik er natuurlijk meer van als Nederland overstroomt.

234 Nee, maar ik bedoel ook meer van ook zeg maar als het binnen Europa gebeurt, dan zou ik het
235 nog steeds erger vinden dan als het in Bangladesh gebeurt, want voor mij voelt dat ze ver en
236 zo obekend weet je wel.

237 Nee, maar dat is toch. Als je hoort dat er in Amsterdam een moord is bepleegd, dan is het wel
238 Nederland, maar ik weet niet of dat erger is dan wanneer in Duitsland weet je wel zo iemand
239 op scholieren gaat inschieten. Het staat allemaal buiten je. Kijk, stel dat Nederland
240 overstroomt en het komt niet tot Utrecht en wij merken er niks van, dan is dat wel erg, maar je
241 hebt er geen last van zeg maar, ik weet niet of dat dan erger is dan in Bangladesh zeg maar,
242 tenzij daar dan weer familie woont.

243 Jawel, ik zou het wel erger vinden als het gewoon, ook al heeft het niks met mij te maken, als
244 het in Nederland gebeurt, want dat is.

245 21.20

246 Dat is dichtbij.

247 Maar is het dan niet een kwestie van waarden. Jullie directe omgeving is Nederland en
248 daarom waarden jullie het hoger, en daarom vinden jullie het erger als er iets mee gebeurt.
249 Terwijl wat er verder weg is waarden jullie minder omdat het verder weg is, en daarom als
250 er iets mee gebeurt vinden jullie het minder erg.

251 Precies. Stel nou je was net op vakantie geweest in Bangladesh en je hoort daarna van oh, in
252 dat plaatsje waar je bij al die gezellige mensen thuis bent geweest dat dat nu is overstroomt
253 Dan baal je ook even.

254 Ja, maar dan is het weer heel dichtbij
255 Ja precies.
256 Maar, als ik nu hoor van, in Amsterdam op een school is iemand op leerlingen in gaan
257 shieten, of in America. Nee, stel in Utrecht. In Utrecht komt een maniak en die loopt een
258 school binnen en die maakt daar een heleboel mensen dood, dan denk ik echt zo van wow shit
259 he. Maar als het Amerika gebeurt, tja, het is daar al zo vaak gebeurd, dat uh, ja, nu weet ik het
260 wel dat het daar gebeurd en dat is eigenlijk niet mijn probleem. Dat klinkt heel bot.
261 Ja, maar misschien moeten we niet de vergelijking maken met Nederland. Natuurlijk is
262 Nederland altijd erger.
263 Ja, maar daar gaat het toch om?
264 Maar het is dus telkens overlevingsinstinct. Hoe dichterbij je bij huis komt, hoe meer je
265 overlevingsinstinct wordt aangesproken als het gaat om gevaar.
266 Ja.
267 Ja, maar ik wil niet arrogant klinken als ik het zeg, maar ik waardeer ieder mens even veel,
268 weet je wel. En dat wil ik dan ook niet beter of slechter vinden dan niet.
269 Maar ja, dat is dan wel zeg maar naast je overlevingsinstinct. Ik denk je bedoelt niet van ok,
270 als het hier komt vind ik het net zo erg als daar.
271 Maar principieel waardeer ik ieder mens even veel. En ik vind het daarom ook even erg als
272 iets aan de andere kant van de wereld gebeurt ondanks dat ik er emotioneel niet heel veel
273 connecties mee heb. En ik vind het dan ook wel weer je plicht als wereldburger om daar dan
274 ook weer toch te proberen om er om te geven zelfs als het je emotioneel niet aanspreekt
275 omdat het zover weg is. Het zou je emotioneel wel moeten aanspreken.
276 Ja maar, maar is dat niet deel van de Nederlandse identiteit dat we ons verantwoordelijk
277 willen voelen.
278 Ja, dat is dus de handelsgeest enzo. Dat we altijd in India hebben gezeten en de VOC dus die.
279 Juist, een goede Nederlandse burger is een wereldburger.
280 Ik wil nu eigenlijk even terug op iets wat [naam leerling] aan het begin zei. Je had het
281 namelijk over belangen. Dat je niet je eigen belangen als land voorop stelt. Nu hebben het
282 over gevaar en over rampen en wat je daarin het meeste aantrekt. Maar over die belangen. In
283 hoeverre zou je als Nederlander of als wereldburger bijvoorbeeld, het was een vraag in de
284 vragenlijst, zelf in je welvaart een stapje achteruit doen als je weet dat daarmee misschien
285 ander mensen in andere delen van de wereld een stukje vooruit kunnen gaan in hun welvaart,
286 en die het nu veel slechter hebben dan ons.
287 Daar had ik dus die velle discussie over.
288 Ik ben daar heel erg voor. Ik heb sinds dat ik, ik weet niet een paar jaar geleden ofzo, hadden
289 we het er bij aardrijkskunde over dat als wij 3% van ons BNP zouden inleveren, dan zou heel
290 Afrika gered kunnen worden als we het goed aanpakken. Daar eerlijke handel verliezen wij
291 3% van ons BNP en gaan zij iets van 12% vooruit zoiets.
292 Ja, dus niet ontwikkelingshulp ofzo, want dat is.
293 (allemaal door elkaar)
294 Maar ja, ik ben daar dus heel erg voor (*het 3% inleveren*) maar ik denk dat het praktisch
295 gezien gewoon niet gaat werken.
296 Nou, dat vraag ik me af, want
297 Ja, maar er zijn zoveel mensen niet betrokken bij.
298 Maar weet je wel wat je wel aanricht, want ik denk wel dat dat het grootste probleem is.
299 Want als je een chocoladereep koopt, dan is dat voor jou een chocoladereep, maar als er ook,
300 als ze op de verpakking ofzo een video zouden kunnen doen van alle boeren die genaaid
301 worden door chocoladeproducenten,
302 Is niet persoonlijk genoeg. Dat is nog steeds niet persoonlijk genoeg. Want ik ken een
303 heleboel mensen die zo'n filmpje zien op TV en denken oja, ze hebben gewoon zo'n
304 negerkindje er even slecht uit laten zien en helemaal met make-up en slechte, die moet even

305 zelig kijken en dan is het allemaal weer goed. Heel veel mensen hebben ook het idee dat al
306 die ontwikkelingshulp, dat dat niet te vertrouwen is en dat uh, ja dat het toch niet op een
307 goede manier wordt aangepakt. Dat het allemaal niet helpt, maar ook dat eerlijke handel niet
308 helpt. Dat wij zegmaar. Heel veel mensen scheren het over een kam.
309 Ja, maar ontwikkelingshulp, dat helpt toch ook eigenlijk niet.
310 Ja, maar eerlijke handel is een ander soort oplossing, maar ik bedoel, je, sorry hoor, maar dat
311 gaan ze echt niet zomaar goedkeuren. Je ziet toch al die discussie bij de IMF en de
312 wereldbank. Ik bedoel, ik denk alleen dat mensen als ze, bijvoorbeeld met die chocolareep in
313 de hand naar Afrika gaan en daar op die plantage zien dat mensen sterven, ik denk dat het dan
314 persoonlijk wordt, maar ik denk het niet dat je het op een andere manier persoonlijk kan
315 maken.
316 Het verschil zit het er in dat. Er is op een gegeven moment een onderzoek gedaan dat mensen
317 vertelden van ok, 50% van Afrika gaat op dit moment dood. Hoeveel geld wil je geven? Nou
318 en mensen gaven dan 50 cent ofzo, een beetje omdat ze zich verplicht voelde. Lieten ze een
319 foto zien van een kindje dat verhongerde, gaven mensen ineens 2 euro. Dus hoe persoonlijker
320 je het maakt en hoe dichterbij je het kan brengen hoe beter het wordt.
321 Tuurlijk, ze geven dan 2 euro, maar als je had gezegd lever 3% van je jaarsalaris in hadden ze
322 dat ook niet gedaan.
323 Ja, maar dat ik ook weer heel abstract.
324 Maar daar gaat het nu dus om.
325 2 euro is ook echt niks.
326 Dat is geen gift. Dat is gewoon zo, dan ben je er vanaf. Je levert helemaal niks in.
327 Dat is je geweten afkopen, en ja, natuurlijk heb je meer last van je geweten als je zo'n kindje
328 ziet, dan wanneer je een verhaaltje hoort
329 Maar dat is het probleem. Mensen beslissen dus met hun emoties en niet met hun verstand.
330 Maar ja, dat is sowieso een gegeven.
331 Dat is altijd eigenlijk.
332 Dus, precies. Dus, dan moet je zo veel mogelijk, denk ik, hun emoties aanspreken, en ik denk
333 wel degelijk dat als je mensen er op een hele effectieve manier, ik weet ook niet precies hoe
334 hoor, anders was ik al lang rijk geweest denk ik, maar als je mensen heel goed op hun emoties
335 weet aan te spreken, en dat moet kunnen, al zijn het plaatjes op een verpakking of zoets, net
336 als die dode longen op sigarettenpakjes, er zijn dus steeds mensen die roken, maar het neemt
337 wel af, onder andere vanwege die dode longen. Het spreekt emotioneel aan.
338 Ja, maar even weer terug naar jullie. Want we hebben het er nu over hoe je andere mensen
339 daar toe zou kunnen overhalen. Ik hoor van [naam leerlingen en naam leerling] dat jullie wel
340 een stapje terug zouden willen doen in onze welvaart. Jij ook (*leerling zegt op de achtergrond*
341 *'ik ook'*). [naam leerling] hoe zit het met jou?
342 Ja, ik zou dat ook wel willen doen. Ik bedoel, ik denk niet dat we heel erg veel op moeten
343 inleveren. Of tenminste, we zouden in ieder geval niet zoveel moeten inleveren dat we een
344 slechte levensstandaard hier krijgen.
345 Nee, dat vind ik ook.
346 En, het lijkt me veel beter dat de hele wereld een goede levensstandaard heeft, dan 1 kleine
347 groep een hele hoge levensstandaard en een grote groep een lage levensstandaard. Ja.
348 Ja, dat is gewoon logica.
349 Dat is heel oneerlijk
350 Nou nee, ja, ik ben het een soort van wel maar, ik zet het een beetje. Ik ben het er niet
351 compleet mee eens, maar ik ben ook het er niet compleet mee oneens. Ik bedoel, ik vind, ik
352 zal best een stap stapje, als het over die 3% gaat, ik bedoel dat is voor mij een euro ofzo, dan
353 zou ik best. Maar ik bedoel, ik zie het nog helemaal niet gebeuren dat er ineens allemaal
354 fairtrade artikelen in de winkels liggen...
355 Maar luister. Eerlijke handel is mogelijk, het is geweest en het kan ook op de lange termijn
356 zeg maar.

357 Ja, maar in alle eerlijkheid vind ik het eigenlijk een hele irrelevante vraag. Want je gaat er dus
358 vanuit dat op het moment dat zij er iets bij krijgen dat er bij ons perse iets moet afgaan.
359 Nee, maar dat is ook niet perse zo.
360 Ja, maar daar gaat het wel vanuit.
361 Dat is wel het eerste gevolg.
362 Nee...
363 Ja, dat kan je gewoon doorreken. Als wij hun meer moeten gaan betalen, dan gaat er bij ons
364 iets af.
365 Maar de vraag is dus of we meer moeten gaan betalen. Maar ik denk dat het probleem is dat
366 bedrijven op dit moment nog geen cent kunnen verdienen in Azië en in Afrika, en ze daarom
367 producten ontwikkelen voor de mensen die al rijk zijn. Die hoeven zich helemaal niet bewust
368 te zijn van de ontwikkelingslanden de grondstoffen die ze gebruiken. Dat ik vaag het me af.
369 Ik bedoel, auto's zijn nu zoveel schonen geworden dan een paar jaar geleden. Een auto nu
370 gebruikt evenveel benzine als twintig auto's, twintig jaar geleden. Dus als we de technologie
371 blijven verbeteren en ook bedrijven een reden te geven om ook milieu zuinige technologieën
372 te ontwikkelen, denk ik dat de hele mensheid erop vooruit kan gaan en dat niet perse wij zo
373 3% inleveren en dan krijgen zij er 6% bij, en als we 4% inleveren krijgen zij er 8% bij. Dat is
374 volgens mij een soort van spel dat niet helemaal klopt.
375 Nee, tuurlijk.
376 Nee, maar ik was eigenlijk nog met mijn argument van net bezig. Die dingen worden nu
377 verkocht, die fairtrade producten hier, maar wij hebben ook onze eigen producten Ik denk
378 sowieso, die eigen producten die zijn gewoon goedkoper, ik zie niet in
379 De eigen producten zijn goedkoper?
380 Nee, maar producten die in de winkel liggen. Ja hebt fairtrade producten en je hebt een pak
381 hagelslag van 2 euro en daarnaast staat een pak hagelslag van 1 euro. Ik zie niet, ja, ik zie wel
382 in dat dan de boer in Afrika dat die dan een euro meer krijgt
383 Weet je waarom hagelslag van een Europese boer 1 euro is? Subsidies.
384 Ik weet het.
385 Dus als we die subsidie afschaffen dan klopt het ineens weer en dan gaan we de producten
386 kopen
387 ja, maar dan missen we de zelfvoorziening van een land, want dat willen de regeringen in
388 stand houden voor als het fout gaat, dan hebben we tenminste iets.
389 En daar komt het wereldburgerschap kijken en dus het waarderen van andere mensen en
390 daarmee het vertrouwen in andere mensen. Vertrouwen wij de Afrikaanse boeren dat zij ons
391 voedsel blijven leveren?
392 Maar stel je voor we stoppen met die subsidies en we hebben geen boeren meer, want die
393 gaan failliet, en we raken in oorlog. Nou, dan zijn we echt gescrewed.
394 Dan zijn we niet autarchisch meer, dat snap ik wel maar moet je dan als Europees burger of als
395 Nederlands burger zeggen, nou daarom moeten we allemaal onze eigen boeren houden want
396 anders zijn we niet meer onafhankelijk,
397 Maar goed in Europa kan je geen, sorry hoor, maar als je het over hagelslag hebt. In Europa
398 kan je geen cacaobonen.
399 Nou, volgens mij wordt op dit moment alles in Europa verbouwd in kassen. In ieder geval
400 veel wordt gesubsidieerd.
401 Maar het is veel goedkoper als je dat in Afrika doet.
402 Maar ik kan dus een pak hagelslag kopen voor 1 euro en een voor 2 euro, en dan koop ik dus
403 die voor 1 euro, want omdat die gewoon 1 euro is.
404 Maar als je de subsidies afschaft wordt het pak hagelslag van de Afrikaanse boeren goedkoper
405 waardoor je dus
406 Nee, luister, dan wordt die van de Europese boer 2,50 en dan koop je toch die ander. Want
407 zegmaar het punt is dus, daar hebben we het ook een keer over gehad in de les van cooperatief

408 voordeel ofzo. Van dat als je, zegmaar, je kan in sommige landen gewoon goedkoper cacao
409 verbouwen dan hier en als we dat gewoon eerlijk met elkaar verdelen en als we eerlijke
410 handel hebben dan wint iedereen er alleen maar aan. Dus dan kan je ook niet zeggen van 3%
411 inleveren geeft zoveel % erbij, maar ik bedoel het directe gevolg is wel dat we eerst dat
412 moeten inleveren voordat we dat soort dingen kunnen gaan ontwikkelen.
413 Wat [naam leerling] net zij is volgens mij echt de kern van het probleem. Dat op het moment
414 dat je wereldburger bent en je ziet jezelf als deel van de wereldsamenleving maak je jezelf
415 dus ook afhankelijk van alle andere mensen op aarde en mijn vraag is dus, heb je vertrouwen
416 genoeg in alle mensen op aarde om
417 Ja, maar waarom zouden we meer vertrouwen hebben in de Nederlandse boeren dan in de
418 Afrikaanse boeren?
419 Ik heb überhaupt geen vertrouwen in het gros van de Afrikaanse landen, omdat dat gewoon
420 corrupt is en omdat er gewoon niks gebeurt.
421 Maar puur de boeren zijn, gewoon, sorry hoor, waarom zou je meer vertrouwen hebben in
422 Nederlandse boeren dan in Afrikaanse boeren? Ik snap dat gewoon niet. Zeg maar.
423 Want wat hier nu gewoon gebeurt is het wordt semi-eerlijk verdeeld alles.
424 Maar luister, dat wordt allemaal geregeld van bovenaf, als het daar ook gewoon
425 Ja, daar wordt het **slecht** geregeld van bovenaf. Er moet eerst zoveel veranderen voordat ik
426 vertrouwen heb in die landen, want daar gebeurt gewoon niks, of het gaat achteruit.
427 Op het moment dat je niets doet verandert er daar dus ook niets dus. Het is een soort cirkel-
428 beredenering waardoor het altijd zo blijft.
429 Want op het moment dat wij de subsidies afschaffen vertrouw ik de Nederlandse boeren ook
430 niet meer. Dan gaan ze ook ineens allemaal staken of weet ik niet wat.

431

34.00

432 Als ik nog een ding mag toevoegen. Vergeet niet dat wij 100 miljoen liters melk en tonnen
433 kaas elk jaar in de Zwitserse meren storten, omdat de subsidies nu overproductie opleveren.
434 Dus het is gewoon een ontzettend inefficiënt systeem in Europa. De boeren kosten ons elk
435 jaar waanzinnig veel geld en leveren heel weinig op. Dus in dat opzicht is er, afgezien van
436 autarcie, absoluut geen argument waarom we die subsidies niet zouden moeten afschaffen.
437 Ik heb gister nog opgezocht en daar stond een grafiek in de telegraaf dat ze twintig cent
438 minder verdienen dan dat ze uitgeven bij de melkproductie, dus ze verdienen heel erg weinig
439 omdat na de tweede wereldoorlog wilden ze de koopkracht hoog houden en toen hebben ze al
440 het voedsel heel erg goedkoop gemaakt van de Nederlandse boeren, en ze verdienen heel erg
441 weinig. Daarom doen ze aan massaproductie.
442 Stel dat de regering zegt, ok, we willen hier wat aan doen en wij zorgen nu dat we die
443 subsidies afschaffen en ineens wordt melk en vlees 5 keer zo duur.
444 Is dat realistisch?
445 Ja, dat is best wel realistisch.
446 Maar 5 keer zo duur?
447 Is uit onderzoek gebleken dat?
448 Ik weet het niet precies, misschien is het 2 of 3 keer zoveel. Maar stel dat er echt in je leven
449 dingen zouden veranderen. Dat je ouders zeggen van ok, we hebben nu elke dag vlees
450 gegeten, en nu wordt het 2 keer in de week, omdat
451 Ja, dat zou ik eigenlijk zo iets goed vinden. Ja, ik heb een paar weken een debat gehad en het
452 thema daarvan was voedsel en daar hebben we het dus heel veel gehad over vlees en vlees en
453 melk is allebei zo schadelijk voor het menselijk lichaam. Je krijgt gewoon 10 soorten kanker
454 van uh, 10 soorten kanker bestonden niet voordat mensen melk dronken. Dus we zijn melk
455 gaan drinken en toen opeens kregen we allemaal soorten kanker. Dat is gewoon bewezen.
456 Maar melk wordt al miljoenen
457 Maar niet in die, wij drinken elke dag, net als dat we elke dag vlees eten, drinken we elke dag
458 zoveel melk, en eigenlijk is dat helemaal niet goed voor ons. Dus ik denk dat het een

459 balanssituatie zou opleveren. Ik bedoel, we halen nu dingen uit balans door dingen massaal te
460 laten produceren in Europa, weet je wel, waardoor we en elke dag vlees kunnen eten en elke
461 dag waanzinnig veel melk kunnen drinken. En dat is
462 Nee, ik geloof niet dat ik het erg zal mensen het vlees.
463 Nee, ik ben al vegetarisch.
464 Neem dan iets anders. Iets dat je lekker vind en wat je graag eet. Als er een regel zou komen
465 dat je daar echt op achteruit zo gaan, minder vaak zou kunne eten.
466 Ja, maar voor ons is dat nog niet zo persoonlijk, omdat wij natuurlijk, ik bedoel, bij mij wordt
467 gewoon bij mijn ouders meegegeten, maar bijvoorbeeld als ik zelf. Bijvoorbeeld met
468 kleren, dat kost zoveel meer als je gaat kijken naar fairtrade kleden en ecologisch
469 geproduceert en ik weet niet veel wat allemaal. Dat is **zo** veel duurder. Dan betaal je gewoon
470 echt 100 euro waarvoor je nu 25 euro betaald.
471 Dan kan ik geen shirts van 10 euro meer komen.
472 Maar dan vraag ik me af waar die shirts van 10 euro. Zijn die gemaakt in een situatie waar je
473 in balans leeft met alle mensen, en met het milieu.
474 Shirts van 10 euro zijn per definite niet in balans met de mensen waardoor ze worden
475 gemaakt.
476 Ja, precies, dus al die dingen waar we nu wel blij mee zijn als een paar Nederlanders die het
477 komen zijn gewoon inherent allemaal niet in balans met en alle andere mensen en de aarde.
478 Maar überhaupt, de hele aarde is niet in balans. Je hebt zeg maar het rijke westen en het arme,
479 ja, de rest. Nee, maar de wereld is überhaupt niet in balans en zij hebben ook ja, ook.
480 Het is zo, dus laten we het ook maar zo?
481 Dus door de regels waar we het nu over hebben, als die afgeschaft zouden worden, wordt het
482 uit balans gehouden. Dus jij zegt het sowieso niet in balans, dus laten we het dan uit balans
483 houden?
484 Ja.
485 Nee, maar, ik denk dat als je die regels afschaft, dan gaat die bevolking er 6% opvooruit,
486 zoiets. Dan hebben ze 1 euro en 6 cent.
487 Dit is effe onzin.
488 Nee.
489 Ja het is wel onzin.
490 Nee, maar die mensen hebben nog steeds daar. Ik wil niet zeggen dat er niets verbeterd moet
491 worden aan die landen, maar er moet echt heel veel verbeterd worden, en niet die 6% die ze
492 dan vooruit gaan.
493 Ja, maar je moet klein beginnen.
494 **En** de regeringen moeten weg, want die kloppen niet.
495 Maar dat is het punt waardoor ontwikkelingshulp niet werkt en fairtrade wel omdat met
496 fairtrade beginnen ze misschien met die 6%, maar met fairtrade geef je ze de kans om
497 langzaam op te bouwen zoals de westerse landen dat ook hebben gedaan. En dat is het
498 verschil met fairtrade, dat op de lange termijn zij de groeikans hebben om een niveau te
499 komen dat tenminste acceptabel is, terwijl met ontwikkelingshulp geef je inderdaad 1 keer
500 een broodje en dan loop je weg en dan is het daar nog steeds een puinhoop.
501 Terwijl dat ook niet de bedoeling is bij **ontwikkelingshulp**.
502 [naam leerling] denk jij dat fairtrade. ja, zie jij daar iets in?
503 Ja, ik denk wel dat het beter is dan ontwikkelingshulp. Ik ben ook helemaal niet voor
504 ontwikkelingshulp, maar ik, zeg maar, ik weet niet hoeveel mensen het er voor over hebben
505 om zeg maar dat soort producten te kopen.
506 Weet je wat ik denk
507 Zou jij zelf daarnaar kijken?
508 Ik denk niet dat meer mensen nu gelukkig zijn dan vroeger. Vroeger in de middeleeuwen
509 hadden we geen computerspeltjes enzo en had niet iedereen de mooie kleren die we nu

510 kunnen kopen. Je wordt er echt niet gelukkiger van. En als je bepaalde dingen niet meer kan
511 kopen, ik bedoel, als je nog steeds kan leven en als je nog steeds genoeg eten hebt om van te
512 leven, waarom zou je dan ongelukkiger worden, ik bedoel, dat kan je best voor iemand over
513 hebben.

514 Ja, maar je wordt er niet gelukkiger van maar heel veel Nederlanders. Kijk, er zijn ook heel
515 veel mensen die het er wel voor over hebben en die wel denken aan armere mensen zoals in
516 Afrika, maar, zeg maar, in Nederland zijn best wel heel veel mensen gierig en die kunnen echt
517 niet veel missen voor hun gevoel en ik denk dus ook niet dat heel veel mensen het zouden
518 doen.

519 40.23

520 Ja, maar je pakt ook niet het geld af, je pakt juist de producten af en dat is weer heel wat
521 anders.

522 Als je een shirt van 10 euro hebt en een shirt van 100 euro en op die van 10 euro staat precies,
523 nou, er zijn hier zoveel mensen bij doodgegaan tijdens de productie in de fabriek van dit shirt
524 ofzo. Zeg maar, dan alsnog denk ik dat een heleboel mensen dat shirt van 10 euro zouden
525 komen.

526 [naam leerling] heeft wel gelijk. Een paar jaar geleden heeft trouw een onderzoek gedaan. Er
527 wordt elk jaar een geluksonderzoek gehouden in, volgens mij in ieder geval in Nederland en
528 mensen waren in 2009 precies even gelukkig als in 1979, toen er nog geen computers waren,
529 toen dat er allemaal nog niet was.

530 Ja, maar daar gaat het niet om. Het is puur een kwestie van waar je nu aan gewent bent. Kijk,
531 want als je toen die mensen iets had ontnomen wat toen heel belangrijk voor hun was dan
532 waren ze daar ook ongelukkiger van geworden.

533 Ja, maar wie kan zeggen dat de televisie heel belangrijk voor ze is. Je wordt toch niet
534 geestlelijk er beter van of gelukkiger van? Televisie is juist om je gedachte uit te zetten.

535 Maar stel dat je, bij jou thuis wordt ineens en de computer en de televisie en weet ik niet
536 allemaal wat weggehaald en de airco, ik zeg maar wat. Dan baal jij ook flink. Terwijl ze dat
537 ook allemaal niet hadden in 1979.

538 Maar dat is niet waar.

539 Oh, dan zou ik helemaal niet balen.

540 Maar dat is dus ook niet waar, want dat is mijn eerdere punt waarom ik het eigenlijk
541 irrelevant vindt. Omdat de mensheid sowieso een vooruitschrijdende technologie heeft, dus
542 we zouden misschien kleinere computers moeten hebben en minder shirt kopen, maar omdat
543 we al die nieuwe technologie hebben die we dertig jaar geleden nog niet hadden kan iedereen
544 een acceptabele standaard van welvaart hebben snap je. Het is niet alsof er honderd punten
545 zijn en we die moeten verdelen. Het aantal punten groeit omdat we steeds slimmer worden als
546 mensheid en steeds meer onderzoek kunnen doen, snap je. Dus dat is ook een factor die je
547 erbij moet hebben.

548 En een computer heb je ook gewoon nodig, dus die kan je niet echt afnemen.

549 Hoezo heb je die nodig?

550 Omdat je alles, als je iets wilt opzoeken over iets, voor informatie.

551 Ja, maar dat hebben ze ook niet in Afrika, en ik denk dat sommige mensen daar in Afrika
552 Ja, maar in deze maatschappij heb je het nodig.

553 Ja, maar dan 1 computer, en niet 3 computers. Niet elke dag vlees, maar twee keer per week
554 vlees.

555 Daar ben ik allemaal heel erg voor, maar ik denk dat een heleboel mensen dat niet willen
556 inleveren.

557 Dat is ook het hele probleem natuurlijk.

558 Ja, want ik denk dat het op papier een heel mooi plan is, maar ik denk dat het praktisch bijna
559 onuitvoerbaar is, door ja, mensen die zich er niet betrokken bij voelen.

560 Dit soort dingen hè, als dagelijkse keuzes die je maakt, misschien die ja ouders maken, dingen
561 die je eet, verdeling van welvaart over de wereld. Is dit iets waar jullie vaker over praten?

562 Ja (3x).

563 Met wat voor mensen?

564 Met m'n moeder.

565 Ik debateer dus, en ik debateer met mensen daarover.

566 Ik had laatst nog een discussie in de mediatheek met mensen over Zuid-Afrika. Over hoe dat
567 niet klopte en hoe dat veranderd moet worden.

568 Nee ja, gewoon, ik weet het niet

569 Met mijn moeder vooral.

570 Vooral op school.

571 Hoezo, met wie dan op school?

572 Nou ja, gewoon in de mediatheek, of als je ergens komt of ergens mee bezig bent, of gewoon
573 in de les.

574 En jij [naam leerling]?

575 Ik praat er niet echt veel over, maar mijn vader zegt wel heel vaak ja, je moet waarderen wat
576 je nu hebt, want er zijn mensen die minder hebben.

577 En jij dan, ok.

578 En denken jullie, dat de manier waarop jullie daar dan over praten, dat dan voor een deel
579 wordt beïnvloed door de dingen die jullie leren tijdens de aardrijkskunde lessen?

580 Ja (twijfelachtig)

581 Ja, bij mij heel erg.

582 Bijvoorbeeld was dat die theorie dat als je zeg maar voor 1kg vlees 10 kilogram graan nodig
583 hebt. Dat is wel een toevoeging aan je eigen gedachtes daarover.

584 Ja, het is gewoon extra informatie die je krijgt om deze discussie te voeren.

585 Ja, en je krijgt ook wel inderdaad informatie over die Afrikaanse boeren enzo, over hoe die te
586 werk gaan

587 Veel van die dingen weet ik al, dus voor mij voegt het niet heel veel toe.

588 Maar voor mij wel heel erg hoor, want ook bijvoorbeeld over klimaatverandering. Daar ben ik
589 ook weer achter allemaal dingen gekomen. Ik bedoel, ik wist niet dat er een verband bewezen
590 was tussen temperatuur en CO₂ stijging. En dat hebben we dus, bijvoorbeeld geleerd. En toen
591 ik dat hoorde dacht ik echt van ja, dat is toch echt belachelijk, en gewoon dat soort dingen.
592 Als je dat weet, dan kan je er ook veel beter over discussieren gewoon.

593 Maar het dus gewoon extra informatie. Als je er een middagje over googled dan kom je er
594 ook op.

595 Ja, natuurlijk. Maar wie doet dat uit zichzelf. Gewoon heel weinig mensen.

596 Ja, maar als je een onderwerp hoort en je denk daar wil ik eens meer over weten, dat heb ik
597 niet zo vaak moet ik eerlijk zeggen

598 Dat heb ik echt nooit.

599 ok, maar als ik het een keer heb, dan ga ik er ook achterna. Als ik in een les zit en er wordt
600 iets verteld wat mij niet boeit, dan ga ik daar ook geen mening over vormen.

601 Maar, zou er op school meer aandacht moeten worden besteed aan dit soort dingen?

602 Ik vind van wel.

603 Ik heb het gevoel dat dat bij ons al best wel veel gedaan wordt.

604 Ja, bij ons gebeurd dat wel.

605 Ik vind dat het nog wel meer kan. Want ik bedoel, er zijn best veel mensen die echt heel erg
606 egoïstisch zijn.

607 De klimaatdagen he, die worden zo slecht bezocht, en mensen hebben er zo'n hekel aan
608 omdat het ze niets kan schelen. Die willen er ook niet over horen.

609 Ja, maar die klimaatdagen zijn iets anders dan hoe het bij ons in de les behandeld wordt. Bij
610 ons in de les vind ik het veel leuker omdat zij heel veel ook filmpjes liet zien van mensen die
611 juist tegen waren en klimaatrelativisten.

612 Ja, maar de vraag was of er meer aandacht voor moest komen,
613 Ja, maar wel binnen het onderwijs. Voor jullie, binnen de vakken die jullie hebben; zouden
614 jullie meer over dit soort onderwerpen willen leren?

615 Ik persoonlijk wel.

616 Ik zou er meer over willen debatteren, want ik merk dat ik hier al heel veel van leer.

617 Kom ik het debatteam!

618 Ja, maar nee.

619 Ja, maar ik weet nu wel hoeveel mensen er in Afrika creperen en wat er allemaal fout gaat en
620 dat soort dingen, maar

621 Maar hoe kan je dat nou zeggen, want je weet toch nog lang niet
622 Nou ja, niet alles, maar, ik bedoel ik heb helemaal niet echt de behoefte om daar nog meer
623 informatie over te krijgen. Misschien boeit het me ook gewoon niet zo.

624 Ga er maar eens een keer op vakantie.

625 [naam leerling] wat vind jij?

626 Nou, ik vind dat we er opzich wel genoeg informatie over krijgen, maar wij hebben
627 bijvoorbeeld dan aardrijkskunde gekozen als vak in de 5de, maar heel veel mensen ook niet, en
628 die krijgen die informatie misschien wel helemaal nooit te zien
629 je precies.

630 als ze die informatie wel zoude krijgen, dan zouden misschien hun ogen geopend worden.

631 Maar ze hebben er toch ook gewoon voor gekozen om het niet te krijgen, dan hoeven ze het
632 toch ook niet te krijgen?

633 Nee, maar ik vind wel dat ze het dan in de onderbouw meer moeten doen, want ik merk dat ik
634 nu in 1 jaar veel meer heb geleerd dan in de hele onderbouw.

635 Ja, sorry hoor [naam leerling], maar er zijn ook gewoon mensen die niet willen leren rekenen,
636 waarom zouden we ze dan naar de basisschool sturen?

637 Nee, dat is iets heel anders, dat is essentieel.

638 Nou, dit zou je ook heel goed essentieel kunnen noemen (met emotie).

639 Dit zou je essentieel kunnen vinden

640 ja, voor je algemene ontwikkeling.

641 maar

642 Aardrijkskunde gaat over de wereld, gaat over het belang van alle mensen, dat is best wel
643 belangrijk.

644 Ja, maar nee, het is vooral ook informatie over dingen die er op de wereld gebeuren.

645 Rekenen is niet meer dan een abstract systeem dat je aanleert op een jonge leeftijd.

646 Ja, maar ik dnek dat dit gewoon ook heel veel buiten school speelt. Zeg maar, al die dingen
647 die we leren bij aardrijkskunde over dit onderwerp. Dit komt ook heel veel op tv en veel
648 mensen weten al wat er speelt, dus ik denk niet dat je echt nog heel veel bij moet gaan leren
649 op school. De mensen die dit vak net hebben ik denk dat ze net zoveel weten als wij weten.

650 Dat denk ik echt niet hoor. Denk je dat je zo op de media kan vertrouwen? Denk je dat alles
651 klopt wat in de media komt? Als mensen zeg maar die achtergrondkennis niet kennen en die
652 film van Al Gore gaan kijken dan zijn ze gelijk allemaal omgegaan. Ik denk dat het echt heel
653 belangrijk is om ook achtergrondkennis te hebben en ook de andere kanten te zien, en die zie
654 je echt, echt niet altijd op televisie, als je er niet heel gericht naar zoekt.

655 Ik kijk naar het nieuws en ik wist het gewoon echt niet zoals het uit is gelegd door [naam
656 docent] vorig kwartaal.

657 Nou, maar daar heb ik juist wel weer veel van gehoord, ook van de andere kant.

658 Ja, maar je hoort wellis, nietis, wellig, nietis, wel CO2 geen CO2, ik bedoel, je krijgt toch
659 nooit zo echt vanuit de basis even rustig uitgelegd van dit is dus het probleem en dan kan je
660 wat er in de media verschijnt ook veel beter plaatsen.

661 Nog een laatste vraag. Uhm, jij zei net ik zou wel meer discussie willen over dit soort dingen.
662 Zijn er andere vormen waarvan jullie zeggen van nou, dat zou ik nou leuk vinden om dat
663 meer te doen.

664 Debateren toch?

665 Nou ja, ik hoef niet perse meer te doen, maar wat ik wel altijd heel prettig vind is als we van
666 die filmpjes zien waar mensen dan ook vertellen. Kijk dat is fijner dan dat je zeg maar
667 uitgeschreven tekst moet lezen ofzo.

668 Ja.

669 Ja, dus een filmpje met een expert?

670 Ja, zo'n filmpje over die Indiase vrouwen weet je wel.

671 Ja, een filmpje maakt veel meer indruk.

672 Ik merk dat ik door dat soort dingen, het wordt gewoon meer persoonlijk.

673 Je bent wel iemand die van zichzelf geïnteresseerd is, en zo'n persoon is nog steeds iemand
674 die gewoon tegen je aanpraat. Ik denk dat [naam leerling] daar ook over klaagt, ik denk dat
675 bij, Ik wil nu toch even terugkomen op de discussie waar je het net ook al over had. Bij
676 discussie vindt echt plaats in de klas tussen mensen die je kent, dus ik denk dat je leerlingen
677 wel moet laten discussieren. Het moet natuurlijk wel ook een beetje natuurlijk ontstaan, dus
678 dat is wel lastig. Maar als het eenmaal is ontstaan dat het dan ook wordt bevorderd, want dan
679 hou je leerlingen erbij, omdat het medeleerlingen zijn in de discussie.

680 Maar, je zult altijd mensen hebben die het gewoon niets kunnen schelen, dat die discussie er
681 überhaupt is en die dan gewoon niks zeggen en uit het raam gaan staren.

682 Ja, maar die gaan sowieso uit het raam staren.

683 Maar waarom zijn jullie dan tegen die filmpjes jongens?

684 Nou ja, ik vind die filmpjes wel boeiend.

685 Wel ok.

686 Ik kan er wel naar kijken.

687 Ik bedoel, als je iemand iets wilt leren zul je toch op een of ander manier die informatie
688 moeten overbrengen en dan heb ik dat liever in de vorm van een filmpje of een korte
689 documentaire of een stukje uit iets van national geographic channel, dan dat zij dat mij
690 allemaal zo gaat vertellen met een power point erbij.

691 Ja, maar uit onderzoek blijkt dat als je iets alleen maar hoort, dan heb je 20% kans dat iets
692 blijft hangen. Als je iets hoort en ziet is dat 40% kans. Dus je zit altijd onder de 50% als je
693 iets alleen maar maar op je af ziet komen. Maar als je er zelf over praat of erover nadenkt is
694 de kans 70 tot 80 % dat het blijft hangen.

695 Ja, maar je moet eerst informatie hebben, voordat je erover kan praten, dus het moet sowieso
696 allebei. Dus het ideale zou zijn als je dus eerst er iets over verteld, dan een filmpje laat zien en
697 er dan een discussie van maakt. En volgens mij doen we dat al best wel veel, behalve dan dat
698 die laatste stap vaak niet wordt gezet.

699 Ik denk dat we nu al wel genoeg informatie in die Ak les krijgen. Ik snap niet waarom het
700 meer zo moeten zijn.

701 Ik zou er inderdaad nog wel meer over willen discussiëren, want wat [naam leerling] ook
702 zegt. Het blijft dan maar voor 40% bij je hangen en inderdaad als we dan ook die laatste stap
703 er meer aan toe zouden voegen, dan blijft het gewoon echt beter hangen.

704 Ja, en desnoods gewoon alleen voor de leerlingen die het willen, want de ander leerlingen die
705 mogen van mij uit het raam kijken of weg. Die zitten er toch niet op te wachten.

706 - einde inhoudelijk gesprek -